

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

Doktori Iskola (7. 6 Zeneművészet)

Szeged zenei élete 1945 és 1960 között

Zsigmondné Pap Éva

Doktori értekezés

2008

Budapest

Tartalom

Bevezetés.....	2
1. A forrásokról.....	4
2. A zeneoktatás.....	6
Szegedi Állami Zenekonzervatórium(6), Bán Sándor(12), Dr. Baranyi János(15) Várnagy Lajos(17), Az átszervezés(21), A zeneiskola újjáalakulása(23), A Szakiskola(25), A Szegedi Tanárképző Főiskola(29), A Collegium Artium(30)	
3. A kórusmozgalom.....	31
4. A szimfonikus zenekar.....	36
5. Koncertszervezés és hangversenyélet.....	38
6. A szegedi operajátszás újjáéledése.....	42
Az első Vaszy-korszak(46), A két Vaszy-korszak között(53), A második Vaszy- korszak kezdete(56)	
7. A Szegedi Szabadtéri Játékok felújítása.....	63
8. Bibliográfia.....	68
9. Függelék.....	69

Bevezetés

A téma megválasztásaikor személyes indíttatásaim jelentős részben befolyásoltak. Szeged zenei életének ebből a viharos, drámai fordulatoktól sem mentes korszakából, a családi visszaemlékezések alkalmával sok történet került elő. Ezek a színes, olykor megrázó vallomások készítettek arra, hogy megvizsgáljam, áttekintsem a múltunknak ezeket a sokszor máig ható történéseit. A felszabadulást követő időszak nehéz helyzet elé állította a magyar muzsikusi társadalmat, különös tekintettel azokra a zenészekre, akik származásuknál fogva a társadalom peremére kerültek. Számos, a háború előtt megbecsült és elismert muzsikusi kényszerült az ország elhagyására. Akik felvállalták a származásukat, vagy politikai meggyőződésüket, számíthattak arra, hogy életük végéig viselniük kell a rájuk nyomott bélyeget. Ilyen helyzetbe került nagyapám, *Neuner Máttyás*, aki trombitás (Függelék III. VII.), és testvére, *Neuner Miklós*, aki nagybőgős (Függelék IV.) volt. Sváb származásuk révén a korábbi - zenész körökben igen magas pozíciót jelentő, az Operaház zenekarában betöltött - állásukat elvesztették. Politikailag nemkívánatos személyként kitoloncolták őket Budapestről. Földönfutóvá válván, valóságos mentőövet jelentett számukra az 1945-ben újjászerveződött Szegedi Nemzeti Színház. A vezetés és a társulat egyaránt nagy örömmel fogadta az érkezésüket, hiszen igen magas képzettségű, megbízható muzsikusiok voltak. Ettől kezdve életük összeforrott Szeged zenei életével. A zenekari munkájuk mellett, természetesen az Állami Zenekonzervatórium megalapításában is aktívan részt vettek és nagyapám egészen nyugdíjba vonulásáig folyamatosan ott dolgozott. Az iskola első évétől, 1947-től kezdve édesanyám, *Neuner Gizella* (Függelék I.) is itt végezte tanulmányait, zongora szakon és megismerkedésük édesapámmal, *Pap Sándorral* (Függelék II.) – aki akkor *Kutrucz Éva* kitűnő basszista növendéke volt -, szintén e falakhoz köthető. Mindketten életük végéig a zenével, a zenében éltek. Édesanyám, a Liszt Ferenc – jelenleg Király-König Péter – Zeneiskola elismert tanáraként számos diákot nevelt és irányított a zenei pályára. Édesapám

egyik oszlopos tagja volt a színház kórusának, a Zenebarát Kórusnak, később Vaszy kórusnak. Kettejük találkozásával az én történetem is elkezdődött.

A forrásokról

A szegedi zenei élet egészének - zeneoktatás, hangversenyélet, színház - a II. világháború utáni újjáéledését kutatva - átfogó, összefoglaló jellegű írás hiányában - igen fontos kérdés volt a hiteles források felkutatása. Ezek részben az egyes részterületeket már - nem mindig elég alaposan és nem is az egész időszakra kiterjedően - feldolgozó könyvek lehettek. Közülük kiemelkedően értékes a „*Vaszy Viktor emlékezete*” című emlékkönyv (1993), *Polner Zoltán: „Hangversenyélet Szegeden „(2005) című, szintén átfogó jellegű írása, valamint Nikolényi Istvánnak a Szegedi Nemzeti Színházról (1986), illetve a Szabadtéri Játékokról (2006) írott munkái. A színház történetéhez ezeken túl, a „Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Iratai” című kötet (szerkesztette Dancs Istvánné dr.) szerepelt forrásul. A viszonylag kevésbé részletesen tárgyalt 1945. november - 1947. december közötti időszakról a Csongrád Megyei Levéltárból is fel kellett kutatni dokumentumokat. A legkevesebb dokumentáció az oktatással kapcsolatban lelhető fel. Az „*Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez*” című kötet (szerkesztette Berlász Melinda és Tallián Tibor) értékes adatokat tartalmazott a szegedi és az országos folyamatokról, eseményekről. A Dr. Baranyi János által szerkesztett évkönyv, a Szegedi Állami Zenekonzervatórium első, 1947-48-as tanévéről pótolhatatlanul fontos kordokumentumként szolgált. Ezen írások mellett - néhány kevésbé meghatározó jelentőségű művel együtt -, nem nélkülözhettem a még élő, forrásközlésre alkalmas (és hajlandó) kollégák visszaemlékezéseit sem. Az ő beszámolóik sok részletben fedik, másrészt életkoruk, helyzetük alapján ki is egészítik egymást, így teljesebb és árnyaltabb kép alakulhat ki összegzésükkel. Mivel interjúalanyaim zömmel diákként és tanárként élték meg ezt az időszakot, természetes, hogy az iskolákkal, az oktatással kapcsolatos emlékeik kerültek túlsúlyba. Mégis - bár fél évszázados múltba tekintettek vissza - pótolhatatlan részletességgel, életszerűséggel adták vissza egy korszak légkörét, körülményeit, mestereik, kollégáik munkásságát, egyéniségét.*

Legfontosabb adatközlőim év szerint:

Bán Sándor, zongoraművész, aki már tanárként és gyakorló művészként élte meg

ezt az időszakot, jelenleg nyugdíjas.

Meszlényi László oboista és tanár, feleségével, *Pethő Zsuzsannával*, akik diákok voltak, jelenleg nyugdíjasok.

Dr. Földes Józsefné, diák, majd tanár, volt az iskolában, jelenleg nyugdíjas.

Dr. Kiss Ernő, a szegedi Bálint Sándor Művelődési ház igazgatója, a város helytörténetének szakértője, édesapja zenekari muzsikus és tanár volt.

Delley Józsefné, *Halama Piroska*, kóruskarnagy, jelenleg nyugdíjas, óraadó tanár.

Király István, nyugdíjas kürtművész, *Aracsi László* és *Aracsi Lászlóné*, az iskola nyugdíjas tanárai.

A zeneoktatás

Szegedi Állami Zenekonzervatórium

Kodály Szegedhez fűződő kapcsolatai még a századforduló utáni időszakra nyúlnak vissza: 1905-ben felkereste a várost, népdalokat gyűjtött (pl. a Pünkösdlőben szegedi népdalokat dolgoz fel), Balázs Béla és Juhász Gyula baráti körével való jó kapcsolatára, vagy a Szabadtéri Játékokon már 1930-ban és 1938-ban bemutatott Hány János sikerére elég itt utalni. A szegedi zeneoktatást újjászervezni vágyók küldöttsége, még 1945 kora tavaszán – még tartott a háború az országban! – így bizalommal kereshette meg Kodályt, aki készségesen karolta fel a Zenekonzervatórium ügyét és értékes személyes segítséget nyújtott a létrehozásához. A szegedi polgármester *Dr. Pálffy György* 1945. április 14.-én keltezett minisztériumi beadványában (Függelék VI.) nagy ívű tervekkel vázolt fel a szegedi zeneoktatás jövőjéről. Az 1876-ban alapított Liszt Ferenc Zeneiskola konzervatóriumi rangra emelésének indoklását a lehető legsokoldalúbban igyekezett alátámasztani. Szeged egyetemi városi jellegéből természetesen adódna, hogy államilag érvényes végbizonyítványt helyben is lehessen szerezni, a többi magasan kvalifikált képzéshez hasonlóan. Ennél még fontosabb szempont volt az egyre növekvő igény a zenetanulásra. A növendéklétszám 1938/39-ben 268, 1939/40-ben 310, 1940/41-ben 269, 1941/42 295, 1942/43-ban 335, 1943/44-ben 395, 1944/45-ben 381 növendék volt, (1945/46-ban már 500 fölé emelkedett). A nemzetközi kapcsolatok megteremtésének lehetőségét - a Délvidék regionális zenei központjaként - Jugoszlávián és Románián túl, nyugat-európai városok példájával támasztotta alá. Milánó, Firenze, Nápoly, Moszkva, Kijev, Bordeaux vagy Marseille említése a minisztériumi feljegyzésekből és átiratokból persze már kimaradt. A városi zenekar, az operakórus és zenekar és a felújítás előtt álló Szabadtéri játékok színvonalas utánpótlásának kinevelése a

pályázatban szintén említést nyert. A szegényebb sorsú gyerekek állami végbizonyítványhoz ebben az időben még gyakorlatilag nem tudtak hozzájutni, hiszen azt kizárólag csak Budapesten lehetett megszerezni. Ezt az alapvetően szociális jellegű problémát is orvosolni szerették volna. A tervezet alapján állami végbizonyítványt a IV. akadémiai osztályig, hegedű, zongora, ének, gordonka, fúvós szakokon, elméleti és operai tanszakon kívántak kiadni. A műkedvelők továbbra is a városi bizonyítványt kaphatták volna meg. Az előterjesztés nyilvánvalóan neuralgikus pontja a megfelelő színvonalú tanárok szűkös létszámában volt. A beadvány mellékletében öt véglegesített és kinevezett tanár volt mindössze: zongora: *Kollár Pál, Körffy Endre, dr. Magyariné Vesztenyi Gizella, Jónásné Baranyi Ilona*, magánének: *dr. Ocskayné Hilbert Janka*. Rajtuk kívül még hat, ideiglenes megbízású tanárral rendelkeztek. A tavasszal elindított kérelmezési folyamat az ősz folyamán kedvező fordulatot vett. A Magyar Művészeti Tanács – melynek majd 1946. január 16.-tól Kodály lesz az elnöke – garanciákat kért Szeged városától, hogy az oktatás a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tantervei alapján, annak megfelelő színvonalon fog zajlani, és ehhez megfelelő tanárokat és vezetést is tud majd biztosítani. 1946. május 27.-én *Keresztury Dezső* – aki 1945. XI. 15-től 1947 III. 14-ig kultuszminiszter – a pénzügyminiszterhez címzett átiratában egyrészt hitet tett kultúrpolitikájában a decentralizálás elve mellett, másrészt hatásosan tudott érvelni a vállalkozás anyagi kivitelezhetősége mellett is: Szeged városa minden kiadást áll, a zeneiskola épületét is rendelkezésre bocsátja, egyedül a megnövekvő személyi kiadások terhelnék a minisztériumot, viszont a tandíjból származó bevétel az államhoz kerül. A minisztertanács elé kerülő beadvány már a pénzügyminiszter támogatását is élvezte. Ez az előterjesztés – mivel nem tartalmaz jelentősebb anyagi támogatást – inkább szimbolikus értékűnek tekinthető, hangvételeiben azonban deklaratív dokumentuma ennek a 1945-48 közötti korszaknak, amikor még általános az optimista jövőbe tekintés, nagyszerű víziók, európai szintű gondolatok és nagyra törő tervek fogalmazódtak meg¹.

¹ A VKM irataiból 101. old. Keresztury Dezső előterjesztéséből 1946. IX. 30: „Szeged városa, amely a háború pusztításait nagyrészt elkerülte, adottságainál fogva különösen alkalmas arra, hogy hazánk e részében zeneéleti súlypontot alkosson. A Szegedi Nemzeti Színház opera-tagozatának hangszeres és énektanápótlása, az ottani

Konzervatóriumi típusú képzés a háború után három városban folyt: Győrben, Székesfehérváron és Szegeden. A székesfehérvári intézményben az akadémiai tagozat megnyitását nehezítette, hogy nem volt elegendő számú jelentkező. Ennek az iskolatípusnak a jellemzője, hogy kéttagozatú volt a zeneoktatás: a zenei pályára készülőknek az akadémiai, a műkedvelők számára a zeneiskolai tagozat.

Az, hogy a Szegedi Állami Zenekonzervatórium kezdettől fogva - a háború utáni időszakot jellemző igen nehéz politikai helyzetben is - eredményesen tudott működni, nagyban köszönhető volt a tudatos és határozott irányításnak. *Dr. Baranyi Jánost* 1946. november 9.-én nevezte ki a kultuszminiszter, Keresztury Dezső, az intézmény vezetésére. Megbízást kapott az iskola megszervezésére, a tanári kar felállítására. Ez a munka viszonylag rövid idő alatt befejeződött, és az új tanárokat a következő év szeptemberében már ki is nevezték. A budapesti, külföldi, más vidéki városokból származó és néhány helybeli művésztanár közül többen országos, de külföldi viszonylatban is jelentős szakmai múlttal rendelkeztek. A volt városi Zeneiskola épületét és leltári tárgyait, valamint tanári státuszait Szeged városa - az állammal kötött szerződése értelmében - 1947. augusztus 28.- i hatállyal átadta a Szegedi Állami Zenekonzervatóriumnak.

A tanárkérdés nem csak Szegeden volt feszítő probléma az iskola megalapításkor. Szegedi szempontból is jelentős fejleménye volt ennek az időszaknak, hogy a háború elől Budapestre menekült az Újvidéken megalapított Délvidéki Konzervatórium szinte teljes tanári kara, kb. 10 tanár. A Nemzeti Bizottság határozatban mondta ki (1945. május. 22.), hogy befogadja a tanárokat, és a „kedvezőbb fekvésű” Győrbe telepíti le őket. Bár a győri városvezetés is szívesen fogadta a Konzervatórium gondolatát, a végrehajtásban mutatkozó késlekedésük miatt, már a szegediek is elkezdtek komoly

Filharmoniai zenekar kiépítése, a Fogadalmi templom rendkívül nagyszabású orgonájának európai jelentősége és a múltban nagyszerű szabadtéri játékok felújítása a szegedi zenepedagógiai munka elé merőben új feladatokat állít, de egyben a legszélesebb horizontot is nyitja meg... Decentralizációra irányuló kultúrpolitikám kialakításának útja csak az lehet, hogy a nagyobb vidéki városokat olyan kulturális intézményekkel ajándékozzom meg, amelyek szerves begyökerezésükkel tudják biztosítani a magyar dolgozók százazrei részére az európai kultúr színvonalat... Ilyen megfontolás alapján a Szegedi Nemzeti Színház operai tagozatának, de általában Szeged város és a Duna-Tisza köze zenekulturális életének állandó és szerves támaszául tervezem a Szegedi Állami Zenekonzervatóriumot, amelyet megfelelő fizetési osztályokba sorolandó tanári állásaira országos színvonalú tanerőket szándékozik meghívni.” (Nem elfelejtendő: mindezt a város kérésére, anyagi és szakmai garanciáival!)

lépéseket tenni a vajdasági kollégák „megszerzésére”. Végül, részben erre a szegedi nyomásra, hamarosan megszületett a győri Konzervatórium, zömében a délvidéki kollégákra építve, *Dr. Kiss Lajos* zeneszerzőnek, az újvidéki igazgatónak az irányításával. A szegedi tanári kar végül a helyi erőkön kívül a Budapestről kitelepített sváb muzsikuskra, valamint a *Vaszy Viktorral* együtt Kolozsvárról átkerült zenekari zenészekre épült (Függelék X.).

Az alapító igazgató az ünnepélyes tanévnyitó alkalmából – amin részt vett az 1947. III. 14.-én kultuszminiszternek újonnan kinevezett *Ortutay Gyula* is - felvázolta az intézmény hivatását és célkitűzéseit. Az ünnepi beszédében hangsúlyozta, hogy az új intézménynek amellet, hogy feladata a zenei tehetségek felkutatása és belőlük kiváló muzsikuskok nevelése, fontos célja az általános zenei nevelés terjesztése, különösen a szegényebb néprétegek között, melyek ettől eddig el voltak zárva. Fő célkitűzésként fogalmazta meg, hogy minél szélesebb munkás-paraszti rétegeket vonjon be a zenekultúrába, nem csak a tanítás, hanem a tanári hangversenyek révén is. (Ez valóban megmutatkozott a gyakorlatban is: hamarosan növendékek, tanárok kamaraegyüttesekbe szerveződtek, és gyárakba, üzemekbe kezdtek járni, hangversenyeket adni, terjesztve a legmagasabb szintű zenei kultúrát az ott dolgozóknak.²) Baranyi remélte, hogy szegedi konzervatórium hamarosan regionális zenei centrummá válik, az ország második Zeneakadémiája lehet, művész és tanárképzővel együtt. Döntő fontosságúnak tartotta a professzionális zenei képzés megalapozásához a mintaszerű szolfézsoktatás kialakítását, pl. a lapról éneklés egész fiatal korban történő elsajátítását. A régi mesterek művei mellett nagy hangsúlyt kívánt fektetni a kortárs magyar szerzők megismertetésére, és a legmodernebb

²A Szegedi Állami Zenekonzervatórium Évkönyve 1947-48 36-37. old. Az első ilyen hangverseny 1948. február 26.-án volt. A műsor igényes összeállításában észrevehető, hogy bár a szórakoztatásra is gondoltak, azért nem tettek túl nagy engedményeket a jórészt avatatlan közönségnek. A koncerten Höchtl Margit zongorázott, Litassy György énekelt, Baranyi János konferált.

Bach: Ária a h-moll miséből

Chopin. Asz-dúr impromptu, h-moll mazurka, cisz-moll és e-moll keringő.

Halevy: Ária a Zsidónő c. operából, Puccini: Bohémélet – Kabátária,

Chopin: Asz-dúr ballada, Liszt: Manók tánca, Tarantella (Velence és Nápoly),

Nicolai: Bortal a Windsori víg nők c. operából, Fischer: Pince mélyén,

Liszt: Szerelmi álmok, La Campanella,

Kodály: Kit kéne elvenni

A második „dolgozóknak” szóló hangversenyen Baranyi János zongorázott, Csuka Béla gordonkázott, Tölgyesiné és Renyé Anna énekelt. Schubert, Kodály és Bartók dalok mellett Beethoven (op. 69) és Kodály csellószonátái hangzottak el. Ez már igazán vájt fülűeknek szóló program,

pedagógiai módszerek felhasználására. A bartóki és kodályi zene megismertetése, tanítása szintén kiemelt fontosságot kapott. Már az iskolaalapító, programalkotó beszédében kiemelte, hogy a magas szintű pedagógiai munka mellett, hasonló igényességű művészi tevékenységet is végezzenek az iskola tanárai. Ennek megszervezésére hamarosan bérleti hangversenyeket indítottak Collegium Musicum címmel, a helyi művészek közreműködésével, ahol a zeneirodalom legértékesebb művei szólaltak meg (Függelék IX.), igen nívós szinten (1947-48-ban 14 (!) alkalommal). Később Collegium Artium néven új szín jelent meg a szegedi egyetemi zenei életben, folytatva a hagyományt.

Az új Konzervatórium első felvételi vizsgáján közel 700 növendék bizonyult alkalmasnak a zenei nevelésre. A hatalmas növendéklétszám is bizonyította, hogy mekkora igény volt egy ilyen típusú intézmény létrehozására. A pedagógiai munkában rögtön igen magasra tették a mércét. Ez nem csak a termek falai között volt igaz, hanem a beszámoltatás terén is. Bevezették az ún. előjátszás órákat, ahol a diákok a tanári kar előtt számoltak be haladásukról. Az első tanévben 7 (!) ilyen alkalom volt, ezzel lehetőséget adtak a tanulóknak, hogy minél többször mutakozhassanak meg tanáraik előtt. Egyrészt kiküszöbölték ezzel a megmerevedett vizsgáztatási módszert, másrészt a tanárok részére lehetőség nyílt a kollektív pedagógiai munkára. Ezeken az alkalmakon közösen választották ki a növendékhangversenyek műsorát is.

Az ének tanszakra közel 100-an (!) jelentkeztek már az induláskor. Ez a hihetetlen népszerűség bizonyára nagy részben a kiváló olasz énekmesternek, *Luigi Renzinek* a szerződtetésével is magyarázható, aki a római St. Cecilia Konzervatórium tanára volt. Az ő révén végre elérhetővé vált az igazi olasz belcanto éneklésmód elsajátítása már Szegeden is. Rajta kívül még olyan kitűnő tanárok voltak a tanszakon, mint *Littasy György*, *Dr. Ocskay Kornélné*, *T. Renyé Anna*, majd *Szatmári Margit*, *Kutrucz Éva*. Szoros együttműködés alakult ki a Szegedi Nemzeti Színházzal. Az énekes hallgatóknak ingyenes belépőjük volt az előadásokra, sőt olykor kisebb szerepeket is elláttak. Az opera szakos növendékek részére beszéd és drámai gyakorlati tanfolyamot létesítettek *Abonyi Tivadar*, a Szegedi Nemzeti Színház főrendezőjének vezetésével,

majd a tanév végén a színházban, külön előadáson mutathatták be produkciójukat, általában egy-egy opera keresztmetszetét. Néhány ilyen alkalom különösen emlékezetessé vált. A Varázsfuvola keresztmetszet 1956 tavaszán, Mozart születésének 200. évfordulójára készült el, a szegedi tanárképző hallgatóinak fellépésével.³ Ennek az előadásnak részleteit már a rádió is közvetítette. Ebből hagyományt is teremtettek, mert a rádió a későbbiekben rendszeres vendég volt a konzervatórium ének tanszakának vizsgaelőadásain. Mozart: Bastienn és Bastienne c. fiataalkori operáját *Kertész Gyula* és *Miklós Klára* tanították be. Az előadás egyik meghatározó egyénisége *Rozner Melánia* volt, aki korábban a Varázsfuvolában Pamina szerepét énekelte és részt vett ebben az előadásban is. Ő később a Budapesti Állami Zenekonzervatórium – a mai Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola elődje - tanára lett.

A zongora hagyományosan a legnépesebb tanszak, a 200 főt meghaladó induló létszámával alátámasztotta ezt. Annak részleteiről, hogy milyen szellemben, milyen körülmények között folyt a munka, a legtöbbet *Bán Sándor* és *Dr. Földes Józsefné* emlékezéseiből sikerült megtudni. Ők azok az idős kollégák, akik akkor már aktív tanárként működtek és hajlandók, képesek voltak segítséget nyújtani a korszak dokumentálásában. Érdemes személyiségükkel, pályafutásukkal kissé részletesebben megismerkedni, hogy visszaemlékezéseiket megfelelően tudjuk értékelni.

³ Ennek az előadásnak személyes vonatkozása, hogy Sarastro szerepét édesapám, Pap Sándor énekelte. Monostatos szerepében interjúalanyom, Meszlényi László lépett fel. (Függelék XI.)

Bán Sándor⁴

1914-ben Hódmezővásárhelyen született, ott kezdett zongorázni, majd 1930-ban felvették a szegedi zeneiskolába, melynek igazgatója akkor, majd még hat éven át *Kőnig Péter* volt. *Baranyi Ilona* zongoratanárnő lett figyelmes a nagy odaadással játszó világtalan fiúra, aki Chopin: *Fantasie – impromptu*-jét játszotta. A 30-as években csak a zeneiskola működött Szegeden, a maitól némileg eltérő felépítéssel:

Kezdő fok: 5 zeneiskolai osztály

Középfok. 4 előkészítő osztály

Felső fok: 4 akadémiai osztály

A zeneiskolai és előkészítő osztályok elvégzése után Bán Sándor sikeres felvételt tett az akadémiai osztályokba, ahol Dr. Baranyi János lett a tanára. Az akadémiai osztályokat Szegeden végezték a tanítványok, de minden év végén, Budapesten kellett magánvizsgát tenniük. Itt igen szigorú feladatok elé állították őket.

Az I. - II. évfolyamok alapvető technikai követelményei: 5 Cramer vagy Clementi etűd, a III. - IV. évfolyamokon 3 Chopin etűd vizsgaszintű teljesítése.

Ezekon kívül 3 Bach prelúdium és fuga, 1 teljes klasszikus szonáta, valamint 2 romantikus és XX. századi darab volt a követelmény. Természetesen a vizsgázóknak nem kellett mindent végigjátszani, a bizottság választotta ki a műsort. Az osztályok végeztével, sikeres felvételi esetén lehetett az Akadémián továbbtanulni, tanárképző szakon. Ennek előfeltétele a jeles osztályzat volt. Bán Sándor 1936-ban folytatta a tanulmányait a budapesti Zeneakadémián, a következő neves előadóművészek és zeneszerzők irányításával: zongora és zongorapedagógia: Kókai Rezső; zeneelmélet és stílusismeret: Molnár Antal; népzene: Kodály Zoltán; kamarazene: Weiner Leó. A zeneelmélet és stílusismeret vizsgák különösen komoly és alapos felkészülést igényeltek. Minden alkalommal vizsgadolgozatot kellett készíteni egy-egy

⁴ A riport 2005. november 12.-én készült, a Tanár úr lakásán. Jelen volt még felesége, Weiszmann Éva, akivel több, mint ötven éve harmonikus házasságban él, egy lányuk született. Bán tanár úr egy gyermekkori balesetben veszítette el a látását, de elmondása szerint már 4-5 éves korától érezte a zene, a zongorázás iránti elhivatottságot, és ez segítette át sok személyes problémáján. Felesége, Éva néni ma is mindennap felolvas neki, és a műveket is így, az ő felolvasása alapján tanulta meg.

zongoraműből, amely teljes, szerkesztési, harmóniai és formatani szempontból történő elemzést tartalmazott. Bán Sándor mindezt, - ami olykor kottával a kézben is problémás feladat, - természetesen csak szóban, pusztán memóriára támaszkodva teljesítette – jeles eredménnyel.⁵ A tanári oklevelét 1940-ben kapta meg, Dohnányi Ernőtől. Az Akadémia rektora a következő szavakkal adta át a diplomákat:

„Magyarország szerencsés – ezt köszönhetjük a gondviselésnek -, hogy a háború nem szólt bele a tanulmányaikba, és zavartalanul el tudta végezni mindenki a Zeneakadémiát.” Még ez év tavaszán felvételi próbajátékot hirdettek a rádióba, melynek sikere után minden évben Bán Sándor egy-két hangversenyét élőben közvetítették. Sajnos ezekről hangfelvétel nem maradt fenn. Az új szegedi Konzervatóriumba Baranyi János, a volt tanítványát visszahívta tanítani, eleinte óraadó tanárként. Bán Sándor is megerősítette, hogy a Konzervatóriumban folyó munkát rendszeresen ellenőrizte a Zeneakadémia. Az akadémiai tagozatú növendékek vizsgáin kiküldött vizsgabiztosok vettek részt: *Ambrózy Béla* zongora szakon, *Jászó Györgyné, Závodszy Zoltán* ének szakon, *Dr. Gárdonyi Zoltán* elméletszakon. Az iskola első évkönyvében⁶ megjelent a Tanár úr egy tanulmánya: „Hogyan tanít vak tanár világtalant és látót?” címmel. Mivel szerinte a vakok zenepedagógiai működésével kapcsolatban meglehetősen tájékozatlanság a jellemző, elsősorban két kérdésre próbált rávilágítani: 1. Hogyan tanulnak a vakok? 2. Hogyan tanít egy vak tanár? A kezdő világtalan növendékek képzése kezdettől teljesen megegyezik a látókéval. A zenei készség három fontos alkotórésze a hallás, a ritmusérzék és a memóriafejlesztés képezi az oktatás alapját, azonban az ő esetükben előtérbe kerül még egy nagyon fontos elem: a tapintás. Vizuális eszközök híján a kézjelek alkalmazása nem jöhet számításba a szolfézs csoportos oktatásánál, viszont a relatív szolmizáció komoly segítséget jelenthet. A cél itt kizárólag a hallásfejlesztés lehet, amely képességük viszont bizonyíthatóan fejlettebb a látókénál. Erre bizonyíték, hogy a zenével foglalkozó vakok között több az abszolút hallású, és a relatív hallásuk is fejlettebb a látókénál.

⁵ 1936-ban, Liszt halálának 50. évfordulója alkalmából országszerte emlékhangversenyeket rendeztek. Szegeden a Tisza szállóban megrendezett koncerten Bán Sándor is játszott, ez volt az első rádiós fellépése. 1938-ban ismét kapott felkérést a rádiótól. 1938-ban volt első önálló estje.

⁶ Szegedi Állami Zenekonzervatórium Évkönyve az 1947-48. tanévről, 15. old. szerk. Dr. Baranyi János (Függelék V.)

Ezen képességeknek köszönhetően a magasabb színvonalú zenei tanulmányokat (összhangzattan, moduláció) is hamarabb, 3-4 évvel korábban elkezdhetik, mint a hasonló korú látó társaik. A memória az egyik legfontosabb adottság, amely a vakok életének minden területén nélkülözhetetlen. Ennek fejlesztése a zenei képzésnek is elsőrendű feladata. A hangszeres tanítás történhet egyrészt előjátszással, mikor a megtanulandó műveket részekre osztva a tanár, vagy korrepetitor segítségével tanulja meg a növendék – így magasabb szinten álló növendék 4-5 oldalt is elsajátíthat óránként -, illetve Braille-kotta szerint. Az utóbbi módszer annyiban egyszerűbb, hogy nem igényel külső segítséget, viszont a tanulási folyamat lassabb. A kezdő tanítványt az emlékező tehetsége fokozatos fejlesztésével tervszerűen, hosszabb ideig tartó munkával lehet csak a helyes útra állítani, hiszen az első évben a halláson kívül nincs más eszköze a tanárnak. Később már jelentős könnyebbség az összhangzattani és formatani tájékozottság. A tanulás, memorizálás másik fontos eszköze lehet az ujjrend. Gyakran éppen ez segít felidézni a régebben tanult műveket. Természetesen a zenei memóriát nem lehet pusztán az ujjrendre bízni – az összes képességeknek és a tanultaknak egyensúlyban kell lenniük – de igen fontos támpont. Tulajdonképpen eddig a látó növendékekre is jellemző lehet ez a tanulási folyamat. Az igazán lényeges különbséget a tapintás fejlesztése jelenti. Egyfelől a tájékozódás a zongorán, másfelől a zongorázásnál előforduló izomfunkciók megfigyelése és elsajátítása. Ugyanilyen fontos a helyérzék kifejlesztése, a fekete billentyűk kettes és hármas csoportjainak váltakozására támaszkodva. Ahol erre nincs mód, a nagyobb ugrásoknál, lassan, pontos mozgással rögzíteni kell a távolságot, majd a hirtelen karmozdulatot a leütés előtti pillanatban meg kell állítani, némán ráhelyezve az ujjat a kiválasztott billentyűre. Így viszonylag rövid idő alatt – többszöri ismétlés után – beidegződik a szükséges mozgás. A technikai képzéssel párhuzamosan súlyt kell fektetni a kiegyenlített hangzás, a megfelelő billentés alkalmazására is. A látás hiánya a vak növendékek fantáziájára is gátlón hathat, másrészt nehezebben is tudja ellenőrizni izmai működését, és így könnyen lemerevedhet. A hangszínérzék kialakításában is nagy segítséget jelenthet a tanár hiteles előjátszása. Ekkor is a hallás fejlettsége válik ismét elsődlegessé. A vak tanár

részére valamennyi évfolyam, minden művének tökéletes ismerete - az előadói utasításokkal együtt -, alapkövetelmény. A technikai funkciókat a növendék játéka közben a kéz finom – nem zavaró – érintéseivel ellenőrizheti. A nem látók részére külön tanfolyamot indított a Konzervatórium, Bán Sándor vezetésével.

Bán tanár úr visszaemlékezései szerint is az új intézmény működésére jellemző volt, hogy minden évben rendeztek tanári hangversenyeket, szólóesteket. Egy alkalommal *Fricsay Ferenc* vezényletével *Weiner: Concertino* c. műve is elhangzott, Bán Sándor szólójával. Ezen túl is szoros barátság fűzte a Tanár urat a neves karmesterhez. A tanári kart a nehézségek, a feladatok közös megoldása összekovácsolta, komoly barátságok is születtek. Hamarosan kialakult egy olyan zenei műhely, melyben tanulni és tanítani is nagy felelősséget és lehetőséget jelentett. Az is gyakran megtörtént, hogy a szorosan vett tanítási időn kívül is gyakran együtt maradtak a tanárok és diákok. Szívesen látogatták közösen a Szeged környéki kirándulóhelyeket: a Fűvészkertet, Sziksóstót, Tisza-partot. (Függelék VIII.)

Dr. Baranyi János

A korszak egyik legjelentősebb alakja vitathatatlanul *Dr. Baranyi János* (1891 IX. 18 - 1971. IX. 14) volt. Még az I. világháború előtt, Berlinben találkozott Dohnányival – aki egy ideig ott tanított a *Hochschule für Musik* tanáraként –, és előbb tanítványává, majd személyes barátjává is vált. Mestere tanácsára 1916-ban került a szegedi Városi Zeneiskolához, tanítani. 1921-ben Budapestre ment, ahol a Tanácsköztársaság alatti magatartásáért nem igazolta a kormányzat, ezért egy évvel később Barcelonába költözött, Spanyolországban koncertezett. 1925-től ismét Szegeden magánzeneiskolát nyitott, ide járt a gyermek *Sebők György* is. 1934-től a debreceni városi zeneiskola igazgatója volt. 1943-ban a zsidótörvény végrehajtásának megtagadása miatt fegyelmi úton nyugdíjazták, ezután ismét Szegedre költözött. A szegedi konzervatórium megalapításával töltött évek után, 1950-től négy éven át a budapesti Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakközépiskolát igazgatta, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára lett 1957-ig, nyugdíjba vonulásáig. Kitűnő

zongoraművész volt, kamaramuzsikus, átiratokat készített, Bartók és Kodály elkötelezett híve és terjesztője, Európa-szerte játszott műveiket. Magánzeneiskolájának énekkara Szegeden elsőként mutatta be Kodály több kórusművét (Villő, Túrót eszik a cigány, 1926), maga 1918-tól első között játszotta Kodály zongoradarabjait, valamint az ő nevéhez fűződik a Hány János 1934-es bemutatása is.

A zongoristák közül – a visszaemlékezők egybehangzó véleménye alapján – kimagaslik *Höchtl Margit* (1894-1979) alakja. Életrajzáról azon kívül, hogy *Szendy Árpád* növendéke volt, nagyon keveset tudunk, de zongorázása, káprázatos memóriája, minden stílusban járatos rögtönző képessége, zseniális ösztönössége legendássá vált. Koncertjei valóságos „kívánsághangversennyé” váltak, mivel a ráadásokhoz érve – a diákok legnagyobb örömére – szinte bármilyen bekiabált művet azonnal, elképesztő módon volt képes eljátszani. Szomorú kettőssége életének, hogy hihetetlen zenei gazdagsága, pianisztikus képességei mellett, meglehetősen elhanyagolt körülmények között, magányosan élt. Képességeihez képest tanárként talán nem alkotott ennyire maradandót, tudását nem igazán tudta tudatosan, szisztematikusan átadni, tanítványai gyakran kézfejési problémákkal küszködtek. Művészetének emléke azonban máig is ott él hallgatóinak emlékezetében.⁷

Demény Alajos, aki ugyan pedagógiai tevékenységet nem folytatott, de a Dóm orgonistájaként és Höchtl Margit állandó négykezes partnereként mégis jelentős egyénisége volt a város zenei életének.

A fennmaradt hangversenyműsorok alapján *Szabó András* és *Ág Magda* is komoly formátumú pianisták lehettek, műsor-összeállításuk igényességről és komoly teherbíró képességről tesz tanúbizonyságot. L. Függelék

A zongorista növendékek névsorát tallózva olyan ismert neveket találunk, mint *Dobsa Sándor*, *Baranyi János* tanítványa, *Antal Imre* *Kollár Pál*, *Durkó Zsolt* *Ág Magda*, *Somfai László* *Szabó András* tanítványa.

⁷Emléktábláját 2008. I. 11.-én avatták volt tanítványai, Dr. Földes Józsefné Szilágyi Magdolna kezdeményezésére, az SZTE Zeneművészeti Kar épületében.

A vonós tanszékről igazán részletes személyes beszámolók nem állnak már rendelkezésre, de valószínű, hogy a jóval kisebb tanulói létszám ellenére, igényes munka folyhatott. Olyan kitűnő hegedűsök tanítottak, mint *Szerdahelyi László*, aki első koncertmestere volt a filharmóniai zenekarnak, *Budaházi-Fehér Miklós*, aki a kolozsvári Nemzeti Színház koncertmestere és a Konzervatórium tanára volt, vagy *Várnagy Lajos*, aki szintén a szegedi zenekar koncertmestere volt. Az ő muzsikusi-pedagógusi működése évtizedeken át nagyban meghatározta a szegedi hegedűsök fejlődését.

Várnagy Lajos

Pécsen született 1921. október 31-én. Hegedű tanulmányait 1930 és 1936 között a Zeneakadémián Zsolt Nándornál, majd 1936-tól 1945-ig *Waldbauer Imrénél* végezte. 1938 és 1945 között a Budapesti Hangversenyzenekarban és a Rádiózenekarban játszott. Közben 1946-ban magyar közjogból, egyházjogból, politikából, jogbölcseletről és nemzetközi jogból szigorlatot tett a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen. A háború utáni igazolási eljárás határozatát is az ottani Igazoló Bizottság állította ki róla. Ebben az évben került Szegedre koncertmesternek, majd 1949-től a konzervatórium kinevezett rendes tanára lett. A tanári fogadalomtétel hiteles jegyzőkönyvének másolatát a lsd. Függelék XIII.

Szegedre kerülése után nem sokkal vonósnégyes szervezésébe kezdett, ebben partnerekre talált *Sándor András* másodhegedűsben, a közismerten intelligens muzsikusból, *Pető Györgyben*, aki igen érzékenyen alkalmazkodó brácsás volt, valamint *Rácz Zoltánban*, a feltűnően szép hangon játszó csellistában. Első hangversenyük 1948 januárjában volt, ahol a *Szegedi Vonósnégyes* nevet viselték. Várnagy szintén 1948-ban a Collegium Musicum hangversenysorozatban önálló szólóesttel is jelentkezett, *Halász Kálmán* közreműködésével. A műsoron Mozart, Ravel, Saint-Saëns, Takács Jenő és Novacsek művei szerepeltek. A kritika kiemelte nemes tónusát, stílusbiztonságát és játékának csillogó virtuozitását. A későbbiekben a hegedűirodalom legjelentősebb műveinek vált avatott szegedi tolmácsolójává.

Fellépett Bach és Mozart koncertjei mellett Beethoven, Mendelssohn, Csajkovszkij, Brahms, Bartók és Hacsaturján hegedűversenyeinek szólistájaként. Tanári munkásságában felhasználta a pódiumművészként kialakított céltudatos és racionális gyakorlási munkamódszereit⁸. Az aprólékos elemző munkán alapuló, gondosan felépített tanulási folyamatokba vetett hite jellemezte tanítási elveit is. Megfontolandóak szavai, melyek egy újságcikkben jelentek meg: *„Feltétlenül hiszek a skálázás, a biztos technikai alapképzettség megszerzésének elsőrendű fontosságában. Hiszem és vallom, hogy a tapasztalat és türelem jelenti a művészetet, a mesterségbeli elemek pedagógiája a dolog szakmai része. Se tanár, se növendék ne legyen sürgős, türelmetlen, ne pereljen gyors eredményt, mert ahhoz nagy általánosságban csak rendszeres, módszeres és sok-sok gyakorlás vezet.”*

A cselló tanszakot Csuka Béla neve fémjelezte, aki könyvtárosa is volt az intézménynek. Igen aktív muzsikus volt, szóló- kamara- és zenekari tevékenysége egyaránt jelentős. Egyik írásában a stílusos barokk elképzelések, egyértelműen a historikus hangszerek (a viola da gamba, oboa d'amore, klavikord, csembaló) használata mellett foglal állást. Ezt 1947-ben, jóval a historizmus elterjedése előtt! Ezt a művelt, akadémiai szinten dolgozó zenészt, Baranyi működése után, áthelyezték, politikai és valószínű, hogy lelkiismereti okok miatt.

Gordon tanszakon Neuner Miklós tanított.

A fúvós tanszakokon Bíró Lajos (fuvola), Lajos István (oboa), Deák József (klarinét), Ékes Péter (fagott), Patkós Kálmán (trombita), Bácskai Péter (kürt), Szombati Gyula (harsona, tuba) tanított. Ők a színház és a Filharmónia zenekarának tagjai voltak, de igényes kamaraművek előadóiként is találkozhatunk a nevükkel.

A zeneelmélet tanszéket Vaszy Viktor és Szatmári Géza működése határozta meg. Vaszy munkásságával a későbbiekben részletesen foglalkozunk még, itt megemlítendő, hogy rendes (kinevezett) tanárként zeneszerzés főtanszakon tanított. Szatmári Géza az egyik legnagyobb hatású, legösszetettebb egyénisége volt az iskolának: összhangzattant, zenetörténetet, zeneesztétikát, magyar zenetörténetet, kamarazenét, ének korrepetíciót és karéneket tanított, amellet, hogy komponált és

⁸ Várnagy vezényelte is az iskolai zenekart lsd. Függelék XII.

dirigált is. *Halász Kálmán*, a Dóm orgonistája zeneelméletet, szolfézst, magyar népzénét, zongora kötelezőtárgyat tanított.

Amint Bán Sándor írásánál már említettem, a Zenekonzervatórium működésének első évében napvilágot látott néhány igen fontos tanulmány az alapító tanárok tollából, melyek határozott útmutatásokat, programot tartalmaztak az előttük álló nehéz feladatok leküzdéséhez. Az egyik legértékesebb összefoglaló dolgozat Szatmári Géza: *A mai zeneelméleti oktatás problémái* címmel jelent meg. A nagytekintélyű tanár szükségesnek tartotta megfogalmazni személyes ars poeticáját is: „*A muzsika a lényeg, amit egy pillanatra sem téveszthet szem elől az elmélettanár, akinek hivatása a zene megértetése*”. Forradalmian új gondolatokat vetett fel a szolfézstanítás modernizálásával párhuzamosan az összhangzattan, a modulációtan és a formatan megújítása terén is. A zene értelmezésével, elemzésével az auditív benyomásokat a logika és a szerkesztő matematika eszközeivel igyekszik tudatosítani. Komoly problémát jelentett annak felismerése, hogy a bartóki és kodályi stílus analizálásához már nem elegendő a klasszikus összhangzattan beható ismerete sem. Az új formanyelv megértéséhez az elméleti ismereteket is ki kell bővíteni, és a tanárok feladata a tanítványokat rávezetni, az akkor még meglehetősen idegen hangzásvilág megismerésére. Szatmári elengedhetetlennek tartotta egy teljes, magyar szellemű zeneelméleti rendszer és tankönyvsorozat megalkotását. Ehhez hasonlóan sürgette egy, az európai zene valamennyi stíluskorszakát – beleértve a kortárs zenét is – felölelő, korszerű és átfogó zeneszerzéstannak a megírását is. Megjegyzi – bírálólág - azt is, hogy az effajta hatalmas műnek megírására a zeneszerzők általában sajnálják az időt. Vezérfonalként említi Szatmári *Hindemith: Unterweisung im Tonsatz* című könyvét. Jó példának tartja, hogy a zeneszerző-karmester milyen világosan és módszeresen foglalta össze tapasztalatait. Értékeli, hogy a skáláktól a sokszólamú tételekig a zene minden elemét milyen korszerű szempontok alapján és logikusan helyezi új megvilágításba. Nem vitatja a mű pedagógiai hasznát sem, de mivel ez a mű már magasabb színvonalú tudást tételez fel, a hétköznapi gyakorlatban jobban használható elemzéseket várna a zenetudósoktól, zeneszerzőktől. Ebbe az irányba tett lépéseket *Lendvai Ernő* évekkel később, – az 50-es években kollégák voltak –

analitikai műveivel. Ezek a mélyreható elemzések tankönyvként is használhatók lettek és nagy segítséget jelentettek a XX. századi művek, főleg Bartók műveinek megértéséhez. Szatmári rendkívül fontosnak tartotta a tanításban – visszaidézve a barokk eszményképet – az énekes többszólamúságot. A harmonikus gondolkodás rendszerének megismerése és megismertetése a célja, Palestrinától kezdődően a különböző zenei korszakokon át Bartók és Kodály művészetéig. Nem tartotta elegendőnek Haydn, Mozart, Beethoven, vagy külön kiragadva a Bach-korálharmonizációk vizsgálatát. A harmonizálási rendszerek összehasonlításán keresztül, a stílusok kapcsolatainak felismerését jelölte meg végcélként. A megadott dallamokhoz a stílusok akkordkészletéből kellett tanítványainak a megfelelő hangzatokat a teljes tétel megszerkesztése céljából kiválogatniuk. A háború utáni nehéz években úttörő jelentőségűnek számított a zene ilyen jellegű megközelítése. Tanításában az egyénre szabott munkamódszert tartja egyedül üdvöztetőnek úgy a zeneszerzés, mint a zeneelmélet terén. Megfogalmazása szerint: *„Talán ily módon sikerül a növendéknek a zeneelmélet iránt érzett ellenszenvét kiküszöbölni, vagy legalább csökkenteni. A tanításnak minden sablont gondosan kikerülve, elsősorban abban az irányban kell a növendéket meggyőznie, hogy számára a teljes szabadság biztonság nélkül való...”* A megfelelő zeneelméleti tananyagának szerinte végig kell kísérnie a főtárgy anyagát, azt ki kell egészítenie, segítenie kell annak megértését. Nagy eredményként értékelte, hogy a Konzervatóriumban a megfelelő óraszámot is sikerült erre a célra biztosítaniuk. Érdekes, hogy ebben az értekezésben mindjárt fel is vázolta az akadémiai osztályokra vonatkozó teljes tantervét.

A képzés kezdeti szakaszáról is született egy tanulmány. *Fábry Anna*: *„A zenei előképző szerepe a hangszerstanulás előtt”* című tanulmánya a Kodály-módszer céljait és az általa elérhető eredményeket foglalja össze. A szűkebb szakma számára talán nem kellett bizonyítania a módszer eredetiségét és eredményességét, de mégis az írás jelentős része a szakemberek egy (gyaníthatóan hangszeres) részének szakmai kifogásaira próbál reagálni. Határozottan elveti azokat a merev, technikaközpontú, agyonfegyelmezésre alapuló pedagógiai módszereket, amelyeket az I. világháború utáni években még sokfelé használtak. Azok a kérdésfelvetések, hogy miért kell a hangszeres zenében is a népdalokból kiindulni, hol ismer meg elegendő népdalt a

tanuló, mire jó a relatív szolmizáció, vagy hogyan jutunk el Bach-ig, Beethoven-ig a pentatóniától, sokak aggodalmait tükrözték. Úgy tűnik a zenei előképző létjogosultsága, lényege is magyarázatra szorult. Az akkori legkorszerűbb zenepedagógiai vizsgálatok eredményeire támaszkodva Fábry Anna megállapítja, hogy a muzikális adottságok csak a játékos képesség-fejlesztésen keresztül bontakoztathatók ki. A pentatónia gyermekkori megszokása életre szóló benyomás marad, így a legősibb magyar zenei anyanyelv válhat kiindulópontjává később a bonyolultabb zenék megértésének. Ősi pentaton dallamokból, népi játékokból, és táncokból állították össze a gyerekek első hallási és ritmikai élményeit. Ezáltal úgy gyűjti ismeretanyagát a kisgyermek, hogy fel sem tűnik neki: énekel, relatív és abszolút szolmizációt tanul, ritmizál, vezényel, kisebb formákat elemez. A népdal nem csak a dallamával hat, szövege is hatással van a nyelvi tudatosság megalapozására. A zenei előképzőben megtanult tekintélyes népdalanyag lesz az alapja a hangszertanulásnak. Ezúton elérhető, hogy ismerős dallamokkal, ritmikai összefüggésekkel találkozva, csak a zenére figyelve, könnyebben oldódjanak meg a technikai problémák is. Felhívja a figyelmet, hogy a pentatóniát és a relatív szolmizációt természetesen *senki sem tekinti végállomásnak*, de logikus kezdetnek igen. Különösen nagy hangsúlyt helyez tanításban a játékra, mely a gyermekek életében az igazi örömforrás, boldogság. A zenetanulást az előkészítőben elsősorban ilyen képességfejlesztő játéknak tekinti, miközben a közösségi érzés erősítésével egy egészséges érzelmi, szellemi világot lehet megalapozni.

Az átszervezés

A konzervatórium megalapítása után sem szűntek meg a viták a zeneoktatás körül. Nem hozható ezekkel ugyan közvetlen kapcsolatba, de feltűnő, hogy a Konzervatóriumba felvett növendékek óriási részben morzsolódtak le. A felvett 640 tanulóból 183 kimaradt az első tanév alatt! A következő évek az átalakulás évei voltak. Már 1948-49-es évben felvetődött a zenegimnázium létrehozásának gondolata, de ez akkor még csak terv maradt. Az ebben az évben – az országban

először – Szegeden megkezdett tehetségkutatás eredményei alapján ezt a módszert az országban más zenei intézményekre kiterjesztették. Az év végére megszüntették a nagy sikerrel működő önálló operai tagozatát a Szegedi Nemzeti Színháznak! Ennek sajnos hatása volt a konzervatórium belső életére is, mind a tanári, mind a növendéklétszámot illetően. 1949-50-es tanévben az akadémiai tagozaton bevezették a marxizmus-leninizmus és az orosz nyelv tanítását. A tanárok részére a Népművelési Minisztérium „*Módszertani tanfolyamot*” szervezett. A tanév befejezése után a minisztérium Baranyi Jánost Budapestre helyezte, megbízva az Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatásával. Helyére Kollár Pált, a Konzervatórium zongoratanárát nevezték ki igazgatónak, aki a kinevezése után alig 24 órával, tragikus hirtelenséggel (szívinfarktusban) meghalt. Az újra megüresedett posztra feleségét, Kollárné Gál Klárát helyezték. Az új igazgató Baranyi nyomdokain haladva, sikeresen folytathatta az iskola irányítását, azokban a politikailag igen nehéz időkben. Ez annak is köszönhető volt, hogy a minisztériumban dolgozott egyik rokona, aki segítette az akkor helyes iskolai döntésekben. Kollárné az ifjúság szeretetét is élvezte, barátságos volt hozzájuk, pártolta fejlődésüket. Emellett ügyes, diplomatikus vezető volt. A zene- és ifjúságszeretete vezette munkájában. 1950-51-es tanévben megkezdődött a zeneoktatási reform előkészítése. Előrelépést jelentett, hogy ebben a tanévben először, ösztöndíjban részesültek a Zenekonzervatórium növendékei. A következő 1951-52-es év döntő fontosságú volt az iskola életében. Bizonyos előjelek már korábban mutatkoztak arra nézve, hogy a változások nem a Konzervatórium jövőjét fogják szolgálni. Baranyi a minisztertől támogatást kért azért, hogy az iskola keretein belül (!) szakiskolát állítsanak fel. Ehhez anyagi támogatást is igényelt az esedékes 3 éves terv keretéből, elsősorban új termekre, kollégiumra. Az illetékes ügyosztály 1949. március 29.-én még támogatta, majd április 2.án (!) már elutasította a kérést.⁹ Végül 1952. augusztus 17.-én jelent meg a minisztertanácsi rendelet, *Rákosi* aláírásával, a zeneoktatás reformjáról. Ebben még a középfokú oktatás intézményeinek a konzervatóriumokat nevezte meg. A

⁹ VKM iratai. 287. old. „A művészeti szakközépiskola elhelyezésének kérdése még nincs eldöntve, előreláthatóan azonban nem konzervatóriumokban fognak elhelyezést nyerni. Egyelőre tehát a zenekonzervatórium bővítésére nem kerülhet sor. Czövek s.k. 1949. IV. 2.”

Népművelési Minisztérium a tanácskozások alapján kidolgozta a zeneoktatás reformját, amelyet a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elé terjesztett. A reform megállapítja, hogy a kultúrforradalom megköveteli a zeneoktatás rendszerének megváltoztatását. Célul tűzte, hogy a zeneoktatást, a megfelelő oktatási intézményekben alsó-, közép-, és felsőfokú oktatásra kell tagolni. A részletes szabályozás külön szabályozza, hogy a középfokú oktatási intézmények megjelölésére addig használt konzervatórium elnevezés megszűnik, helyébe a zeneművészeti szakiskola elnevezés lép.

Ezzel új fejezet kezdődött a szegedi zeneoktatás történetében is. Budapesten és az öt legnagyobb vidéki városban átszervezték – szétválasztották - az ott addig egyetlen ilyen jellegű oktatási intézményként működő zenekonzervatóriumokat. A kezdő tanulókat az 1952 ősztől már az újonnan létrehozott zeneiskolák látták el.

A zeneiskola újjáalakulása

Az alapfokú zeneoktatás a Tábor utca 3. szám alatti épület nyolc helyiségében önállóan folytathatta munkáját, az 1952. szeptember 20.-i tanévnyitót követően. Később a város különböző általános iskoláiban is kapott még 4 tantermet az iskola. Az intézmény első igazgatója *Zucker Hilda*, zongoratanárnő lett. Közvetlen munkatársaival *Dr. Bach Lászlónéval*, *Dr. Csonka Miklósnéval*, *Mocsai Pálnéval*, *Papp Románnéval* és *Perényi Pál* tanárokkal, valamint 8 óradíjas tanárnővel együtt igyekeztek zavartalanul folytatni az oktatást. Az első tanévben előképző, zongora, hegedű, cselló és ének tanszakon indult el a munka, rekordszámú, 449-es növendéklétszámmal. A következő tanévben az épületből kiköltözött az addig ott működő adóhivatal, hogy az átalakítások után méltóbb körülmények közé kerülhessen az oktatás. 1954-től további előrelépést jelentett, hogy a Zeneművészeti Szakiskola Tanárképző Tagozatán alsó fokú zeneoktatásra képesített hallgatók közül heten álltak munkába a zeneiskolában. Annak ellenére, hogy képzett tanárok, megfelelő épület, érdeklődő tanítványok és az eredményes munkához szükséges lelkesedés is rendelkezésre állt, a hangszerek állapota negatívan befolyásolta a

tanítás szerkezetét és nyilván a minőségét is. Silány minőségű kölcsönzongorákból, néhány agyonhasznált vonós és fúvós hangszerből állt az egész hangszerállomány. Ebből is eredt, hogy főleg a zongora és (kevésbé) vonós tanszakon tanultak a diákok, fafúvósak alig, rézfúvós szakokra pedig egyáltalán nem vettek fel növendéket. Majd csak 1960-ban (!), a megfelelő hangszerek beszerzése után, indulhatott meg a klarinét, az oboa és a trombita tanszak munkája. Ekkor több zongorát, csellót és hegedűt is kapott az intézmény. 1956 szeptemberében vette fel az iskola *Liszt Ferenc* nevét. Ekkor további 3 tantermet és egy 220 fős hangversenytermet alakítottak ki az épületben. Élve az új lehetőségekkel, 1957-ben az Országos Filharmónia 4 hangversenyből álló bérleti sorozatot szervezett a növendékeknek, melyeken az iskola tanárai léptek fel. Hamarosan sikerült a régió városaiban működő zeneiskolákkal is tartalmas, szakmai kapcsolatot felvenni, majd – főleg a hatvanas évektől kezdve - országos kapcsolatokat működtetni. A különböző fajsúlyú növendék és tanári hangversenyeknek hatalmas száma, a fesztiválokon, regionális és országos versenyeken, rádió és tévéfelvételeken való folyamatos részvétel azt bizonyítja, hogy az átszervezések nehézségei után ez az intézmény néhány év alatt stabilizálni tudta helyzetét, majd a vezetésnek és (elsősorban igen ambiciózus, fiatalokra építkező) tanári karának köszönhetően Szeged kulturális életének, közművelődésének egyik alappillérévé tudott válni.

A zeneiskola egymagában nem tudott megfelelni a hangszerstanulás iránti megnövekedett érdeklődésnek. Az igények kielégítésére megalakult a két *zeneoktatói munkaközösség*. Sajátos módon épp az ötvenes évek elejére indult virágzásnak a magántanítás. Ezek a hivatalosan bejegyzett szervezetek az adóztatást is maguk intézték. Az I. számú munkaközösségben, főleg zongora, hegedű, magánének és harmonika szakokon tevékenykedtek. Ügyvezető igazgatója *Belle Ferenc* volt, aki 1935 és 1944 között a Városi Zenedét igazgatta, Király-Kőnig Péter utódaként¹⁰. A magántanárok évente 3-4 alkalommal a Tábor utcai épületben rendezhettek

¹⁰ Belle Ferenc hegedűtanárként Király-Kőnig Pétertől vette át a Zeneiskola vezetését. A több nyelven beszélő igazgató később a színház zenekarához került. Király-Kőnig után együtt pályázott Vásárhelyi Zoltánnal, a későbbi nagyszerű kóruskarnaggyal az igazgatói állásra. Kodály ajánlólevele ellenére a Tanács – valószínűleg a kedvezőbb politikai megítélése miatt – Bellét nevezte ki Vásárhelyi helyett. Sokan sajnálták, hogy a legendás kórusvezető Kecskemétre került, Szeged helyett. (forrás: Dr. Kiss Ernő)

hangversenyt. A II. számú munkaközösségben, a hivatalos zenepedagógia által nem oktatott harmonika különösen népszerű volt. *Luczai Uros* harmonika tanárnak olykor 90 növendéke is volt! Ennyi növendékből könnyen ki tudtak állítani már egy teljes harmonika zenekart is. Repertoárjukba a zeneiskola hegedű tanára, *Dr. Kiss Ernő* is készített átiratokat, aki maga kitűnően zongorázott, gitározott, és remek harmonikásként tanította is ezt az egyre közkedveltebb hangszert. 1960-tól már Budapesten is egyre többen tanultak harmonikázni, *Lukács Dénes* ismert tanár volt. Bár a két oktatói közösség között nem a legjobb volt a viszony, ez - az alapvetően a magántanításra alapuló szervezeti forma - egészen a hetvenes évekig működött, majd fokozatosan elhalt.

A Szakiskola

A Konzervatórium átszervezésével – kettéosztásával - egy másik intézmény is kialakult a zeneiskola mellett, és ez lett a Zeneművészeti Szakiskola. A szakiskola keretén belül működött a szaktanárképzés is. Sajátos logikával határozták meg a képzési időket: a zongora, hegedű, gordonka és hárfa szakon a szakképzés 5 év, a szaktanárképzés 6 év (!), a többi tanszakokon 4, illetve 5 év. A szaktanárképzés a III. osztály után kezdődött. Az előtörő igénytelenségre jellemző, hogy pl. *az ének és karvezető előképző szakokra előzetes zeneiskolai tanulmányok nélkül is lehetett felvételizni!* A képzés *szakképesítést* adott az alsó fokú hangszeres és elméleti oktatásra, valamint az általános iskolai énektanításhoz. A szaktanárképző, mint intézményi forma fennmaradt egészen 1966-ig, amikor a Művelődésügyi Minisztérium életre hívta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola kihelyezett tagozatait, újra főiskolai keretek közé helyezve a zenetanárképzést.

Ez a rendszer, mint láttuk, nagyjából másfél évtizedig működött, lényegében a jogelőd Konzervatórium tanári karával, és épületében. Talán ez is az egyik oka, hogy szegedi köznyelvben a későbbi szervezeti formákban működő szakközépiskolákat évtizedek óta - tévesen – konzervatóriumnak nevezik.

Korábban a Konzervatóriumban tanuló középiskolás korú diákok részére nem tették kötelezővé, hogy azonos gimnáziumban tanuljanak. Ahogyan a zeneiskolások is különböző általános iskolák tanulói voltak, ők is szabadon választhatták meg középiskoláikat. A szakiskola létrejöttével a középfok közismereti része egységesen a *Tömörkény István*, szegedi író nevét 1952-ben felvevő Általános Leánygimnázium falai közé került. A zenegimnáziumi osztályok 1967-ig működtek, amikor művészeti szakközépiskolává szervezték át a zeneművészeti tagozatot.

A „*racionalizálásnak*” nevezett folyamat vészes fordulatot vett 1954-ben. Augusztus 23.-án, a nyári szünet idején, úgy döntöttek, hogy a vidéki zenegimnáziumokat nem kívánják a továbbiakban működtetni. Az indoklásban anyagi okokra hivatkoztak, miszerint az öt vidéki iskola fenntartása 370 000 forint „*költséget okozott*” az államnak. Az első félév komoly küzdelmet jelentett mind a tanárok, a diákok, de a fenntartó városok, sőt a megyei és városi pártbizottságok számára is, a képtelen minisztériumi döntés visszavonásáért. Végül *Fasang Árpád* aláírásával megszületett a zenegimnáziumok státuszát helyreállító rendelet, amely egyúttal a költségvetési fedezetét is biztosította az 1955. február 1.-vel újrainduló zenegimnáziumoknak¹¹.

A Szaktanárképző és a középfok egy tanári testülettel működött. Ennek működésébe *Dr. Földes Józsefné, Szilágyi Magda* tanárnő visszaemlékezéseiből nyerhetünk betekintést.

A zongora tanszak tanárai közül ki kell emelni Kollárné Gál Klárát, aki az igazgató is volt, mint láttuk. Bán Sándor és Höchtl Margit itt is folytatta egészen nyugdíjazásáig a munkát. Legendásan hosszú és eredményes pedagógiai pályát tudhatott magának *Varjú Irma. Mérnök Jánost*, aki főleg a preklasszikus művek előadásában jeleskedett 1956-ban *Sándor Judit* váltotta fel. *Elfer Vera, Zathureczky Ede* későbbi felesége, Mérnök Jánossal alkották *Sebők György* közvetlen baráti körét, aki tanárként, majd szakfelügyelőként és diplomahangversenyek elnökeként is gyakran megfordult az iskolában. A Budapestről „ingázó”, utazó tanárok között olyan

¹¹ Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez 1945-1956 315. oldal

neveket találunk, mint *Zempléni Kornél*, *Névai Ilona*, *Rácz Lili*, a kitűnően lapról játszó korrepetitor, *Erkel Tibor* és *Tusa Erzsébet*.

Hegedű tanszakon - a már említett Várnagy Lajos mellett - Szerdahelyi László és *Márfi János* tanított. Cselló tanszakon Csuka Béla helyét *Báthory Sándor* foglalta el, aki igazgató helyettes is lett, majd 1964-től, Kollárné után, ő vette át az intézmény igazgatását is. Gordon tanszakon továbbra is Neuner Miklós tanított.

Az iskola zenekarát 1952-től Várnagy Lajos vezényelte. 1954-ben már jelentősebb fellépésük volt, Csajkovszkij, Kókai és Sugár Rezső műveit adták elő. Igazi elismerést hozott számukra az 1956-ban, Mozart születésének 200. évfordulójára rendezett nagyszabású hangversenyeken való közreműködésük.

E korszak nagy eredménye lett a fafúvós oktatás fellendülése. Az ekkor tanító fafúvós tanárok évtizedekre meghatározták hangszereik dél-magyarországi oktatását. *Dr. Sebestyén István* a fuvola, *Ékes Péter* a fagott, *Deák József* a klarinét és *Lantos Sebestyén* az oboa tanítását lendítette fel. Munkájukat némileg megkönnyítette, hogy a minisztérium felkérésére a Budapest fúvósötös tagjai (*Jeney Zoltán*, *Szeszler Tibor*, *Balassa György*, *Ónozó János*, *Hara László*) ebben az időszakban megírták kezdőknek szóló fafúvós iskoláikat, melyeket aztán később kiegészítettek. Meszlényi László visszaemlékezéseiből¹² tudható, hogy az oboisták szegedi szaktanácsadója *Szeszler Tibor* volt. A rézfúvós oktatásban *Neuner Mátyás* (trombita), *Pattogató Ernő* (harsona), és a görög származású *Liontas Konstantin* vett részt. Hárfát és kötelező zongorát tanított *Pap Román*.

Az elméleti képzés magas színvonaláról igazán nagy formátumú személyiségek gondoskodtak. Szatmári Géza mellett *Lendvai Ernő* neve is mind a mai napig legendaként él a szegedi muzsikuskörében. Lendvai 1956-ig a Győri Zeneiskola igazgatója volt. Politikai okokból azonban el kellett hagynia állását, így került – a szegediek nagy szerencséjére – az alföldi szakiskolába. A híres Bartók-kutató itt művészettörténetet is tanított, valamint a kórust is vezette. A kórus irányítása, Lendvai 1960-as távozása után, Szatmári Gézához került. Ő az elmélettanítás mellett – mivel maga is komponált – zeneszerzést is tanított. Ebben a korszakban írta, több

¹² A beszélgetés 2007. május 5.-én történt Meszlényi Lászlóval és feleségével.

dala és zongoraműve mellett, a hegedű-zongora, és oboa-zongora szonátáját is. A zeneszerzés tanítás fontosságát az iskola életében egy másik nagy egyéniség is szavaltotta: *Vaszy Viktoré*. Neve szorosan összeforrt a szegedi operajátszással, ezért munkásságát részletesebben majd ott érdemes áttekinteni.

A Szaktanárképző tantárgyi programja főleg pedagógiai és politikai tárgyakkal bővült a Konzervatóriumhoz képest. A főtárgy tanítása természetesen a központi helyen maradt. A szolfézszt *Holló Sándor* tanította, aki a békés-tarhosi iskola 1954-es megszűntetése után került Szegedre. A karvezetést *Póczonyi Máriától* tanulhatták. A Szatmári Géza-féle zeneelmélet, zenetörténet és kamarazene oktatásban részt venni havonkénti kiskollokviummal járt a hallgatók számára. A pszichológiát a Szegedi Pedagógiai Főiskolára átjárva hallgatták *Geréb György* professzortól, míg a marxista tárgyak, a politikai gazdaságtan és a dialektikus materializmus kedvéért külön előadó járt át onnan a szaktanárképzőbe. A III. évfolyamtól kezdve megjelent az esztétika, mely a zenetörténet oktatás része volt, valamint a partitúraolvasás és transzponálás is.

Már a kezdetektől problémát jelentett a gyakorlóiskola hiánya. A gyakorlati tanítás eleinte a Tanárképző főiskola épületében zajlott, a didaktikaoktatással együtt. Később a Szaktanárképző, Kollárné kezdeményezésére, létrehozta saját belső gyakorlóiskoláját. Ez az intézmény 7 éven át, igen magas szinten működött, majd beleolvadt az egyre jobban megerősödött Liszt Ferenc Zeneiskolába. Kis létszáma miatt önálló tanári kart nem igényelt, ezért a zeneiskola egyes tanárai, a városi tanácstól „gyakorló iskolai szakvezetői” megbízást kaptak. *Dr. Földes Józsefné* a zongora, *Dr. Kiss Ernő* a hegedű, *Dr. Riesz Béláné* (később *Bankov Mihályné* és *Varga Ferencné*) a szolfézs oktatás szakmai irányítását végezte.

A szaktanárképző munkáját a Zeneakadémia rendszeresen ellenőrizte. Évente kétszer szakfelügyelők jelentek meg a tanszakokon. A zongora tanszak munkáját *Kadosa Pál*, *Szegedi Ernő* és *Wehner Tibor* kísérte figyelemmel. Ezekről az eseményekről mindig készült hivatalos jegyzőkönyv is. A tanszak rendszerint pozitív visszajelzést kapott.

A Konzervatórium 1947-es megalapításakor, mint láttuk, egy európai szintű intézménynek a kompromisszumoktól mentes életre hívása volt az alapítók célja. A magasra törő terv megvalósulása, már a szaktanárképzőnek a szakiskola égisze alá vonásával is veszélybe került. Szakmailag mindenképpen a zenetanárképzés mélypontjának tekinthetjük azonban – minden látszólagos „minőségbiztosítás” ellenére is - azt a korszakot, mikor az ötvenes évek végén beindították a „gyorstalpaló” zenetanárképzést. Ez azt jelentette, hogy mindössze egy év (!) alatt, akár levelező képzés (!) keretében is, okleveles alsófokú zenetanári diplomához lehetett jutni...

A Szegedi Tanárképző Főiskola

Mint láttuk, a Szaktanárképzősök bizonyos elméleti tárgyak révén a Tanárképző Főiskolával is kapcsolatba kerültek. Ez a nagy múltú intézmény 1928-ban került Szegedre, *Klebsberg Kunó* kultuszminiszter reformjainak köszönhetően, aki ebben egységessé tette a polgári iskolai tanárképzést, a tanulmányok idejét 4 évre emelte és összekapcsolta az egyetemi oktatással, valamint a gyakorlati képzés céljára külön gyakorló polgári iskolát hozott létre. Ezek az intézkedések nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Szeged, már a 20-as években, a régió szellemi központjává válhatott. 1948-ban, a polgári iskolák megszűnésével, az ehhez tartozó tanárképzés is befejeződött, s az intézmény pedagógiai főiskolává vált. A korszakra jellemző oktatáspolitikai bonyodalmaknak megfelelően, a tanárképzés többszöri módosítása után, 1964-re alakult ki az a négyéves, zömmel kétszakos képzés, amely ma is folyik a főiskolán. 1973-ban, a centenárium alkalmából vette fel az intézmény *Juhász Gyula szegedi költő* nevét.

Az ének-zene tanszéket, még az Állami Polgáriiskolai Tanárképző Főiskola Szegedre költözésével, 1928-ban, *Szeghy* – 1944-ig *Szögi* – *Endre* szervezte meg. Az ő igényessége volt a garancia arra, hogy intézmény szakmai színvonala megmaradt a nehezebb időkben is.

A tanszék munkája az ötvenes évek végére, hatvanas évek elejére lendült fel igazán. A zenekonzervatóriumban kapta meg hegedű diplomáját *Monoki Lajos*, aki pályája

elején a Tanítóképzőben tanított, majd annak megszűntével átkerült a Tanárképzőbe. Itt létrehozott egy zenekart, a vállalkozó kedvű diákokból, amivel több jelentős művet is előadtak¹³. Említésre méltó esemény volt 1956 májusában, amikor a Szegedi Nemzeti Színház Vaszy Viktor vezetésével, valamint a főiskola ének-zene tanszéke közös ünnepi előadással köszöntötte Kodály Zoltánt. Ekkor mutatták be a Hány János Intermezzójának vegyeskari változatát. Ezen a koncerten Liszt: Esz dúr zongoraversenyével fellépett *Ifjabb Szendrei Imre* zongoraművész is, aki 1955-ben került a tanszékre, zongoratanárként. A tanárképző kiemelkedő hatású tanárai között rajta kívül olyan nagy egyéniségeket találunk, mint *Lovas Nagy István*, majd *Kardos Pál* és *Frank Oszkár*.

A Collegium Artium

A Collegium Artium et Politechnicum előadásai 1957-ben indultak a József Attila Tudományegyetem rendezésében. Mivel az ilyen – elsősorban a fiatalok közművelődését szolgáló – kezdeményezések nem tudnak tartósan létezni egy elhivatott kezdeményező-szervező egyéniség nélkül, meg kell emlékezni a sorozat szervező „atyjáról”, *Gruber Lászlóról*, aki egyik alapítójaként hosszú éveken át szívén viselte az előadások létrehozását¹⁴. Többféle célt is szolgáltak ezek a nagy népszerűséget elért esték: egyrészt pótolni igyekeztek a középiskolai tantervből gyakorlatilag teljesen hiányzó esztétikai-művészi nevelést, másrészt a bölcsészeket igyekeztek megismertetni a tőlük kissé távolabb álló természettudományok kutatási eredményeivel. Az előadásokat a szakterületek legkiválóbb képviselőire bízta, akik színesen illusztrálták témáikat vetítésekkel, illetve élő hangversenyekkel. A zenetörténeti előadásokon a szakiskola és a tanárképző tanulói és tanárai, valamint a színház művészei egyaránt felléptek. Az egyetem „Béke” épületében tartott, előadásokat eleinte *dr. Káldor János* tartotta, majd tőle a szakiskola nagyra becsült

¹³ Műsorukon szerepelt pl.: Händel: Concerto grosso, Bach Brandenburgi versenyek, Purcell: A tündérkirálynő (forrás: Dr. Kiss Ernő)

¹⁴ Az Artium másik alapítója Bólya Lajos egyetemi tanár volt (Vámosi Nagy István: Zenetörténeti Párhuzamok 120. old.)

zenetörténész tanára, *dr. Vámosi Nagy István* vette át a sorozatot. Hatalmas ismeretanyagon támaszkodó, remek humorral fűszerezett másfél órás előadásai igen népszerűek és látogatottak voltak. Vérbeli tanárként gyorsan felismerte, hogy még a legkitűnőbb hangfelvételek hallgatása közben is gyakran el-elkalandozik a hallgatóinak figyelme, míg az élő zene varázsa mindenkit leköt. A fellépők kiválasztását is magas fokú igényesség jellemezte. Sok Szegedről induló kitűnő fiatal művész mutatkozhatott be a szélesebb közönségnek: *Onczay Csaba, Baranyay László, Tokody Ilona, Gregor József, Matuz István* neve igazi közönségcsalogató volt. Valóban, az Egyetem Béke-épületében állóhely sem igen akadt az ilyen előadásokon. Az előadások témái felölelték *Gesualdótól, Marenziótól* a kortárszenéig ívelő teljes európai zenetörténetet. A barokk, a klasszika és a romantika kora után *Farkas Ferenc, Kadosa Pál, Szabó Ferenc, Szervánszky Endre, Sugár Rezső, Járdányi Pál*, majd következő generáció legjobbjainak bemutatása, megismertetése sem maradt el. Röviden érdemes kitérni arra is, hogy például a színháztörténeti szekcióban *Kazimir Károly*, vagy a képzőművészetről *dr. Pogány Frigyes*, az Iparművészeti Főiskola rektora tartott előadást, és még hosszú lehetne folytatni ezt a sort is. Nem csak a zenei előadásokon, de más témákban is az elérhető legnívósabb előadók szerepeltek.¹⁵

A kórusmozgalom

A háború után lelkes tanárok irányításával új lendületet vett a szegedi kórusélet is. 1946 tavaszán újra kezdte működését a Tanárképző Főiskola kamarakórusa, *Szeghy Endre* vezetésével, és az egyetemi kórus is *Kertész Lajos* irányításával. Ez év őszén új kórusok is alakultak: az államrendőrség énekkara, a MÉMOSZ-építőipari munkások énekkara. Később 1948-ban a VAOSZ énekkara, dohánygyári énekkar és az újszegedi szövőgyár Tisza Dalköre is aktívan működött. 1946. november 17.-én a Dómban nagyszabású egyházzenei versenyt rendeztek. A fellépő 10 énekkarból 7 ifjúsági kórus volt. Az elemi iskolák 200 tagú énekkarát *Weller Károly* vezényelte. Először

¹⁵ Szakiskolásként a hetvenes években magam is felléptem Collegium Artium előadáson, személyesen tanúsíthatom, hogy milyen megtisztelő és fontos lehetőség volt ilyen alkalommal szerepelni.

lépett fel a középiskolásokból szervezett Szegedi Ifjúsági Kiskórus, Szécsi József vezetésével. A Hittudományi Főiskola és Katolikus Tanítóképző énekkarát Szíjjas János atya (a Konzervatórium zeneelmélet tanára) és Bánhidi Ödön vezényelte. Szerepelt Kertész Lajos egyetemi énekkara, valamint a Zárdaintézetek egyesített kórusa is, Fábián M. Gonzaga nővér vezényletével. A következő tavaszon a szegedi iskolák ismét Szeghy Endre irányításával készültek a háború utáni első Éneklő Ifjúság hangversenyre, amelyet 1947. június 8.-án rendeztek a Dóm téren. Az énekkarok a 65 éves Kodály Zoltánt, születésnapja alkalmából, saját műveivel köszöntötték. A merész vállalkozás jól sikerült, a szegedi és környékbeli, tanyasi iskolák (sokszor mezítlábas) tanulói tízezres tömeg előtt szerepeltek. A „*Forr a világ bús tengere, ó, magyar*” kánont háromezres (!) összkar énekelte, ami páratlan tömegnek számított. Az ünnepi lelkesedésre némi árnyékot vetett az ünnepelt távolléte. Bár természetesen meghívták Kodályt a nagy kánon dirigálására, de mivel aznap érkezett vissza Moszkvából, helyette a következő rövid, de fél évszázad távolságából visszatekintve különösen tartalmas távirat érkezett: *„Igazán sajnálom, hogy nem lehettem ott, mert a fül- és szemtanúk leírása nélkül is gondoltam, hogy szépen sikerült minden. Az ilyen siker azt mondatja az emberrel, hogy legközelebb még jobban igyekszem csinálni. Hisz minden remény megvan, hogy az iskolai énektanítás csak javul, az emberek közönye múlóban, a hozzáértés is gyarapszik, az ember szeretne újjászületni, hogy meglássa, mi lesz ötven év múlva. A fejlődés olyan úton van, hogy megállítani már alig lehet, bár gyorsítani még igen.”*

A sajtóban Szatmári Géza méltatta az eseményt, dicsérte Szeghy páratlan ügyszeretetét és szervezőképességét, amely *„méltó az ország második városának nagyarányokban kibontakozó zenekultúrájához”*.

1948-ban az ország a 48-as szabadságharc 100 éves évfordulóját ünnepelte. A tavaszi kórusbemutatók is a centenáriumi ünnepségekhez kapcsolódtak. Az a nevelőmunka, amit Szeghy Endre végzett, ekkor már valóban kamatozott. Egy évvel a hatalmas tömegeket megmozgató Kodály ünnepség után, ismét közel 2000 fős kórushangversenyt tudott szervezni, ahol a gyerekek kizárólag magyar szerzők műveiből (Kodály, Bárdos, Vásárhelyi, Péter, Szeghy, Kapi-Králik stb.) énekeltek. A Berzsenyi versre írt nagy kánon itt sem maradhatott el az összkar előadásában.

1949, 1950-51-ben nem volt Éneklő Ifjúság hangverseny. Ezek az évek a nehéz átalakulások évei voltak. Az egyházi iskolákat államosították, a legtöbb iskola új nevet, új vezetőt kapott. Sok tantestület is teljesen átalakult. Az ifjúsági kóruséletben azonban nagy eseménynek számított, hogy 1949-ben megalakult a Diákszövetség Központi Énekkara. Ez a kitűnő hanganyagú együttes már júniusban önálló hangversenyen mutatkozott be *Erdős János* vezényletével az Ipartestület nagytermében. Ez év őszén *Sapszon Ferenc* vezetésével megalakult az Ifjómunkás Énekkar, valamint a MEFESZ konzervatóriumi énekkara *Szatmári Géza* irányításával. 1951 tavaszán létre hozták az Ipari Tanuló Otthon 80 tagú kórusát, *Szécsi József* vezetésével. Az ötvenes évek elején nem használták az Éneklő Ifjúság elnevezést, hisz ekkor minden gyanús volt, ami az elmúlt korszakhoz kötődött. Azért is kerülték ezt az elnevezést, mert az *ének* szó, akkor sokak számára csak a templomi *szent* éneket jelentette. Így az általános iskolai kórusrendezvények „Béke-hangversenyek” néven kerültek megrendezésre.

1953-ban az iskolák kórusai hónapokon keresztül készültek az Ifjúsági Dalos Ünneppel címen megrendezett Kodály-hangversenyre, melyen a 70 esztendőes Mester is jelen volt. Ekkor már ő vezényelte az összkart. A 10 általános iskola mellett az óvodások gyermek- és játékdalokat énekeltek, fellépett a Pedagógiai Főiskola és a Zeneművészeti Szakiskola egyesített vegyes kara is. Ekkor összesen 28 Kodály-mű hangzott el. A hangverseny után a szerző tanácsokkal látta el a kórusvezetőket. 1954-ben ismét elmaradt az Éneklő Ifjúság rendezvénye, de ennek ellenére a szegedi kórusélet nem maradt fontos esemény nélkül. Szeghy ugyanis zömmel a régi szegedi kamarakórus tagjaiból létrehozott egy új, a Pedagógiai Főiskolától független, önkéntes együttest, a Szegedi Kodály Kórust. A bemutatkozó hangversenyről a Délmagyarországon *Holló Sándor*, a Konzervatórium nagyszerű zeneelmélet tanára írt műfajában is kitűnő recenziót¹⁶. Ebből az elfogulatlan, szakmai

¹⁶Teljes terjedelmében: Péter László: Kodály Szegeden 92. old. „Városunk művészi életének nagy jelentőségű eseménye volt ez. A csaknem 40 főből álló együttes jelentős részben a régi szegedi kamarakórus volt tagjaiból alakult. Ma már nem tartozik a Pedagógiai Főiskola keretébe, mint elődje, hanem önkéntes társadalmi együttes. Művészi vezetője a kodályi művészet rajongó szegedi ápolója Szeghy Imre... Mik a most bemutatkozott együttes erői? Mindenek előtt a lelkes kezdeményezés: egy magas színvonalú kórus együttes összehozása. Az énekkar szólamai egyensúlyban vannak. Különösen feltűnt a basszus szép, telt hangzásával. Másodszor, hogy Kodály neve alatt indulván elkötelezte magát haladó hagyományainak ápolására, Kodály jövőt építő

professzionizmusról tanúskodó írásból életszerű képet nyerhetünk ennek a régi-új kórusnak a jelentőségéről, arról, hogy a szakma milyen örömmel helyezte magasra – ha tehetné – a mércét, Kodály zenéjének mozgósító erejéről és Szeghy művészi kvalitásairól. Szintén ennek az évnek a krónikájához tartozik a színházban, a "szegedi főiskolai nap" keretében megtartott hangverseny, melynek szokatlan, érdekes programja volt. Liszt Ünnepi dala és Juhász Gyula versei után a Kállai kettős következett, melyet *Simon Albert*, a színház karmestere vezényelt. Ezután a főiskolások részleteket adtak elő a Bánk bánból, majd Radnóti VII. eklogája, Szeghy zenés játéka, a *Csodafurulya* követte a sort. A főiskola gyermekkórusa a *Túrót eszik a cigányt* és a *Lengyel Lászlót* énekelte. Az ünnepi hangverseny tetőpontját a *Psalmus Hungaricus* előadása jelentette. A nagy művet beharangozó újságcikk megírása kitűnő elemzésre és egyszersmind nyilvános hitvallásara is alkalmat adott Szeghynek, a kodályi életmű mellett. „Harmincévi kényszerű várakozás és vágyakozás" után a Pedagógiai Főiskola Énekkara, Gyermekkara, Szegedi Kodály-kórus és a Szegedi Nemzeti Színház Filharmonikus Zenekara *Meggyesi Pál* szőlőjával mutatta be a művet. Karmesternek Kodály maga kérte fel *Ferencsik Jánost*, akinek teljesítményéről, csakúgy, mint az est valamennyi előadójáról, a zenekritika szuperlatívuszokban írt. Az est rangját Kodály jelenléte emelte ünnepivé, aki ekkor járt utoljára Szegeden.

1955-ben az Ifjúsági Dalos Ünnepen Bartók Béla művei szerepeltek. A szerző halálának 10. évfordulója alkalmából megrendezett eseményen az összes szegedi általános iskola, valamint a tanítóképző énekkara lépett fel az Újszegedi Szabadtéri Színpadon. Néhány név a karnagyok közül: *Bitó Katalin*, *Kamarás Imre*, *Peterdi Abigél*, *Szécsi József*, *Mihálka György*. Bartók kórusművei – sajátos hangrendszerükkel, nehezebben intonálható szólamaikkal, érzékeny tempó és dinamikai váltásaikkal – különlegesen nehéz feladatot jelentettek az énekkarok számára. Már a betanulás időszakában jelentkeztek problémák az intonációs készség és a gyakorlottság terén.

heroizmusának, a művészet társadalomformáló feladatának szolgálatára. Erre képessé teszi a nagy kórusgyakorlattel és kellő zenei képzettséggel rendelkező tagság, és nem utolsósorban az együttes művész vezetőjének egy emberöltőn át kristályosult művészi kvalitása... Művészi szempontból kívánatos lenne a tenor szólam kiegészítése „valódi” tenor hangokkal. Az egyöntetű szólamhangzás terén itt-ott mutatkozó hiányosságok... a gyakorlat folytán el fognak tűnni. Ugyancsak a kórus rövid múltja okozza, hogy még nem tudja mindenben átvenni a dirigens intencióit: a reakciója néha lassú vagy nem elég intenzív.”

Bár Szeghy néhány rutinosabb kórusvezetőt felkért, hogy segítsék a munkát, így is maradtak bizonytalan pillanatok.

1957 tavaszán az Ifjúsági Dalos Ünnep elmaradt. A forradalmi események miatt sokáig szünetelt a tanítás, ezért az iskolák célja elsősorban az volt, hogy pótolják a kiesésből fakadó hiányosságokat, és érvényes tanévet tudjanak zárni. A tavasz még forrongó és nyugtalan volt, éjszakai kijárási tilalommal, de decemberben már számos ifjúsági énekkar Kodály 75. születésnapját köszöntötte a színházban.

1958-tól ismét Éneklő Ifjúság elnevezéssel rendezték meg a város amatőr kórusainak találkozóját. A műsoron felhangzott néhány mozgalmi dal is, de már nem annyira szigorúan kötelező jelleggel, mint az ötvenes évek elején. Szeghy Endre professzor fáradságos szervező munkáját, melyet az ezt megelőző években gyakorlatilag egyedül végzett, átvette az 1957-ben megalakult Szegedi Karnagyi Klub, mely ettől kezdve a város kóruséletét szervezte és irányította. Ez az év más szempontból is fontos dátum a szegedi kóruséletben. Erdős János és Szécsi József kezdeményezésére létrejött a *Szegedi Zenebarátok Kórusa*. Nagy szüksége volt a városnak egy igazi oratórium-kórusra, hiszen a Szegedi Szabadtéri Játékok előadásai, illetve a koncertéletben, a filharmonikus zenekarral együtt előadandó nagyszabású oratóriumok is megkívánták működését. Egy ilyen félprofi együttes létrehozásához Szegeden ehhez ekkor már minden feltétel adott volt. Az előző évek jelentős tömegeket megmozgató eseményei (országos dalos-ünnepségek, Kodály-hangversenyek stb.) mind azt mutatták, hogy a kóruséneklésnek Szegeden több ezres tömegbázisa van, és a kórusok képesek magasabb színvonal felé törekedni, fejlődni. Ebből a tömegbázisból táplálkozva teremtdőött meg a Szegedi Zenebarátok Kórusa. Az emlékezetes sikereket elért Szegedi Kodály Kórus, melynek karnagya ekkor - Szeghy hűséges tanítványa - *Mihálka György* volt, gyakorlatilag teljesen beleolvadt az új együttesbe. Ezzel a sajnálatos lépéssel egy nagy múltú, komoly vidéki és fővárosi sikereket magáénak tudható, jó nevű kórus szűnt meg önállóan létezni, pedig mindkét együttes működésére szükség lett volna! Karnagyuk azonban nem csüggedt, és létrehozta az Általános Munkáskórust, amellyel évtizedeken át részvevője lett a hazai és külföldi versenyeknek. A Zenebarátok Kórusa karigazgatói

felkérését Szeghy visszautasította, és érthető okokból Mihálka sem vállalt semmilyen munkát az együttessel, így a vezető Vaszy Viktor lett.

A város vezető szerveinek biztosítani kellett a kórus működéséhez szükséges anyagi és szervezeti feltételeket. Ezt a fenntartói szerepet a város fel is vállalta, főleg a tanács művészeti osztályának vezetője, *Tari János* és *Ladányi Benedek* elnökhelyettes személyében lelt támogatókra az együttes. A zeneiskola épületében Zucker Hilda igazgatónő biztosította a termet, a próbák megtartásához. Igen ambiciózus művészi terveikben olyan művek szerepeltek, mint Beethoven IX. szimfónia, Haydn Évszakok oratórium, Verdi Rekviem, Kodály Psalmus Hungaricus, Prokofjev Alekszander Nyevszkij, vagy Sugár Hősi ének. A szólampróbákat eleinte Erdős János, Szabolcsi Iréne, Kertész Lajos és Szécsi József vezette. Odaadó munkájuknak köszönhetően ez a félig-meddig amatőr kórus képes lett a zeneirodalom veretes műveinek is megfelelni. A kórus irányításának munkájába Gruber László, az Egyetem rektori hivatalának vezetője is hamarosan bekapcsolódott. Ettől kezdve elnökként ő képviselte az együttest a hivatalos fórumokon. Az összpróbákat Vaszy tartotta, zongorakísérője *Várady Zoltán* karmester volt. A máig működő együttes Vaszy halála után felvette a *Vaszy Kórus* nevet.

A szimfonikus zenekar

Szeged a XVIII. század első felétől folyamatosan tartott fenn zenei együttest. Ennek elsődleges feladata a templomi zenélés volt – a híveket minél nagyobb számban igyekeztek becsábítani -, de a városi hangversenyeket is ők látták el. A hivatalos városi zenészeket 1724-től tartották nyilván. 1790-ben tartották meg az első operaelőadást, német szereplők közreműködésével. A zenei élet fellendülését mutatja, hogy 1834-ben megalakult egy, a városi zenekartól függetlenül működő polgári zenekar is, melynek működése a 48-as forradalom és szabadságharc idején szünetelt. Ez az együttes 1852-től az 1879-es nagy tiszai árvízig folyamatosan működött. Az önálló városi zenekar is a természeti csapás áldozatául esett ugyan, de az újjáépítéssel új, hangversenyrendezésre is alkalmas termek létesültek a városban

(a Tisza szálló hangverseny- és tükörterme, a színház, az Ipartestület Székháza, a Kass szálloda), amelyek nagyobb létszámban tudták befogadni a hangverseny látogató polgárságot. 1880-ban megalapították ugyan a Zenedét, de az együttesekben való zenélés csak a cigánybandákra és a katonazenekarra korlátozódott. 1918-ban *Fichtner Sándor* megalapította a Szegedi Filharmoniai Társaságot, ő látta el az elnöki karnagyi teendőket, az együttes koncertmestere *dr. Belle Ferenc* volt. Egészen a második világháborúig teljesítette feladatát ez a zenekar. Színvonalas játékukat bizonyítja, hogy jónéhány országos és világhírű művésszel volt közös fellépésük: *Basilides Mária* operaénekesnő, *Vecsey Ferenc*, *Hubay Jenő*, *Telmányi Emil* hegedűművészek, *Dohnányi Ernő* és *Szántó Tivadar* zongora-, valamint *Zsámbéki Miklós* gordonkaművész. 1934 tavaszától *Fichtner Sándor* helyére *Fricsay Ferenc* került. Működése alatt „A legjobb vidéki zenekar” címet eldöntő hangversenysorozaton, melyet Budapesten rendeztek, 2000 pengős pályadíjat nyert az együttes. Fricsay – antifasiszta nézetei miatt – 1944. március 19.-én minden tisztségéről lemondott, előbb Budapestre szerződött, majd 1947-ben elhagyta az országot. Utóda a zenekar élén *Figedy-Fichtner Sándor* illetve *Antos Kálmán* lett. 1945 őszén a Szegedi Filharmonikusok Egyesülete Kodály Zoltán tanácsára megválasztotta elnöki karnagynak *Vaszy Viktort*. A zenekar háború utáni fellendülése Vaszy 1949. szeptember elsejei távozásával véget ért. Az együttest lényegében felszámolták, a 74 tagú zenekarból 9 (!) színházi muzsikus maradhatott meg, a többiek zömmel Budapestre költöztek, sokan alapító tagjaivá váltak több élvonalbeli zenekarnak. A zenekart megszüntető rendelkezés szigorát mutatja, hogy a portás már az ajtóban visszafordította az elbocsátott zenészeket, a felszerelésükért sem mehettek vissza a próbaterembe. A Vaszy távolléte alatti években lassan újjászerveződtek, Szegedi Filharmonikus Zenekar néven, *Paulusz Elemér*, később *Fejér György*, majd *Simon Albert* vezetésével. 1954 őszétől három éven át Szegeden dolgozott *Rubányi Vilmos*, az ő irányítása alatt 55 főre gyarapodott a létszámuk. 1955. szeptember 26.-án, Bartók Béla halálának 10. évfordulóján felvették a Bartók Béla Filharmonikus Zenekar nevet. Az együttes alapvetően a színházhoz tartozott, főleg operákat, de ha kellett operetteket és zenés színműveket is játszottak. Önálló hangversenyeik alkalmával más szegedi

zenészekkel kiegészülve adták elő a jelentősebb előadói gárdát igénylő szimfonikus és oratórikus műveket.

A hatvanas évek közepéig csak hazai színpadokon léptek fel. Első külföldi szereplésük csak 1965-ben volt, Szabadkán. Vaszy 1957. júliusi visszatérével nem csak az operajátszásban, hanem a koncertéletben is szinte aranykor kezdődött. 1969. augusztus 1-vel Vaszy irányításával a zenekar kivált a színházból. A virágzó operajátszás mellett, a zenekar önálló munkájának minőségi feltételeit is megpróbálták ezzel az átszervezéssel megteremteni.

Koncertszervezés és hangversenyélet

Bár már az 1800-as évek elejétől történtek városi kifizetések muzikusoknak a Szegedi Filharmonikus Egyesület 1918.-as megalakításával új, szervezett formában kezdett működni a koncertrendezés Szegeden. Mint láttuk, egy zenekar megszervezése volt az elsődleges céljuk, és az egyre jobban összeszokó együttes neves szólistákat is vendégül látott. Az 1921-22-es évadra bontakozott ki igazán szervező munkájuk. Olyan szólisták jöttek el többek között, *mint Dohnányi Ernő*. Ebben az évadban lépett fel szóló és kamaraművekkel először Bartók¹⁷ is, legközelebb majd 1923-ban¹⁸ került erre sor. Első koncertjét a Friss Hírek Hangverseny Iroda rendezte, a másodikat már a közben megalakult Harmónia Hangversenyrendező Vállalat. 1923-tól – az országban először – beindult a bérleti rendszer. Kun Izidor, aki zenerajongó orvos volt, állt az élén annak a társaságnak, amely rendszeressé tette a komolyzene nivós előadóinak Szegedre látogatásait. A háború előtt százas nagyságrendben rendeztek filharmónia koncerteket, és bár a városban nem folytak harcok, részben a háború utáni helyzetnek, részben Kun Izidor halálának köszönhetően a hangversenyrendezés hosszú évekre válságba jutott.

¹⁷ Székely Zoltán működött közre (Polner Zoltán: Hangversenyélet Szegeden 1950-1975 14. old)

¹⁸ Juhász Gyula így írt a Szeged c. újságban: „Fejedelem jött ma Szegedre, bár harsonák nem hirdetik érkezését... A mestert az állomáson Fichtner Sándor, a szegedi filharmónia karnagya, dr. Kun Izidor, az egyesület titkára, König Péter, a zenede igazgatója, Belle Ferenc zenetanár és többen a helyi zenei élet képviselői fogadták.” (Polner Zoltán u. o.)

Vaszy megjelenésével alapvetően változott meg a zenekar szerepe, így a koncertszervezés szempontjait is alaposan át kellett gondolni. Azért, hogy az ezzel kapcsolatos nézetei ne csak szűk körben terjedhessenek Vaszy terjedelmes újságcikkben¹⁹ fejtette ki az idevágó nézeteit. Írásának felépítettségén és gondosan megválogatott szavain jól érezhető az alapos megfontoltság, a kiérlelttség. Helyzetértékelésében részletezte, hogy a Filharmóniai Társaságnak a múltján kívül sem tekintélye, sem pénze, sem – legfőképpen – hitele sincs a város előtt. Leszögezte: a Szegedi Színház Zenekarának elsőrendű feladata az operajátszás, a zenészek csak „szabadidejük feláldozásával” vállalhatnak koncerteket. Szóvá tette, hogy a Filharmóniai Egyesület anyagi forrásai szűkösek²⁰, a költségek egy részét (a rezsit) mindenképpen a színháznak kell állnia. Tény, hogy a hangverseny látogatók bizalmát megingatta, hogy a koncertek „ad hoc” lettek megszervezve, bizonytalan (és nem betartott) időpontokban, alkalmi szereplőkkel és műsorokkal. Egyedül Beethoven IX. szimfóniájának előadását illethette elismeréssel, amit kétszer is meg kellett ismételni, akkora siker volt. Vaszy viszonyát a zenei élethez, a koncertrendezéshez egy mondatba sűrítette: *„Szeged zenekultúrájának irányításában az amatőrök pionír munkájának hőskorszaka a Szegedi Állami Nemzeti Színház létesítése pillanatában lezárult!”*

1946-ban megalakult a Koncert Hangversenyrendező Vállalat, mely a Tisza Szálló hangversenytermében hirdetett három évadon keresztül bérleteket, itt *Fischer Annie*, *Jeanne-Marie Darré*, *Zathureczky Ede*, *Svéd Sándor* is szerepelt.

1947-48-ban és 1948-49-ben 3-3 hangversenyt rendeztek mindössze. Igaz egyiken *Yehudi Menuhin* is fellépett²¹. A már említett 1949. évi tarvágás a szegedi zenei életben - az opera, a zenekar felszámolásával - a koncertszervezést is kritikus helyzetbe juttatta. A kilábalás sok szempontból *Lippó Gyula* nevéhez köthető. Az ő életrajzáról, személyiségéről, negyedszázados működéséről a helyi Filharmónia élén, *Polner Zoltán* a *Hangversenyélet Szegeden (1950-1975)* című könyvében személyes

¹⁹ Délmagyarország, 1947. április. 20. (Vaszy-émlékkönyv 27. old)

²⁰ „A legutóbbi hangversenyünkénél az a kisasszony, aki a jegyeladásnál segédkezett, kapott 150 forintot, azok a személyek, akik a színházban a pódiumot összeállították, fejenként 30-40 forintot kaptak, a művészek pedig, akik játszottak, tizenöt zenekari próbával, kaptak fejenként 17 forintot.” (Vaszy emlékkönyv u. o.)

²¹ 1948. július 3.-án Beethoven Hegedűversenyét játszotta, Vaszy dirigálásával. (Polner 23. old.)

vonatkozásokban gazdag, részletes és árnyalt képet nyújt. Sok „nehezen megszerezhető” neves művész rendszeres szegedi fellépése köszönhető Lippóynak, aki a legkeményebb ötvenes években is „polgári csökevényként” megőrizte régi kapcsolatait. Egy feljegyzés (feljelentés) így ír róla: *„Művészeink általában szeretik őt, egyrészt, mert udvariasan és előzékenyen bánt velük, másrészt a kényelmes polgári légkör vonzza az erre amúgy is hajlamos művészeinket... Politikailag nincs jó véleményem róla. Nem tartom ellenségnek, de nem is szimpatizáns.”*²²

Polner Zoltán aprólékosan számba veszi a Szegeden fellépő művészeket. Az alkalmilag fellépő vendégek hosszú sora mellett észre lehet venni, hogy néhány nagy előadó meglehetősen rendszerességgel bukkant fel a szegedi színpadokon, így néhányan, amolyan „tisztelőbeli szegediként” mélyebben is alakították a zenei közéletet, meghatározták az ízlést, mértéket állítottak, színvonalat jelentettek. Lippóy 1950-ben rendezett először koncertet Szegeden, elsőként *Regina Smendzianka* lengyel zongoraművésznő lépett fel, majd utána *Zempléni Kornél* következett. Az ő személyisége, művészete nem csak szóló- és kamaraestjein keresztül, hanem tanári működésével is napjainkig tartó, tartós hatással bírt. Koncertjeit egészen a hetvenes évekig kísérte nagy érdeklődés és dicsérő kritika. 1951 nagy eseménye volt *Fischer Annie* decemberi koncertje. Az 1952-es év irigylésre méltóan gazdag volt a nagy hangversenyekben. Fellépett *Zathureczky Ede*, *Zempléni Kornél* és *Szerdahelyi László*, *Hernádi Lajos*, *Svéd Sándor*, *Banda Ede*, a *Smetana* vonósnégyes, *Vásáry Tamás*, a *Tátrai vonósnégyes*. Az újszegedi Ligetben felállított szabadtéri színpadon ragyogó énekesek adtak operaesteket. *Rösler Endre*, *Székely Mihály*, *Osváth Júlia*, majd *Gyurkovics Mária*, *Neményi Lili* és *Maleczky Oszkár* énekelt. A kor legjobb énekesei, színészei fordultak meg ebben az időben műsoros esteken. 1953-ban *Várnagy Lajos* hegedűestje nyitotta a sort, majd még januárban *Sebők György* játszott, majd tavasszal ismét *Zathureczky* és *Zempléni* lépett fel. Miközben a szegedi kulturális intézmények az átszervezések miatt a túlélésüket próbálták biztosítani, *Gyurkovics Mária* és *Kövecses Béla* társaságában mégis kitűnő operaénekesek szerepeltek az operatársulat nélküli

²² Lippóyt többször is feljelentették, (sikertelenül,) amiben annak is szerepe lehetett, hogy ő is tagja volt annak az említett polgári testületnek, amely a polgármesterrel együtt átadta a várost az oroszoknak, és így azok megkímélték Szegedet a harcoktól. Sokan ezért hazaárulónak tartották őket. (Polner 30. old)

városban. Az 1954-es évad szenzációját - a hamis zongora ellenére - *Cziffra György* fellépése jelentette, Liszt Esz-dúr zongoraversenyét játszotta zajos sikerrel. 1955 is bővelkedett a neves szólisták fellépéseiben. *Vásáry Tamás*, *Kovács Dénes*, ismét *Cziffra* és *Fischer Annie*, *Szendrey-Karper László* gitárestje, *Garay György* hegedült, *Jeanne-Marie Darré* zongorázott, *Hernádi Lajos* adott szólóestet, és még csak az év első felét tekintettük át! Az újszegedi színpad nyári előadásain a korszak legjobbjai adtak elő könnyed műsorokat, a főszerep a könnyű műfajé volt – *Rátonyi Róbert*, *Németh Mrika* nagy közönségsikert aratott. Az opera is szóhoz jutott: *Palló Imre*, *Takács Paula*, *Litassy György* népszerű Verdi és Puccini áriákat énekelt. Ősszel a szegedi zenekart *Bartók Béláról* nevezték el. Az október harmadikai ünnepi névadó hangversenyen *Hernádi Lajos* működött közre. Hamarosan jött újra *Cziffra*, (Csajkovszkij b-moll zongoraversenyét játszotta), *Jeanne-Marie Darré*, *Zempléni Kornél* és *Vásáry Tamás* is. 1956-ban a Bartók Zenei Napok keretében *Zempléni* adott koncertet és *Garay György* is hegedült. Az őszi bérleti hangversenyekből kettőt megtartottak, *Lev Vlaszenko* és egy kitűnő szerb hegedűs *Igor Ozim* játszott. A forradalom napjaiban, és utána is egy ideig a hangversenyrendezés szünetelt. 1957 elején *Honthy Hanna* katartikus erejű fellépése nyitotta a remek koncertek sorát. Februárban ismét *Zempléni* játszott, ezúttal Mozart A-dúr koncertjét, *Kovács Dénest* háromszor is hallhatta a közönség hegedűversenyek szólistájaként²³. Vaszy Szegedre való visszatérésének „felütése” volt Beethoven IX. szimfóniájának helyi közreműködőkkel előadott nagyszerű előadása, melyet a következő évadban is megismételtek. Ősszel *Fischer Annie*, *Banda Ede* és *Pauk György* volt a zenekar vendége. *Borbély Gyula*, *Vaszy*, *Lukács Miklós* és *Kóródy András* vezényelt. 1958-ban lépett fel először *Kocsis Albert* és *Szabó Csilla*, akik szintén a gyakran visszatérő művészek közé számítottak. Az új évadban *Jeanne-Marie Darré*, *Emil Gilelsz*, *Daniel Safran*, *Fischer Annie*, a *Tátrai-kvartett*, a már visszatérőnek számító *Budapest Fúvósötös* és a *Weiner vonósnégyes* szereplésére számíthattak a bérletesek. Talán az egész korszak legkiemelkedőbb eseményének számított '59 márciusában *David Ojsztrah* fellépése, kísérője a remek *Vlagyimir Jampolszkij* volt. *Leclair*, *Franck*, *Csajkovszkij*, *Ravel*, *Debussy*, *Kodály* és *Sztravinszkij*

²³ Mozart A-dúr hegedűversenyét és Brahms hegedűversenyét játszotta (Polner 70. old.)

művek hangzottak fel. A szovjet Rádió zenekarának szólistájaként ismét hallhatták *Lev Vlaszenkót*, utána *Daniel Safran* Csajkovszkij Rokokó-variációit játszotta a szegedi együttesel. Vaszy Haydn Teremtésének bemutatásával zárta az évadot, mely után már kezdődtek is a szabadtéri játékok felújításának első próbái. 1959-ben a zenekari muzsikára fordították a kiemelt figyelmet. Beethoven II., III., V., VI., VII., és IX. szimfóniája hangzott el *Kóródy András*, *Arvid Janszonsz*, *Rubányi Vilmos*, *Vaszy Viktor* és *Fejér György* dirigálásával. Újra fellépett a *Tátrai-* és a *Weiner -kvartett*. Vaszy bemutatta *Sugár Rezső Hunyadi* című oratóriumát, szólóestet adott *Bán Sándor*, *Zempléni Liszt Esz-dúr* koncertjét, *Kocsis Albert* Beethoven Hegedűversenyét adta elő. A vizsgált időszak utolsó évére, 1960-ra kialakult egy valóban hatékony hangverseny-rendezési gyakorlat. Nem csak az iskolákban, de a vonzáskörzet városiban és falvaiban is megjelentek a Filharmónia koncertjei. A hangversenyek rendezőit gyakran érte az a vád, hogy a helyi művészeket aránytalanul keveset foglalkoztatják. Nehéz volt ebben a kérdésben igazságot tenni, ma is az. A koncertezéshez jutott művészek nyilván nem változtatták volna meg a rendszert, a mellőzöttek pedig nyilván a Filharmónia vezetőinek hozzá nem értésében, elfogultságában, személyes okokban látták mellőzöttségük magyarázatát. Tagadhatatlan, hogy a húszas évek elejétől másfél évtizeden át, majd az ötvenes évek elejétől számos világhírű művész megfordult Szegeden. *Cziffra*, *Fischer Annie*, *Kovács Dénes*, *Banda Ede*, *Gyurkovics Mária*, *Simándy József*, vagy *Jeanne-Marie Darré*, *Ojsztrah*, *Gilelsz* vagy később *Richter* fellépései rangossá tették a város, a régió zenei életét. Abban azonban, hogy a szegedi művészek, főleg énekesek közül- évtizedeken át - ki juthatott Filharmónia koncertekhez, egy embernek volt döntő befolyása: Vaszy Viktornak.²⁴

²⁴ „Szeged hangversenyélete mindenkor összefüggött a szegedi színházzal, annak zenekarával, karmestereivel és kiemelkedő tudású énekesével. A Vaszy-korszakban pedig ez egyet jelentett a Filharmónia és a színház igazgatójának szoros kapcsolatával. Vaszy nagy szeretettel figyelte énekesi teljesítményét, hogy javasolja őket a koncertek közreműködő fellépőinek. Lippó Gyula pedig, a helyi kirendeltség vezetője ”szentírásnak,, tekintette Vaszy ajánlásait.” (Polner 75. old.)

A szegedi operajátszás újjáéledése

A szegedi operajátszás kezdetei az 1880-as évekre nyúlnak vissza. Eltekintve az 1932-1943 közötti időszaktól, amikor a gazdasági válság idején csak szórványosan tartottak előadásokat, mindig volt igény és támogatás színvonalas előadások színpadra állítására. 1943-ban megpróbálta a városi vezetés fellendíteni az operát és az ország harmadik (Budapest és Kolozsvár után) legjobb társulatát tervezték felállítani, *Fricsay Ferenc* vezetésével. A nagyra törő tervek megghiúsulása leginkább annak tudható be, hogy a vidéki operajátszásra fordítható keretet leginkább Kolozsvár támogatására használták fel.

1944. október 11.-én Pálffy György, Szeged város főispánja átadta a város kulcsait a bevonuló szovjet csapatok parancsnokának. Új állomáshelyét elfoglalva *Butyenko* városparancsnok érdeklődött a színház léte, vagy nemléte felől. Egy hét múlva, 18.-án már esztrádműsor ment a színházban. Természetesen az újjászervezés azért nem ment ilyen gyorsan. A kulturális élet megindítására konzorcium alakult, dr. Baranyi János zongoraművész-karmester vezetésével. Ennek tervei között első helyen a Konzervatórium alapítása szerepelt, mégis a színház már december 13.-tól megkezdte működését, *Molnár Ferenc Liliomjának* bemutatásával. Operettek, vígjátékok, kabarék váltogatták egymást. A színház ilyen gyors talpra állításában bizonyára szerepe lehetett annak, hogy a helyettes orosz városparancsnok, *Kartyenko*, a háború előtt színész volt.

1945. február 1.-én megalakult a színészek első szakszervezete, augusztus 28.-án pedig bejelentették, hogy államosították a Szegedi Nemzeti Színházat. Mivel a szegedi épület szinte teljesen felszerelés nélkül, fűtetlenül, világítási problémákkal küszködött, a városi vezetés kérésére hamarosan megkapták az áttelepített Kolozsvári Színház felszerelésének egy részét.

Kolozsvárnak mindig is fontos szerepe volt a magyar zene történetében, például, itt kezdte munkásságát, mint zenetanár és színházi karmester, *Erkel Ferenc*. A kolozsvári és a szegedi operajátszás története sokban hasonlít egymásra és sok szálon

kapcsolódott is egymáshoz. Azt, hogy mit jelentett a régió számára a kolozsvári opera, akkor látjuk, ha áttekintjük a század első felének kolozsvári operatörténetét.

Az első világháború előtt, az 1905-ben államosított (támogatott) operában jelentős számú és színvonalas előadás született. Trianon után ez a virágzó színház elvesztette otthonát, teljes díszlet- és jelmeztárát. A magyar nyelvű színjátszás a Nyári Színkör szűkös körülményei között kétségbeesetten küzdött a túlélésért. A Nemzeti Színház helyén a román állam nagyvonalúan dotált, reprezentatív operát teremtett. Amikor 1940-ben a II. bécsi döntés alapján Erdély egy része visszakerült Magyarországhoz, Vaszy Viktornak felajánlották a kolozsvári Nemzeti Színház zeneigazgatói posztját, melyet 1941-ben boldogan elfogadott, feladva az 1933-tól fennálló zeneakadémiai tanári állását.

A Kolozsvári Színház épületét – csakúgy, mint a szegediét is – a kitűnő Helner-Fellner tervezők tervei alapján építették (Függelék XV.). A magyar állam – szintén presztízs okokból – hatalmas pénzekkel finanszírozta a kolozsvári színházat, ahol ismét felvirágzott az operajátszás²⁵. A prózai tagozattal együtt mintegy 350 főből állt akkor a kolozsvári társulat. A főigazgató báró Kemény János volt, Vaszy lett a zeneigazgató, Mihályfi Béla a drámai, művészeti és ügyviteli igazgató, Farkas Ferenc a karigazgató, Varga Mátyás pedig a szcenikai felügyelő és díszlettervező. Az operai és balett bemutatók egymást követték már az első évadban is. *Farkas Ferenc: Bűvös szekrény* című darabjának is ott volt az ősbemutatója. Emellett rendkívül élénk és színvonalas volt a hangversenyélet is. A Kolozsvári Filharmóniai Társaság zenekarát olyan neves egyéniségek vezényelték, mint *Sergio Failoni*, *Willem Mengelberg*, *Kodály Zoltán*, olyan hangszeresek léptek fel, mint *Dohnányi Ernő*, *Zathureczky Ede*, *Faragó György*. Vaszy haladó szellemű irányítását jellemzi, hogy magyarországi bemutatóként műsorra tűzte Bartók két remekművét, a *Divertimentót* (1941), valamint a *Hegedűversenyt* (1943). A hegedűverseny szólóját *Szervánszky Péter* játszotta. A kolozsvári évek alatt bontakoztak ki igazán Vaszy Viktornak azok a képességei, melyeket később a szegedi operajátszás felvirágoztatásában is tudott

²⁵ „A Kolozsvári Nemzeti Színház nemcsak Magyarországnak, hanem talán azt mondhatnók, hogy sok tekintetben Európának is egyik legmodernebbül felszerelt színháza volt. Felszerelésében, már csak presztízs okokból is semmiféle áldozattól nem riadó bőkezűséggel járt el az állam.” (VKM iratai, Idézi Tallián Tibor, Muzsika, 1998. szeptember)

kamatoztatni. Hosszú távú elképzelései voltak mind a játszó apparátus fejlesztésére, mind a közönség igényeinek tágítására. A művészeit – az énekeseinek nagy része huszonéves, kezdő énekes – ügyesen csábította magához, a közönség nevelésére pedig olyan előadókat hívott műismertető előadások tartására, mint *dr. Molnár Imre, Féja Gáza, Ádám Jenő* és *Kodály Zoltán*. Tagadhatatlan azonban, hogy voltak Vaszy személyiségében támadható, ingerlő vonások is. Nem volt mentes a diktatórikus hajlamoktól, gyakran volt türelmetlen, olykor az erőszakos megoldásoktól sem riadt vissza. Céljai érdekében nem mindig válogatta meg az eszközeit. Noha Kemény János, a diplomatikus igazgató igyekezett elsimítani a konfliktusait, kialakult ellene egy masszív ellentábor. Ez a társaság (*Tompa Miklós* rendezővel és *Endre Béla* karmesterrel az élen), valamint a közelgő front 1944-ben együttesen arra készítette Vaszyt, hogy otthagyja Kolozsvárt, és Budapestre menjen dirigálni és tanítani. Helyét egy rövid időre Farkas Ferenc vette át.

A társulatból mintegy 250-en 1944. szeptember 29.-én elindultak Budapestre és magukkal vitték az igen értékes jelmez és díszlettár nagy részét is. Annak ellenére, hogy a Vallás- és Közoktatási Minisztérium rendelte haza az addig kiemelten támogatott együttest, és rendelkezésükre is bocsátotta a Városi Színház (Erkel Színház) épületét, nem ez lett a végleges megoldás. Már korábban felvetődött egy fővárosi székhelyű, állami *stagione* színház létrehozásának ötlete – ez lett volna a Városi Színház -, hogy a vidéki városoknak ne kelljen fenntartani költséges, önálló együttest. Ezt a lehetőséget a kolozsvári társulat mindenképpen igyekezett megragadni. 1946 júliusában egy ambiciózus és bizakodó (már-már elbizakodott) hangvételű beadványt írtak a minisztériumba, deklarálva azt is, hogy versenytársai szeretnének lenni az Operaháznak, az operettnek és a prózai tagozatukkal több más fővárosi színháznak is. Ebben a beadványban a vezetőségre tett javaslatukban *Demeter Sándor* hírlapírót, *Lehotay Árpádot* és *Gaál Endre* kritikust nevezték meg – Vaszy neve *nem* szerepel benne semmilyen formában²⁶. Ezzel szemben a minisztérium a művészeti tanácshoz továbbított levelében már olyan tervet támogatott, amiben közölte, hogy Szeged városa jelentkezett, hogy – csak úgy, mint

²⁶ Az aláírók között ott van Endre Béla neve is, aki Vaszy ellentáborának egyik vezetője volt. (VKM iratok a magyar zeneélet történetéhez II. 135. old)

az I. világháború utáni években a kolozsvári egyetem kapcsán – örömmel lenne ismét befogadó város, különösen egy ilyen jól felszerelt, összeszokott opera együttesnek. Szóba került a Szegedi színház nemzeti színházi rangra emelése is, bár az évad egy részét Pécsen tervezték teljesíteni²⁷. A minisztérium már említett 1945 augusztus 20.-án kelt javaslatában ugyan Demeter és Lehotay neve is felbukkan, de az opera vezetésével Fricsayt, vagy Vaszyt készültek megbízni. Szeptember 11.-i keltezéssel végül Vaszy kapta meg a kinevezést. (Függelék XVI.) Tehát bár a hányatott sorsú társulat szívesebben maradt volna inkább - legalább névlegesen - a fővárosban, a Magyar Művészeti tanács és maga Kodály is inkább a szegedi letelepítés mellett döntött²⁸.

1945-ben a vezető beosztású embereknek igazolási eljárásom kellett keresztülmenni. *Dr. Vámosi Nagy Istvánt* – aki később legendás tanára lett a Konzervatóriumnak – a Független Kisgazda és Polgári Párt több zenei igazolóbizottságba is delegálta. Így kerülhetett arra sor, hogy Vaszy múltjával, háború alatti tevékenységével is ő foglalkozott. A legkülönbözőbb vádak merültek fel a karmester ellen (a kolozsvári összeütközések súlyos utóhatásaként), de szerencsére a politikai természetűek nem nyertek egyértelmű bizonyítást. Hosszú és nehéz tárgyalások után Vámosi Nagy javaslatát elfogadták, és mivel Vaszy kinevezését Kodály teljes tekintélyével támogatta, elfoglalhatta a szegedi színház zeneigazgatói posztját. Kodály jól ismerte tanítványa képességeit.

Az első Vaszy-korszak

A színház első igazgatója Lehotay Árpád lett, aki egyúttal a prózai társulatot is irányította. A főrendező *Abonyi Tivadar*, a másodkarmester *Váradny (Warden) László*, a karigazgató pedig *Szatmári (Sauerwald) Géza* lett. A társulat 20 operai szólistából, 57 tagú zenekarból és 15 tagú balettkarból állt. A színházbarát szovjet

²⁷ Ez közlekedési és egyéb okok miatt nem teljesült.

²⁸ A kolozsvári társulat fénykorában 350 tagú, európai szinten felszerelt társulat volt. Budapestre 250-en jöttek át, Szegeden már csak összesen egy 170 tagú együttes megszervezésére kapott Vaszy megbízást.

városparancsnokság a színészek elszállásolására kiüríttette a Mars-tér 12-es számú házat.

A színház megnyitását 1945. december 19.-re tervezték, de 22.-én lett végül. Lehotay erre az alkalomra *Zilahy Lajos: Tizenkettedik óra* című satirikus darabját választotta. A rendező és író levelezéséből azonban kiderül, hogy az eredeti szöveggönyvön változtatniuk kellett, mert a szöveg néhol nem felelt meg a politikai viszonyoknak. Az előadást Lehotay rendezte, és János szerepét is ő alakította. Az előadás színrevitelét nehezítették a díszletek, jelmezek és a világosítás hiányosságai. Lehotay mellett még *Petur Ilka* és *Rajz János* játszották a főbb szerepeket a darabban. Az ünnepi beszédet *Dénes Leó* polgármester tartotta. A megnyitó után egymást követték a prózai darabok, köztük olyanok, mint a szegedi születésű *Balázs Béla Boszorkánytánc* című műve, amely a jugoszlávok antifasiszta harcáról szólt. Ez idő tájt már Vaszy is hozzákezdett az operajátszás megteremtéséhez. Az operatársulat kialakításában nem csak a nívós kolozsvári örökség játszott fontos szerepet, hanem azok a sváb zenészek is, akiket a háború után politikailag nem kívánt elemeknek tekintettek, és kitoloncoltak a fővárosból²⁹. Az alakuló szegedi együttes és maga a város is befogadta őket. A muzsikusként is a lebombázott, éhező Budapestről szívesen jöttek a háborút viszonylag épségben átvészelő vidéki nagyvárosba. *Bizet Carmenja* volt az első opera, amit bemutattak, a címszerepben *Marton Évával* (a rendező Marton Endre testvérével). Don José szerepét a megbetegedett Garay Ernő helyett a fiatal *Simándy József* énekelte. Ez volt az első kiugrása a nagyszerű tenornak. Ahhoz, hogy ezt az előadást ki tudja állítani Vaszy kérelmező levelet írt a minisztériumba, hogy a „*Kolozsvári Nemzeti Színház Budapestre menekített anyagából, abból a részlegből, amelyet nem szolgáltatnak ki a kolozsvári megbízottaknak*” adja ki a szükséges kellékeket, ruhákat. A lehetséges legnagyobb aprólékossággal, a legapróbb részletekig menő leírással jelezte igényeit, megtoldva a *Pillangókisasszony*, *Rigolettó* és a *Parasztbecsület* ruháival, egyéb – szintén részletezett - színházi eszközökkel és kottatárral.

²⁹ Így került áthelyezéssel Szegedre 1947-ben nagyapám, Neuner Mátyás, aki trombitás és testvére Neuner Miklós, aki nagybögös volt. Mindketten a Zenekonzervatórium alapító tanárai lettek.

Az 1946-47-es évadot az operajátszás uralta. A város felszabadításának második évfordulóján Kodály Háy Jánosát adták elő. Ebben az évadban mutatkozik be az önálló balett, *Delibes: Coppélia* és *Bartók: A fából faragott királyfi* szerepelt a címlapon. Közép-Európában először csendült fel *Muszorgszkij* vígoperája, *A szorocsinci vásár*, többek között Simándy közreműködésével. Ez a háborút követő időszak nem volt mentes a súlyos nehézségektől. Előfordult, hogy szén- és áramszünetet kellett elrendelni. Ezt jól tükrözi Lehotay és Vaszy levelezése, melyet a mindenkori vallás- és közoktatásügyi miniszterrel, ekkor Keresztury Dezsővel folytattak. A színház működéséről, az eseményekről jelentések, feliratok születtek. Ezekből a levelekből kitűnik, hogy az előadásokon gyakran megjelentek a város előjárói (megszállói) is³⁰. Őket üdvözlő szavakkal köszöntötték (Dénes Leó polgármester) az előadások előtt. Egy alkalommal *Brankov kapitányt*, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság jugoszláv kiküldöttjét dr. Enyedi Károly dramaturg-titkár köszöntötte, szerb nyelven. Beszédében hangsúlyozta a magyar-jugoszláv barátság fontosságát. A levelekből látszik, hogy komoly anyagi gondok jelentkeztek úgy a díszletek, mint a jelmezek előállítására terén is, ezért gyakran kért a színházi vezetőség segítséget a budapesti Nemzeti Színháztól, vagy az Operaháztól.

Vaszy 1946. november 5.-én kelt levelében azzal a kéréssel fordult Keresztury Dezső miniszterhez, hogy a Szegedi Nemzeti Színház keretén belül működő operatársulat felvehesse az Országos Állami Opera címet, ezzel mintegy jelezve, hogy a budapesti Állami Operaházon kívül létezik egy vele egyenrangú, önálló vidéki opera együttes is, mely felvállalna egy - Szeged mellett az ország nagyobb vidéki városaira kiterjedő - tágabb szerepet a kulturális életben, és ami biztosítaná fejlődését. Természetesen ezt a lehetőséget nem kapta meg.

1947-ben nehézségek jelentkeztek a prózai tagozaton és a színházvezetés terén is. Lehotay ugyanis egyre kevesebb időt töltött Szegeden. Ennek következtében a prózai tagozat rendszertelenül, tervszerűtlenül kezdett működni, műsorpolitikája felbomlott, és ez a zenei részleg munkáját is nagyban befolyásolta, túlterhelte. A

³⁰ Vaszyra jellemző, hogy később a minisztériumhoz fordult az orosz katonai parancsnokság által igénybe vett páholyok költségeinek megtérítésével kapcsolatban. Három páholyt foglaltak el, ezzel több tízezer forint bevételkiesést okoztak szerinte a színháznak. Ennek megtérítését követelte, nem tudni vajon milyen sikerrel (VKM iratai, Vidéki színházak 704-705. old). Függelék XVII.-XVIII

kimaradt prózai előadásokat kénytelenek voltak különböző zenés (opera, operett, balett) darabokkal pótolni. Vaszy úgy látta, hogy nem tudja biztosítani ilyen körülmények között a munka folytonosságát. A műszak is csak akadozva tudta a díszleteket elkészíteni. Ekkor ismét a miniszterhez fordult, hogy Lehotay helyére és fizetésének terhére nevezzen ki rendezőt, igazgatót. Lehotay májusban távozott Budapestre, helyére miniszteri biztосként, egy évadra Abonyi Géza került, aki Hegedűs Tibort szerződtette főrendezőnek. Ő mindjárt egy érdekes *Wilder*-bemutatóval (*A mi kis városunk*) csalogatta be a közönséget. Az 1946-47-es színi évadra az is rányomta a bélyegét, hogy a minisztérium csökkentette a támogatást. Vaszy *Ortutay Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszternek címzett levelében mélyszéges felháborodását fejezte ki, amiért a már megkötött szerződések és a színház költségvetését a minisztérium meg kívánta változtatni: a Gazdasági Főtanács előírására 10%-os csökkentést kellene végrehajtani. Vaszy nem volt hajlandó sem a művészekről, sem a műszaktól pénzt elvonni, hiszen – mint ez is kiderül a leveleiből – a végletekig ki voltak már így is használva. Ezért inkább redukálta a nézőtér és az épület szolgálati részeinek világítását, a telefonhasználatot és a hivatalos kiküldetések számát. A költséges bemutatók helyett inkább olcsóbb, a már meglevő díszletanyaggal megoldható darabokat tűzte műsorra. A kedvezményes jegyek számát is a minimumra csökkentette.

Noha mint láttuk, a szegedi együttes a háború után, kitűnő művészek mellett, a kolozsvári társulat maradék, jelmez- és kelléktárát megkapta, mégis hatalmas gondokkal küzdött a színházi felszerelés terén³¹. Az állandóan bővülő repertoárhoz szükség volt további fejlesztésre, ha nem akarták, hogy a takarékoság színvonal csökkenéséhez vezessen. A háromtagozatú színház műsorkötelezettsége évadonként 26-28 (!) premiert írt elő. Nemcsak Vaszy, hanem – vele egyetértésben – a kinevezett miniszteri biztos, *Abonyi Géza* is, szorgalmasan küldözgették a leveleket *Ortutay Gyulának*, melyekben hosszasan sorolják, hogy a nehéz anyagi helyzetben levő színház épülete és berendezése milyen felújításokra vár. Ezek megoldására sürgős anyagi segítséget vártak. Abonyi 1947. július 8.-án kelt levelében a 47-48-as évad

³¹ A magyar kormány 1945-ben visszajuttatta a Romániai Magyar Népi Szövetség részére a Budapesten tárolt díszlet és jelmeztár egy részét (VKM Vidéki Színházak, 707. old)

megszervezésére tett javaslatait több pontban sorolta fel. A Lehotay igazgatása alatt álló társulat olyan komoly erkölcsi és anyagi károkat szenvedett, melyekért az őt követő vezetés (Abonyi - Vaszy) nem vállalhatta a felelősséget, így a színház teljes átszervezését tűzték ki célul. A vallás és közoktatási minisztérium drasztikusan csökkentette a prózai és operett tagozat létszámát 21 főre, mely létszámmal nem csak Szegedet, hanem annak vonzáskörzetét, Hódmezővásárhelyig (kb. 20 km) bezárólag kultúrprogramokkal kellett volna ellátniuk. A vezetés ragaszkodott ahhoz, hogy minimálisan 26 szerződöttet és 3 ösztöndíjas taggal működhessen. Ebben az időszakban Szegeden kívül is komoly válság mutatkozott a színházi életben. A színészek túlnyomó többsége munka nélkül volt. Az országban korábban 32 színtársulat működött, mely 1948.-ig 22-re csökkent. A színházvezetés kétségbeesett aggodalmának adott hangot akkor, amikor az operai társulat problémáit sorolta. A létszám- és anyagi lehetőségek csökkenése miatt nincs lehetőség az utánpótlás, az új nemzedék megfelelő nevelésére. A műszaki személyzet is nehezen tudta ellátni az egyre sokasodó munkát. Már Hódmezővásárhelyen is rendszeressé váltak a színi- és operaelőadások, ráadásul egyéb tájelőadások is nehezítették a napi üzemet. A sok kifizetett túlóra nagyobb terheket rótt az amúgy is nehézségekkel küzdő színházi költségvetésre, mintha újabb emberekkel bővült volna a műszaki személyzet. Felújítási munkákra 330 000 (!) forintot igényeltek a minisztériumtól. Vaszy egyik levelében kifejti, hogy már teljesen elavultak a színházi berendezések. Az egyik *Nebáncsvirág* előadáson leszakadt a csillár, *Káldor Jenő* színész csak a szerencséjének köszönhet, hogy nem rá esett. Drótkötélszakadás következtében egy díszlet-ellensúly lezuhant a színpadra stb. Az elektromos vezetékek életveszélyesek voltak és nem volt megfelelő a színpadi világítás sem. Bővíteni kellett volna a megemelkedett színész- (kezdetben 80-100, majd 1948-ban 300 fő), zenekari- és énekkari létszám miatt a próbatermeket, könyvtári - és raktárhelyiségeket. A fűtésrendszer szintén felújításra szorult. E hiányosságok miatt fordultak egyszeri beruházási segélyért, illetve póthitelért a minisztériumhoz. Abonyi felhívta arra is a miniszter figyelmét, hogy a színház 3 éve működő társulatának a jogviszonya nincs még szerződésbe foglalva. A 46-47-es évad tapasztalatai alapján olyan bérletsorozatot

akartak beállítani, ami kiterjed Szeged „kultúrövezetére” is, Hódmezővásárhellyel együtt. Ebbe a bérletbe kívánták bekapcsolni a Kisgazda és Paraszt Párt tagságát is. Ezzel azt szerették volna elérni, hogy az opera ne csak kuriózum, ritkaság, alkalmi, vagy ünnepi megnyilvánulás legyen, hanem látogatása intézményesített keretek között, rendszeresen történjék. Ezért vezették be a heti 2-3 alkalommal színpadra kerülő előadásokat.

Vaszy végül hiába kérte a 10%-os elvonás érvénytelenítését, azt végrehajtották. Ez nem törte meg, ettől függetlenül rendületlenül vitte színre az operatársulattal az újabb produkciókat:

1947. január 15. – Puccini: Bohémélet

1947. január 26. – Három a kislány (operett)

1947. január 28. – Mozart: Az éneklecke (vígopera 1 felvonásban)

1947. február 6. – Shakespeare: Makrancos hölgy

1947. február 10. – Móra Ferenc: A jó isten szűcs mestere (mesejáték 1 felvonásban)

1947. február 10. – A fából faragott királyfi

1947. február 18. – Rossini: A sevillai borbély

1947. február 25. – ism. szerző: Pathelin mester (bohózat 1 felvonásban)

1947. március 5. – Nebáncsvirág (operett)

...

1947. május 3. – Wagner: Tannhäuser

Vaszy - ekkora a munka mellett - még ismeretterjesztő, zeneismertető előadásokat is tartott, feladatai megsokszorozódtak. Ősztől zeneszerzést is tanított a konzervatóriumban. Az országos sajtóban (Magyar Nemzet) már bíráló hangvételű írások is megjelentek róla, amiért szétforgácsolja a tehetségét, és elgondolásaiban elszakad a közönség jogos kíváncsiságaitól. Filharmóniai fellépései közül kiemelkedik az 1948. július elején tartott hangverseny, amelyen Beethoven Hegedűversenyének szólistája *Yehudi Menuhin* volt. Bár Vaszy a sztárkultuszt ellenezte, Szegeden csak egy ensemble-típusú operát tudott elképzelni, neves szólisták is megjelentek előadásain. *Anday Piroska* (Carmen), *Székely Mihály* (Szöktetés), *Báthy Anna* (Otelló), vagy *Giuseppe Taddei* (Tosca) fellépése jelentős esemény volt. Az opera igen drága műfaj.

Ha az igazi énekes csillagok kiugróan magas honoráriumát nem számoljuk, akkor is. Vaszy nem vette figyelembe – vagy nem akarta figyelembe venni –, a költségvetési korlátokat és túlköltekezett. Az Angster-cégtől rendelt színpadi orgonát, (fedezet nélkül), a *Tannhäuser*, vagy a *Lohengrin* bemutatók – sok egyéb mellett – óriási terheket jelentettek a színház költségvetése számára.

1948-ban nevezik ki a színház élére *Both Bélát*, aki ugyan nem töltött Szegeden hosszú időt, de addig erős kézzel fogta össze – anyagilag is – az intézményt. Ebben az évadban Vaszy már az ötödik (!) Verdi operát mutatta be, miközben a *Lohengrin* a *Figaro házassága*, a *Hovanscsina*, *Az eladott menyasszony*, a balettek közül a *Diótörő* és a *Csodálatos mandarin* is színpadra kerül. A színház mégis rendre teljesíti bevételi tervét, sőt 1948-ban 9000 forinttal túl is szárnyalja azt. Virágzott az opera Szegeden és vele együtt a színház is. Sokan ekkor még nem sejtették, hogy súlyos megrázkódtatások előtt áll Szeged művészeti élete.

1949 nyarán a fiatal pécsi színészt, *Horváth Jenőt* nevezték ki Szegedre igazgatónak, azzal a feladattal, hogy a színház államosításával az itteni „mamuttársulat” széteszteléséhez asszisztáljon. Az „egészségtelenül felduzzasztott” társulat javait „igazságosan” szétesztették több vidéki város között. Mondván: az opera rétegműfaj, alig hordoz agitatív szocialista tartalmat, hát szűnjön meg! Az nyilvánvaló, hogy a személyi kultusz szektás, dogmatikus tartalmainak érvényre juttatását a prózai darabok sokkal jobban tudták szolgálni, mint Mozart, vagy Puccini operái. A színpadokon mindent elborítottak a „termelési darabok” a „szabotázs-drámák”. Más vidéki városokban, ahol nem működött ilyen intenzív operai élet, a prózai társulatoknak jóval nagyobb hatásuk, befolyásuk volt a közönségre. Szegeden a publikum figyelme egyre inkább a rendszeresen jelentkező, nagyszabású, vibráló operaelőadások felé fordult, a próza jelentősége és látogatottsága megfogyatkozni látszott. Persze ebben a döntésben közrejátszhatott még a helyi és országos féltékenység, vagy irigység is, ami nagyon jól egybevágott a hatalom képviselőinek szándékaival. Nyilván az országos színházi struktúraváltás 1949. augusztus 1.-vel történő életbelépése és az ország gazdaságának súlyos állapota is hozzájárult az igen költséges operatársulat szeptember elsejei megszüntetéséhez. Így átmenetileg

feloszlatták az operát Szegeden, Budapest készségesen fogadta be a társulat személyi és tárgyi értékeit...³²

A két Vaszy-korszak között

Vaszy ezután Pestre, Horváth Debrecenbe távozott. A prózai tagozatban *Benkő Miklósnak* szinte mindent újra kellett kezdenie, szerencsére nem teljesen alapok nélkül. A régi prózai társulattól *Rajz János* megmaradt, ide szerződött még *Barsi Béla*, *Miklós György*, *Kátay Endre*, *Zentai Ferenc*, *Koós Olga*, később *Lontai Margit*, *Szemes Mari*, *Inke László*, *Kovács János*. 1949 nyarán már 100 tájelőadást tartott a társulat. A próza a nagy sokk után tehát lassan újra életre kelt, de az operai tagozatnak még évekre volt szüksége ahhoz, hogy magára találjon.

Vaszy Pestre költözése után eleinte megélhetési gondokkal küzdött. Egy ideig kottát is másolt a Rádió könyvtárában, majd később ott méltóbb munkákat is rábíztak, vezényelt, kísérőzenéket írt. 1950-51-ben az Operaház 10 mű (pl.: *Hovanscsina*, *Figaró*, *Bohémélet*, *Pillangókisasszony*) előadására szerződtette. Az ötvenes évek elején, a lakásán még karmesterkurzust is tartott. 1951-től egy évig vezette a SZOT Művészegyüttes szimfonikusait, közben dolgozott a Vasas Központi Művészegyüttessel és a Budapest Koncert fúvószenekarral is. Értett a fúvós hangszerekhez, valamikor oboázni és kürtölni is tanult. 1951-től óraadóként, 1954-57-ben már újra kinevezéssel tanított a Zeneművészeti Főiskolán operai szerepgyakorlatot. 1950-ben a régi barát, Farkas Ferenc megkérte, hogy hangjátékzenéinek hangszerelésében működjön közre, majd közösen írták olyan népszerű filmek zenéit, mint a *Vadvízország* (1953), a *Gyöngyvirágtól lombhullásig* (1953).

Vaszy zeneszerzői pályakezdése szerencsésnek mondható, mivel 1919-től a Zeneakadémián elméletet *Molnár Antalnál*, zeneszerzést pedig *Koessler Jánosnál* és *Kodály Zoltánnál* tanult. Fiatal komponistaként 1927-ben megkapta Budapest Székesfőváros Ferenc József Jubileumi Díját, amit előtte csak Kodály és Dohnányi

³² 1949. szeptember 6.-án Mihály András az Operaház főtítkára igényt nyújtott be a teljes szegedi hangszer és díszletkészletre. A minisztérium válaszul azt közölte, hogy a hangszerállományt a szegedi Konzervatórium kapja meg, a díszletek pedig úgyis csak Szegeden jók, a selejtanyaggal meg nem lennének kisegítve. (VKM Iratok a magyar zeneélethez 143. old) A Függelék XX. pontja tartalmazza a teljes iratot.

vehetett át. Az előadói pálya azonban sokkal inkább megfelelt impulzív alkatának. A kompozíciós munka mégis végigkísérte egész életén, és nagyban segítette interpretációs elképzeléseiben. Korai műveiben Kodály stílusa meghatározó volt. A népzenei ötfokúság és a kissé franciás, későromantikus hangvétel egyaránt jellemzi ízléses, dallamos zenéjét. Változatos műfajokban alkotott. Írt nyitányokat (*Ünnepi nyitány*, 1925, *Vígjáték nyitány*, 1932), zenekari szviteket, egyházi műveket (*Graduale* és *Offertórium*, 1946), kantátákat, dalokat (Ady, József Attila, Juhász Gyula stb. verseire), kórusokat (Csokonai, Berzsenyi, Vörösmarty, Shakespeare, Szabó Lőrinc verseire) kamaraműveket, kísérőzenéket, átiratokat. Budapesti működése idején – erejét és tehetségét felaprózva – megvalósította ugyan ambícióit, de igazi sikereinek helyszínére, Szegedre való visszakerüléséhez még évekig nem voltak kedvezőek a feltételek.

A szegedi színház, de főleg az opera súlyos helyzetben volt az „átszervezés” után. A 64 tagú énekkar 12, a 74 tagú zenekar 9 (!) főre fogyatkozott, a 30 tagú tánckar teljesen megszűnt, és énekesek közül is csak néhányan maradhattak, azok is csak prózai, vagy legfeljebb operett szerepekben léphettek színpadra. A színháztól a fordulat éve után a szocialista-realista színjátszás megteremtését várták. Noha ezek voltak a sematizmus évei, ekkor is születtek említésre méltó produkciók, pl.: *Gorkij: Ellenségek*, *A kertész kutyája*, *Liliomfi*, *A fösvény*, *Szentivánéji álom*. Benkő halála (1951. aug. 4) után, *Bálint György* került 2 évre az igazgatói székbe. Ekkor divatba jöttek a regénydramatizálások (*A Noszty-fiú esete*, *Rokonok*, *A kőszívű ember fiai*), és a Sztanyiszlavszkij-metódus lett az irányadó.

Az 1951-es szezonnyitón új daljáték mutatkozik be, *Farkas Ferenc Csínom Palkó*-ja. Ettől az évtől lassan kezd éledni újra az operajátszás. A *Traviata*, a *Rigoletto*, a *Tosca*, a *Pillangókisasszony* és a *Bánk bán* jelenik meg a színpadon, olyan nagyszerű énekesekkel, mint *Papp Júlia*, *Turján Vilma*, *Moldován Stefánia*, *Meggyesi Pál*, *Horváth József*, *Szabady István*. Az újjáalakulás elsősorban két karmesternek, előbb *Paulusz Elemérnek*, majd *Rubányi Vilmos* lelkes szervezőmunkájának volt az eredménye. Paulusz 1945-től kezdve dolgozott Szegeden korrepetitorként. Igyekezett a zenekart a zeneiskolai tanárokkal megerősíteni, az énekkart is feltöltötte. Rubányi később,

1954-ben került Debrecenből Szegedre, ő a *Parasztbecsületet*, a *Székely fonót*, az *Anyegint* és az *Álarcosbált* vezényelte.

1954-ben már addig jutottak, hogy a minisztériumtól kérelmezték az Operaház díszletraktárában elfekvő készletek átadását, valamint a korábban a Konzervatóriumnak adott, volt színházi hangszereknek (ütőhangszerek, hárfa, 3 bőgő, tuba, harsona stb.) visszaadását is.

A színház élére 1955-ben *Duka Margit* került. Szívesen vállalta a rábízott feladatot, hiszen a városi vezetés akkoriban színház- és kultúrapártoló személyiségekből állt. A polgármester *Dénes Leó*, *Baróti Dezső* rektor, vagy *Halász előd* professzor elkötelezett híve volt a művészeteknek, így a színháznak is. Rubányi Vilmosnak, aki már országos hírű művész volt, és a fiatal *Ádám Ottó* főrendezőnek hasonló elképzelései voltak a műsorterv kialakításában, az új tagok szerződtetésében és a szereposztásban is. Bár mint láttuk a díszlet - és jelmeztárat nagyrészt széthordták, vagy elkallódott, a találékony tárvezetők igyekeztek szép kiállítást adni az előadásoknak. Rubányi lendületét a néhány megmaradt régi tag mellett, a feltűnő fiatal énekes generáció is átvette. Ekkor tűnt fel *Sinkó György*, *Komlóssy Erzsébet*, *Berdál Valéria*, *Bende Zsolt*, *Szalma Ferenc*. 1955 egyik jelentős bemutatója volt *Offenbach: Hoffmann meséinek* az előadása. A budapesti operától - *Oláh Gusztáv* segítségével - kölcsön kapott díszletekben, *Versényi Ida* által rendezett előadás hatalmas sikert aratott, a közönség és a szakma egyöntetűen dicsérte. Talán ezért is futott óriási szériában: 45 előadást élt meg, ennél többször ebben a korszakban csak az 1951-es *Pillangókisasszony* ment, az csak abban az évben 54-szer került színpadra. A színlapon remek énekesek neveit találjuk. Általában hármas szereposztással készültek, de *Olympia* szerepét 6, *Giulietta*t 5 énekesnőre osztották ki. A legtöbbször, 23-szor, *Pesti Ella* énekelte *Olympiát* és *Moldován Stefánia* *Giulietta*t. Kiemelkedik még Antóniaként *Berdál Valéria*, és *Crespel* alakjában *Sinkó György*, mindketten 43-szor léptek fel, csak ebben a szerepben. Itt látjuk *Luther* szerepében 7 alkalommal a fiatal *Gregor Józsefet* is. Az előadást legtöbbször Rubányi vezényelte. *Duka Margit* visszaemlékezései alapján a másik nagy előadása ennek a korszaknak, az 1956. május 23.-án bemutatott *Mozart: Don Giovanni*. Parádés szereposztást sikerült kiosztani: *Don Juan* szerepében *Bende*

Zsolt, Donna Elviraként *Moldován Stefánia*, Donna Annaként *Papp Júlia*, Zerlinaként *Berdál Valéria* lépett színpadra. Leporellót minden alkalommal, 23-szor, *Sinkó György* énekelte, egyedül az ő szerepe nem volt többes szereposztásban. Az előadás sikeréhez nyilván hozzájárult, hogy már közel azonos arányban vezényelte Rubányi és Vaszy, valamint az, hogy Kertész Gyula rendezte, aki Oláh Gusztáv tanítványa volt. Érdemes megemlíteni, hogy a prózai előadások is egyre magasabb színvonalon mozogtak. *Ádám Ottó* rendezői pályafutása ekkor robbant be a színházi világba. Első jelentős munkája a *Gogol: A revizor* volt, amit *Csehov: A cseresznyés kert* bemutatója követett. Az ötvenes években az ország színházi életét leginkább a vidéki színházak országos fesztiválja mozgatta meg, melyeken a bemutatók között élénk szakmai vitákat folytattak. 1956-ban két *Merimée* egyfelvonásos szerepelt a szegediek műsorán: *A művésznő hintója* és a *Tisztességtudó utcalány*. A Délmagyarország 1956. június 14.-i számában így ír: „Nem véletlen, hogy a tizenegy fesztivál-bemutató közül *Darvas József* miniszter ezt az előadást tekintette meg, hiszen ennek már híre járt: az előadás után legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a szegedi művészek munkájáról.” A művésznő hintója előadása hozta meg ekkor *Domján Edit*nek az országos hírnevet, ez volt a nagy kiugrás számára. Hozzá hasonlóan Szegedről indult meg az országos karrier útján *Bessenyei Ferenc*, *Komlós Juci*, *Ladomerszky Margit*, *Patkós Irma*, *Rajz János*, *Tábori Nóra*, *Zentai Anna*.

A második Vaszy-korszak kezdete

1956-ban visszakerült a színház a városi tanács kezelésébe (ahol a háború előtt volt), és az „állami” kimaradt a nevéből. A forradalom utáni megrázkódtatások nem kerülték el a színházi világot sem. Többeket felelősségre vontak, mások eltávoztak, de viszonylag hamar megtörtént a konszolidáció. Vaszy esetleges visszatérésének lehetősége már 1956 októberében téma volt a karmester és Dénes Leó tanácselnök megbeszélésén. Vaszy a Rádióban a Turandot és az Aida parádés szereposztású teljes felvételein is túl volt, a Főiskolán tanított, foglalkoztatták az Operában. A szegedi előadások sikerei és a Szabadtéri Játékok beígért felújítása mégis nagy vonzerővel

bírt. Ismét Kodályhoz fordult: „*Mutassa meg, hogy Szegeden újra meg tudja csinálni!*” szólt a tanács, így a szegedi operajátszás történetében kezdetét vehette az új Vaszy korszak.

1957 nyarán igazgatóként tért vissza a társulathoz, és 12 évig az is maradt, majd zeneigazgatóként még tovább is dolgozott. A szegedi operajátszás valóságos aranykora bontakozott ki ezután. Vaszy ekkor is, mint korábban minden alkalommal hosszú távú, szisztematikus társulatépítésre rendezkedett be, egy igazi ensemble-kultúra megalapozására és felvirágoztatására. A produkciói a budapesti Operaház előadásaival vetekedtek, a műsorpolitika merészségében, modernségében, a kivitelezés minőségében nem egyszer túl is szárnyalták azokat. Ez a folyamat természetesen ismét ahhoz a helyzethez vezetett, mint ami egyszer már 1949-ben kialakult: a rendkívül erős, prosperáló operai tagozat kissé elnyomta, „féloldalassá” tette a társulatot. Akárhogy is, de Vaszy bebizonyította, hogy lehet vidéken országos érvényűt, maradandót alkotni. A prózában az ő példáját követte majd Kaposvár, Szolnok és Kecskemét. Tehetséges, fiatal művészeket szerződtetett, akik éppen csak kikerültek a Zeneakadémiáról: *Karikó Terézt* és *Alpár Máriát*, *Gyimesi Kálmánt*, aki Olaszországban *Gina Cigna* mesteriskolájában tanult, *Gregor Józsefet*, aki hamarosan nemzetközi hírnévre tett szert, *Réti Csabát*, aki Mozart-tenorból vált romantikus és modern szerepek üzembiztos megformálójává. *Moldován Stefánia* és *Szalma Ferenc* hamarosan felkerült a társulathoz az Operaházba, viszont Szegedre szerződött *Szabó Miklós* és *Lehoczky Éva*. Volt tehát mozgás, „vérátömlesztés”, ami minden egészséges színházi struktúra sajátja.

Vaszy, kitűnő szervezői és zenei képességei mellett, legendás énekes nevelő is volt. A vokális megoldásoknál mindig a szöveg tartalmi és fonetikai elemeiből indult ki, énekeseit csak olyan feladatokra fogta, amelyekhez meg volt a rátermettségük, és csak annyira terhelte a hangjukat, amennyit károsodás nélkül elviseltek. Az operák kiválasztásánál figyelembe vette szólistáinak hanggi adottságait. A munkatársaitól nem szívesen vált meg, ha külföldi vendégszereplést kaptak, azt igyekezett

meggátolni.³³ Énekeseivel nagy gonddal és energiával dolgozott. A főpróbákat olykor az elviselhetőség határáig nyújtotta. 1941-ben egy kolozsvári kürtös beírta szólamába: „*Életem leghosszabb főpróbája – 10-től 17 óráig Vaszyval.*” Bár a karmesteri mozdulatokkal nem sokat törődött, energiától feszülő, túlhevített gesztusaival legendás hatást tudott elérni. Karizmatikus egyénisége minden pillanatban intenzíven áthatotta nagy formátumú, tudatos formálását. A nagyvonalúságának velejárója volt – főleg, ha nem volt elég idő a kidolgozásra, vagy idősebb korában –, hogy bizony olykor a részletek áldozatul estek. A gondos elemzéseken és gazdag műveltségen alapuló, mégis folyton megújuló – az „*itt és most*” elvét valló – előadásai, a zene iránti mély alázatról, teljes odaadásról tanúskodtak. Az énekesi önkény rendkívüli módon fel tudta bosszantani, főleg ha az általa tervezett építmény forma-ívét megrongálta. Próbálási módszerei, miként egyénisége is, ellentmondásosak voltak. Sokan őrizték mélyreható, empatikus, az operák és az énekesek rejtőző értékeit is kibontani képes csodálatos próbáit, de legendák szóltak az ordítózasokban és vaskos kitételekben bővelkedő, borzalmas hangulatú esetekről is, melyeken nem egy (átmeneti, vagy tartós) haragost szerzett magának. Ha nem is avantgárd módon, de gyakran újító módon nyúlt a repertoárhoz, például kinyitott hagyományos húzásokat a Lohengrinben, a Tannhäuserben, A végzet hatalmában. Fontos volt számára, hogy Szegedre hozza a környező országok jeles alkotásait, olyan ritkán hallható műveket is műsorra tűzött, mint *Jan Cikker: Bajazid bég, von Einem: Danton halála, Jakov Gotovac. Ero, a mennyet járt vőlegény* stb. A kortárs magyar operaszerzők közül *Sugár Rezsőt, Farkas Ferencet* és a Szegeden élő *Vántus István* is színpadra jutatta.

Vaszy közvetlen munkatársai közé tartozott *Horkits Erzsébet*, aki 1945. szeptember 28.-tól volt a színház alkalmazásában, 1951-től művészeti titkárként dolgozott. *Versényi Ida* a második Vaszy-korszakban meghatározó szerepet játszott. 1957-től egészen 1971-ig a legtöbb bemutatót ő rendezte. Állítólag Vaszy minden rendezési kérdésben maga döntött, „*rányomta a bélyegét*” az előadásra. Másrészt ebben a korszakban a rendezés még nem volt igazán meghatározó elem az operaelőadásban.

³³ 1947. május 14.-én burkoltan, de határozottan „védelmet” kért a minisztériumtól a bécsi opera igazgatójának látogatása miatt, nehogy elcsábíthassák a fáradtságos munkával kinevelt énekeseit. Lsd. Függelék XIX.

Vaszy és Versényi Ida között valóságos műhelymunka alakult ki, tulajdonképpen egész nap folyt a munka, sokszor még este, Vaszy lakásán is. Közös sikerüknek titka minden bizonnyal a közös indíttatásuk volt. Versényi - akárcsak Vaszy - rendezéseiben mindig a zenéből indult ki, ezért nem alakult ki közöttük konfliktus. Szenvedélyes alkotó volt, ha valamitől mérges lett, elzavarta az énekest, de ha ő volt a hibás, megkövette. Az 1957-58-as évadban kemény küzdelem folyt a repertoár kibővítése érdekében, mivel a darabok színrevitelénél elsőrangú szempont volt, hogy minél kevesebből ki lehessen hozni egy-egy előadást.³⁴

Az évad végéig 18 operát sikerült műsorrendbe állítani. Az 1949 óta szünetelő balettelőadások is életre keltek, *Sugár Rezső Ácis és Galatea* című bemutatójával. 1957. augusztus 27.-én megszólalt a *Rigoletto*, ezt követte a *Hunyadi László*, majd a *Fidelio*, mindhárom meglehetősen politikai áthallásokkal. A januári *Fidelio* felfedezte a pályakezdő *Berdál Valéria*. Az 1958. márciusi *Manon Lescaut*, *Moldován Stefániával* a főszerepben (Des Grieux: *Szabó Miklós*) a kritikusok szerint Vaszy karmesteri pályafutásának addigi csúcsát jelentette. (Függelék XXI.) A darab Budapesten is előadásra került, a Rádió Szegeden rögzítette, ám a felvétel rejtélyes módon „elkallódott”.

Mivel a szegedi operajátszás 1945 és 1960 közötti időszaka három, jól elkülöníthető részre (Az első Vaszy-korszak, A két Vaszy-korszak között, Második Vaszy korszak kezdete) osztható, érdemes megvizsgálni, hogy az adott időszakokban konkrétan hány és milyen bemutató, vagy új rendezésű felújítás került színpadra. Az első időszak dokumentációja (színlapanyaga) meglehetősen hézagos, így a Délmagyarország tudósításai is támpontul szolgáltak. Az operák címe mellé a bizonyítható előadásszám kerül, táj- és külföldi szereplések nélkül. Az 1950-56 közötti időszak valamivel részletesebb, az 1957 utáni adatok teljes részletességgel rendelkezésre állnak. Forrás: *Papp János: Négy és fél évtized szegedi operaelőadásai az adatok és számok tükrében (1946-1990)*

³⁴ Különös figyelmet kellett fordítani a rendezések politikai tartalmára is. Például a Nabuccóban elhangzó félelmetes átok „Babilon el fogsz pusztulni!” beállításánál illető nagyon vigyázni, nehogy a szereplők arra rázzák „véletlenül” az öklüket, ahol a párt páholya volt. Ennek az operának előadása az együttes szabadkai vendégjátéka alkalmával is különös politikai áthallásokkal zajlott (Szabadságkórus!) Forrás: Király István interjú

Az első Vaszy korszak 1945-1948

1946	1947	1948
Bizet: Carmen (16)	Puccini: Bohémélet (15)	Verdi: Traviata (10)
Puccini: Pillangókisasszony (18)	Mozart: Az éneklecke (5)	Erkel: Bánk bán (8)
Verdi: Rigoletto (19)	Rossini: A sevillai borbély (13)	Puccini: Gianni Schicchi (10)
Puccini: Tosca (18)	Wagner: Tannhäuser (10)	Verdi: A trubadúr (9)
Kodály: Hány János (12)	Muszorgszkij: A szorocsinci vásár (10)	Wagner: Lohengrin (5)
Leoncavallo: Bajazzók (13)	Mozart: Szöktetés a szerájból (16)	Verdi: Aida (11)
Mascagni: Parasztbecsület (19)	Verdi: Otello (15)	Nicolai: A windsori víg nők (8)
	Kenessey: Az arany meg az asszony (15)	
A előadások száma összesen: 115	99	61

A két Vaszy-korszak között 1949-1956

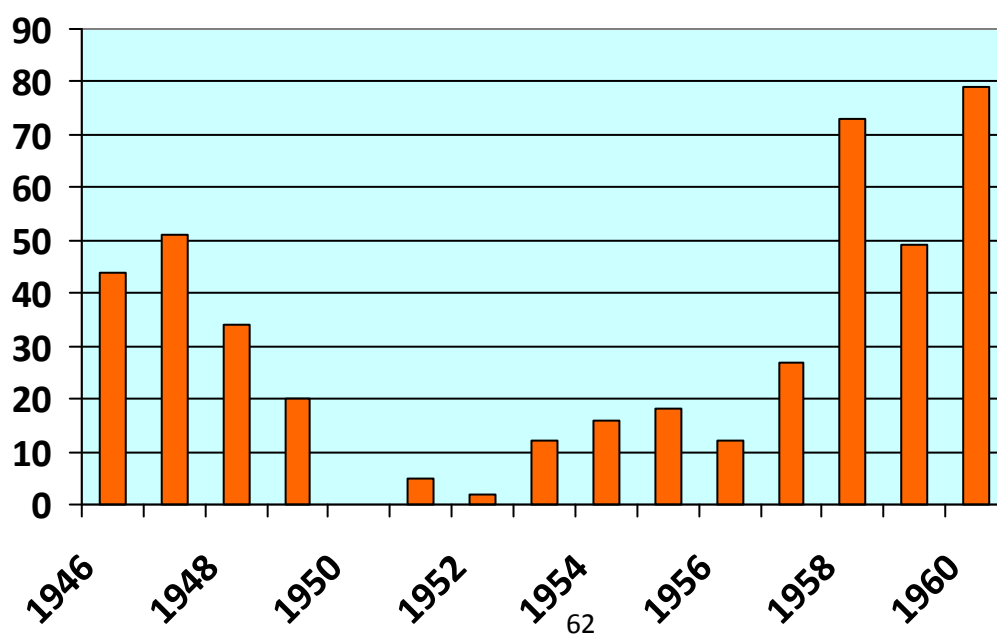
1949	1950	1951	1952
Muszorgszkij: Hovanscsina (10)	Verdi: Traviata (20)	Puccini: Pillangókisasszony (54)	Puccini: Tosca (33)
Mozart: Figaro házassága (10)		Verdi. Rigoletto (38)	Erkel: Bánk bán (23)
Smetana: Az eladott menyasszony (7)			Mozart: Figaro házassága (23)
összesen: 27	20	92	79

1953	1954	1955	1956
Kodály. Hány János (27)	Csajkovszkij: Anyegin (32)	Verdi: Traviata (4)	Verdi: Álarcosbál (26)
Bizet: Carmen (37)	Erkel: Bánk bán (20)	Kodály: Székely fonó (13)	Mozart: Don Juan (23)
Puccini: Bohémélet (32)	Verdi: A trubadúr (36)	Mascagni: Parasztbecsület (13)	
		Donizetti: Don Pasquale (19)	
		Offenbach: Hoffmann meséi (45)	
96	88	94	49

A második Vaszy korszak kezdete 1957-1960

1957	1958	1959	1960
Delibes: Lakmé (26)	Verdi: Traviata (8)	Puccini: Tosca (12)	Wagner: A bolygó hollandi (19)
Beethoven: Fidelio (22)	Puccini: Manon Lescaut (31)	Muszorgszkij: A szorocsinci vásár (15)	Rossini: A sevillai borbély (20)
Erkel: Hunyadi László (22)	Weber: A bűvös vadász (19)	Verdi: Aida (31)	Verdi: Otello (35)
	Mozart: A színikazgató (13)	Verdi: Rigoletto (8)	Glinka: Ivan Szuszanyin (14)
	Puccini: Gianni Schicchi (20)	Mascagni: Parasztbecsület (5)	
	Gounod: Faust (24)	Puccini: A köpeny (26)	
		Leoncavallo: Bajazzók (20)	
70	115	117	88

Vaszy vezényléseinek száma operabemutatókon és új rendezésű felújításokon:

A Szegedi Szabadtéri játékok újjászületése

A szabadtéri játékok mindig szerves részét képezték a szegedi színházi eseményeknek. Ennek a nagy múltú programsorozatnak a létrejöttében az építészeti adottságoknak is komoly szerepe volt. A szegedi Dóm tér Európa egyik legszebb tere, a Dóm előtti hatalmas terület, a történelmi múlt emlékeinek közelsége pedig valósággal igényli a díszleteket és a közöttük zajló cselekményt. A rendezők a legritkább esetben tudják megállni, hogy az impozáns épületet valamilyen módon be ne vonják az előadásokba, ingyen „használható” látványos díszletelemként. A sokakat megihlető környezet önmagában nem lett volna elegendő a sikerhez, de a tér egyedülállóan jó akusztikával is rendelkezik. A Szegedi Szabadtéri Játékok megrendezésének gondolata a harmincas évekig nyúlik vissza. A Fogadalmi templom 1930-as felszentelésekor *Sík Sándor* drámáját, a *Szent István királyt* játszották itt. A zenei program *Dohnányi Szeged miséje* volt, ekkor adták elő *Kodály Hány Jánosát* is. Ahogyan Salzburgban évente műsorra tűzik a *Jedermann* misztérium-játékot, Bayreutban Wagner műveit, úgy lett hagyomány Szegeden *Az ember tragédiája*, vagy a *Hány János*. 1931. június 13.-án a Templom téren lezajlik Szeged első „Szabadtéri Játéka” *Voinovich Géza Magyar Passiójával*, a Nemzeti Színház előadásában. Ettől az évtől kezdve rendszeresen működik a nyári fesztiválszínház. A látogatottságra nem igazán lehetett panasz sem az előadók, sem a város részéről. Annak idején *Mascagni* vezényelt, olyan neves énekművészek vendégszerepeltek, mint *Gina Cigna* és *Apollo Granforte*. A színre vitt darabok Kelet és Nyugat művészetének találkozhelyét is jelentették. A fasizmus előretörésével a kezdeményezés megszűnt, így egészen 1957-ig elnémultak a Játékok. A felújítás terveiről először 1946. október 6.-án esik szó a Délmagyarországon. *Balázs Béla* a filmesztéta-drámaíró „*A balkán nemzeti művészetek Olympiáját*” képzei a térre. Ám a feszült gazdasági-politikai helyzet, Tito Jugoszláviájának határközelsége, a hidegháborús korszak csírájában fojtja el a nagyszabású kezdeményezést. Az 56-os forradalom leverése utáni konszolidáció légkörében azonban felgyorsultak az események.

Tari János, a szegedi tanács művelődési osztályvezetője, majd elnökhelyettese, később a Játékok első igazgatója terjesztette a városatyák elé a szabadtéri újjászervezésének programját³⁵. 1957. október 4-én Vaszy Viktor karmester és Varga Mátyás díszlettervező mellé *Major Tamást* és *Nádasdy Kálmánt* kérték fel a művészeti bizottságba. Egy év előkészítés után, 1959. július 25.-én Vaszy fanfárjával - a „*Szeged híres városa*” motívumára - újra életre kelt az ünnepi játéksorozat. *Kállay Gyula* miniszterelnök-helyettes mondott nyitóbeszédet, majd a *Hunyadi László* dallamaival megkezdődött a Játékok történetének második fejezete.

Az előadás *Varga Mátyás* díszleteiben, *Márk Tivadar* történelmi jelmezeiben, *Mikó András* rendezésében került a Dóm tér színpadára. Az együttest természetesen Vaszy vezényelte. A budapesti operaszínpadok mellett felléptek szegedi művészek is. A címszerepben *Simándy* debütált, mellette *Takács Paula* nagyasszonya és *Szabó Miklós* V. Lászlója is hatalmas sikert aratott. A közel 100 tagú zenekar kiállítása igen nagy feladatot rótt a szervezőkre. A Szegedi Nemzeti Színház zenekara kiegészült a helyi zenei intézmények muzsikusaival. Hasonló gondot okozott a monumentális énekkar megszervezése. A színháznak akkoriban csak egy kis létszámú, mintegy 32 tagú kórusa volt. Ahhoz, hogy a tér hatalmas méreteihez, akusztikai lehetőségeihez méltó kórust összeállítsanak és betanítsanak, hatalmas feladatot vállaltak fel a szervezők. A Dóm térre legalább 150 tagú énekkar kellett, ezért a színház kamarakóruszerű együttesét teljesen át kellett szervezni (Függelék XXXIII.). A félprofesszionális Zenebarátok Kórusa mellett, helyi amatőr kórusok – pl. MÁV Hazánk kórus – tagjaival is kiegészítették a hivatásos együttest. A nagy létszámú statisztéria szintén kiemelt szerepet töltött be a szabadtéri előadásoknál, talán még jelentősebbet, mint a kőszínházi bemutatóknál. Az olyan produkcióknál, mint a *Turandot*, vagy *Az ember tragédiája* ahhoz, hogy az előadás hiteles lehessen, a tér arányainak megfelelő, nagy létszámú tömegjelenetekre volt szükség. A szervezők az egyetemi ifjúság aktív közreműködésére mindig számíthattak, akik lelkesen és intelligensen látták el színpadi feladataikat. A felújított Játékok első *János vitéz* premierjét *Szinetár Miklós* rendezte, parádés szereposztással: *Sárdy János*, *Házy Erzsébet*, *Fodor János*, *Gencsy Sári*

³⁵ A kinevezésekről a Függelék XXII.

alakították a főbb szerepeket. A prózai szerepekben is kiváló színészek remekeltek: *Gobbi Hilda* és *Rajz János*. A daljáték színrevitelében – a korszellemnek engedve, kerülve a meseszerű és operettes vonásokat – a magyar nép, a magyar falu életének jellemző vonásait kívánták a hazai és külföldi vendégeknek bemutatni.

Megpróbálkoztak ugyan olykor hangversenyek rendezésével is, de a technika kezdetlegességei miatt ezt a próbálkozást nem kísérte siker, mivel a városi zajok mellett az erősítés elengedhetetlennek tűnt. A „néprádiós” hangszórókba kierősített zene a székek alatt szólt, majd ezek a berendezések is hamar elhasználódtak, tönkrementek. Ez a próbálkozás nem teremtett hagyományt.

A programból kiderül az is, hogy a már hagyományossá vált *Az ember tragédiája* előadás és a *János vitéz* premier mellett, a moszkvai *Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenko* színház balettkarának előadását is láthatta a közönség. Az önálló balettnak a Dóm téren való megjelenése már eleve újdonság volt a Játékok történetében. A közel száz (!) tagú balettkar egy *Victor Hugo* regényei alapján készült történetet adott elő, *Esmeralda* címmel. A világhírű együttes meghívását nem csak politikai szempontok (államközi szerződés) indokolták. Egyöntetű elismerésüket mutatta, hogy amikor 1960-ban ismét visszatértek, előző évi sikerük még elevenen élt a közönségben. Ez alkalommal *Jeanne D'Arc* történetét elevenítették fel, *Burmejszter* koreográfiájában, kettős szereposztásban. Ebben az évben került még színpadra *Kós Károly* egyetlen drámája a *Budai Nagy Antal*, *Hubay Miklós* kiegészítésével, *Hidas Frigyes* kísérőzenéjével. A főszerepben *Bessenyei Ferenc* nagyformátumú játékát élvezhette a közönség, a mellékszerepekben is a budapesti és a szegedi nemzeti színházak legjobbjai léptek fel, mint *Básti*, *Rajz*, *Tompa*, *Raksányi* stb. Az első évad záró produkciója az Állami Népi Együttes műsora volt. A már akkor is világhírű társulat – *Rábai Miklós* vezetésével – a következő évek rendszeres vendégévé vált. A Játékok felújításának sikerét a tekintélyes nézőszám is igazolta. Az első év 16 előadását közel 75 000 látogató tekintette meg, de a nyilvános próbákon és főpróbákon is tömeges volt az érdeklődés. A jelentős siker és a bevételek mellett kiderült azonban az is, hogy a sok bemutató komoly összegeket emészt fel, ezért a következő évben, 1960-ban, a 6 előadás helyett csak 4-et vittek színre, és ezeket több

alkalommal, 17-szer játszották. A nézőszám növelése érdekében alaposan kibővítették a nézőteret, és bár már 7000 ülőhelyet kialakítottak, még így sem érték el az eredeti tervekben szereplő 8000-es férőhelyet. A népszerű bemutatóknak és az átalakításoknak köszönhetően 111 000 fölé emelkedett az eladott jegyek száma és ez a következő évben sem csökkent. A nagy sikerre való tekintettel *Erkel Hunyadi Lászlója* újra elhangzott, a kisebb koreográfiai változtatásokat nem számítva az előző évnek megfelelő előadásban. *Farkas Ferenc* maga vezényelte daljátékát, a *Csínom Palkót*, *Mikó-Varga-Márk* színre állításában. A főbb szerepeket a legnépszerűbb színészek vállalták: *Sárdy János*, *Szabó Ernő*, *Házy Erzsébet*, *Domahidy László*, *Lontay Margit*, *Fodor János*, *Lehoczky Zsuzsa*.

A felújított Játékok első két évtizedében két rendező 3-3 alkalommal álmodta színpadra *Az ember tragédiáját*: 1960-61-62-ben Major Tamás, 1965-66-69-ben Vámos László. A szakma az első Major-rendezést tartotta az addigi legjobbnak. Ádám megformálásában *Básti Lajos* nyújtott kiemelkedőt. Az előadás érdekes zenei vonatkozása, hogy *Dávid Gyula* kísérezzenében egy száztagú kórus is szerepet kapott.

A Szegedi Szabadtéri Játékok újjáélesztésével egy napjainkig ívelő kulturális tradíciót sikerült megőrizni. Bár a közönség igényének változásai és az anyagi korlátok állandóan befolyásolták a színpadra állítható művek kiválasztását, az eredeti koncepció - a Dóm tér adottságait kihasználva, a tömegeknek szólóan, de igényes előadások megteremtésére - mai napig sem sokat változott, ahogyan a sorozat sikere sem.

Befejezés

Szeged zenei életének ez az 1945 és 1960 közötti szakasza drámai és felemelő fordulatokban egyaránt bővelkedett. A korszak végére lényegében kialakult és stabilizálódott a zenei intézményeknek az a struktúrája, ami a mai napig is jellemzi a várost. A zenekar színházhoz fűződő viszonyáról, a szakközépiskola önállóságáról, a szabadtéri szervezeti kapcsolatairól ugyan folytak-folynak viták, de a létüket, működtetésüket sikerült máig is fenntartani, még ha olykor áldozatok árán is. A Tábor utcai Zeneiskola – a magán zeneiskolák megjelenése után is – biztos alapja maradt a város zeneoktatásának. Az általános iskolai kötelező énekoktatás megszűnése nehéz helyzetbe hozta a pedagógiai főiskola ének tanszékét és talán a kórusmozgalom – bár él – sem mozgat meg akkora tömegeket, mint fénykorában. A zeneművészeti főiskola előtt a Tudományegyetemhez való csatlakozás, majd az önálló karrá válás után, új távlatok nyíltak meg. A mai fiatal szegedi művészek, diákok már egyre kevésbé tudják, de talán még érzik, hogy ők - tanáraik, kollégáik révén - azoknak a korszakos jelentőségű egyéniségeknek a szellemi örököseik, akik megformálták Szeged mai zenei arculatát. Azoknak, akiknek a nevét szobor, emléktábla, tér, hangversenyterem, kórus őrzi már. De az épületeink falai is ugyanazok, könyvtáraink kottái, könyvei őrzik jó szándékú tanácsaikat, kezük vonásával, és sok általunk használt zongora billentyűin az ő kezük is futott. A színházban mai napig a kolozsvári Bánk bán előadás eredeti jelmezei szolgálnak, a zenekari stimmekben a régi muzsikusok lélegzetvételének jeleit találjuk, és hogy a Vaszy hányban ütötte ezt, vagy azt. És nem utolsó sorban élnek még az idős kollégák, a legendák, a történetek, az elszólások és megvannak azok a régi, kicsit megsárgult, kopott fényképek, amik mesélnek, és ehhez a visszatekintéshez indíttatást adtak.

Bibliográfia

- Szegedi Állami Zenekonzervatórium Évkönyve az 1947.-48. tanévről
(szerkesztette Dr. Baranyi János)
- Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez 1945-1956 AVKM iratai-ból
(szerkesztette Berlász Melinda és Tallián Tibor, MTA Zenetudományi Intézet, 1984)
- Iratok a magyar zeneélet történetéhez 1945-1956 II. kötet
(szerkesztette Berlász Melinda és Tallián Tibor, MTA Zenetudományi Intézet, 1986)
- Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Iratai II. (Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest, Színháztörténeti Könyvtár 25. szerkesztette Dancs Istvánné dr. 1990)
- Vaszy Viktor emlékezete (szerkesztette Gyuris György és Papp Györgyné, Szeged Megyei Jogú Város megbízásából kiadja a Somogyi Könyvtár, 1993)
- Papp János: Négy és fél évtized szegedi operaelőadásai az adatok és számok tükrében (Bába és Társai kiadó, Szeged, 2000)
- Nikolényi István: Szegedi Nemzeti Színház 1883-1986 (lektorálta Ilia Mihály)
- A szegedi Tömörkény István Gimnázium és Szakközépiskola Évkönyve az 1972/73. tanévről (szerkesztette Dr. Diós József, Szeged, 1973)
- A szegedi Liszt Ferenc Zeneiskola története 1952-1977 (szerkesztette Papp Zoltán, összeállította Stanics Béla, kiadta a szegedi Liszt Ferenc Zeneiskola igazgatósága és tantestülete, 1977)
- A Richter János Zeneművészeti Szakközépiskola és Kollégium 60. tanéve, Emlékkönyv 1946-2006 (szerkesztette Cziglényi László, Győr, 2006)
- Péter László: Kodály Szegeden (kiadja a Somogyi Könyvtár, 1982)
- Vámosi Nagy István: Zenetörténeti Párhuzamok (Szeged, 1982)
- Erdős János: A DÉLÉP Szegedi Zenebarátok Kórusának huszonöt éve 1958-1983 (DÉLÉP kiadása)
- Tallián Tibor: A kolozsvár-szegedi opera I.-II. (Muzsika, 1998. szeptember, október)
- Polner Zoltán: Hangversenyélet Szegeden 1950-1975 (Bába Kiadó, Szeged, 2005)
- Továbbá a Csongrád Megyei Levéltár idevágó dokumentumai, valamint családi fényképek, iratok

Függelék

I. Pap Sándorné Neuner Gizella

II. Pap Sándor

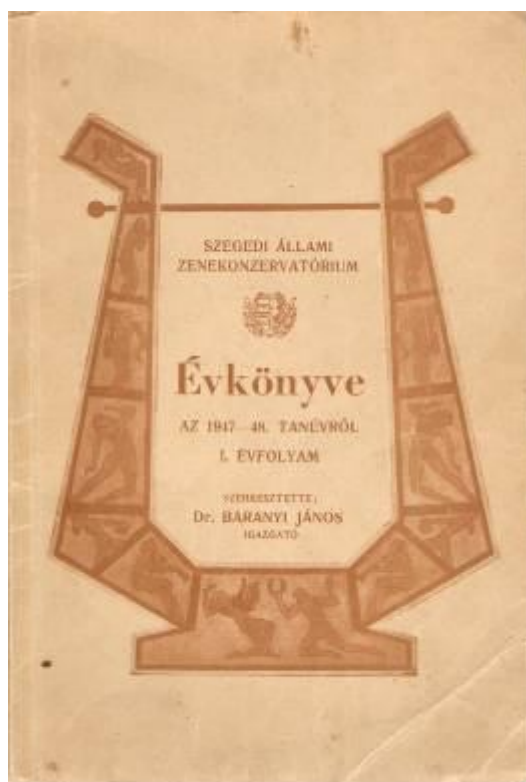
III. Neuner Mátyás, dr. Baranyi János és növendékek

IV. Neuner Miklós

V. Évkönyv és tanári testület

Tanári testület

Igazgatóság:

Igazgató: Dr. Baranyi János, tanított a zongorafőtanáron.
Titkár: Báthory Sándor, okt. gondokatanár.
Gondnok-pénztáros: Kirchknopf Erzsébet.

Rendes tanárok:

Zongorafőtanáron: Ág Magda
 B. Rácz Gabriella
 Fábry Anna
 Höchtl Margit
 Kollár Pál
 Dr. Lippay Lajosné
 Szabó András

Hegedűfőtanáron: Gábor Arnoldné
 Szerdahelyi László

Gordonkafőtanáron: Csuka Béla

Énektanáron: Dr. Ocskay Kornélné

Zeneszerzés-főtanáron: Vaszy Viktor

Elméleti-főtanáron: Szatmári Géza, tanított: összhangzat-
 tant, zenetörténetet, zeneesztétikát,
 magyar zenetörténetet, kamarazenét,
 énekkorrepetíciót, karéneket.
 Halász Kálmán, tanított: zeneelmé-
 letet, szolfézszt, magyar népzene-
 t, zongora kötelezőtárgyat.

30

Tiszteletdíjas tanár:

Énektanáron: Luigi Renzi

Óradíjas tanárok:

Zongorafőtanáron: Bán Sándor
 Dr. Kertész Andorné
 Dr. Stark Istvánné

Hegedűfőtanáron: Budaházi-Fehér Miklós
 Várnagy Lajos

Énektanáron: Liltasy György
 Tolgessiné, Renyé Anna

Elméleti-főtanáron: Szijjas János

Beszéd- és dráma tanáron: Abonyi Tivadar

Gordonkafőtanáron: Neuner Miklós

Főtanáron: Bácskai Péter (klár)
 Biró Lajos (fuvola)
 Deák József (klarinét)
 Ékes Péter (fagott)
 Lajos István (oboa)
 Patkós Kálmán (trombita)
 Szombati Gyula (harsona, tuba)

Könyvtáros: Csuka Béla r. tanár

Zongorahangoló: Rakovszky Béla

Állások: Nagy István és Pósa Pál

Takarítónő: Nagy Istvánné

Fűtő: Pusztai István

VI. A VKM irataiból. A konzervatórium alapítóinak szándéknyilatkozata

96

Szeged mint egyetemi város, méltón tarthat igényt arra, hogy a zenei pályára készülő épüzet, mint ahogy az orvosi, bírói és más magasabb kvalifikációt igénylő pályára készülő, a város zenekolájában államilag érvényes bizonyítványt szerezhessenek. Telén szükségtelen is arra rámutatni, hogy a szegényebb sorsúak mindaddig csak a legnagyobb nehézségek árán tudtak államilag érvényes bizonyítványt szerezni a zenedel oktatás befizetéséért, tekintettel arra, hogy csak Budapesten adtak ki ilyen bizonyítványokat. A földreformmal és a munkásság szociális helyzetének javulásával hatalmas réteg kapcsolódik bele egyre gyorsuló ütemben a kulturális életbe. Ennek az új rétegnek kulturális igényeit csak az ezen a téren életbehozott decentralizáló újdán elégíthetjük ki.

A zenekonzervatóriumi rangra emelt szegedi városi zenekola kulturális hívatásának nagyobb súllyal feleltethet meg nemzetközi viszonylatban is, mert hiszen az államilag érvényes bizonyítvány kiadásának jogával intenzívebb kapcsolatot teremthet a környező államokkal, nevezetesen a közvetlenül szomszédos Jugoszláviával és Romániával is.

A szomszédos államokkal kiépülő kulturális kapcsolatoknak egyik igen fontos tényezője a zenei téren megmutatkozó együttműködés, amely igen sok más hasznos kapcsolat kiépülésére adhat közvetlen alkalmat. Erre igen sok külföldi példa áll előttünk. Így Olaszországban: Milánó, Firenze, Nápoly, Bologna, Országházban: Moszkva, Leningrád, Kíev, Karkov, Franciaországban: Lille, Bordeaux, Mameille, Rheims. Nemcsak a Délividék, hanem az egész ország zenei kultúrájának új értéket és értékelést biztosítva az, hogyha az Alföldnek ebben a nagy centrumában, Szegeden, zenei központ alakulna ki.

A Szegedet környező és a város tanközségeihez tartozó 12 zenekolának problémája is indokoltá teszi a zenekonzervatóriumi rangra való emelést, mert a megjelölt zenekolákban hivatászerűen tanuló növendékek lakhelyükhöz közel végezhetnék tanulmányukat és az állami bizonyítvány megszerzése céljából nem kellene az ország távoliabb eső részében tanulniuk. A különböző díspályára készülő növendékek tanulmányukat Szegeden elvégezhetik, csupán a zenei pályára készülő növendékek a fővárosban végezni tanulmányukat, mely körülmény teljesen lehetetlenné teszi a beutazást, de szegény sorsú ifjúságnak zenei továbbképzését.

A szegedi zenekola, amely zenekonzervatóriumi jelleggel és ranggal működne, két részre volna osztható a növendékek tanulmánya szempontjából:

1. akik hivatászerűen tanulnak, ezek államérvényes vég bizonyítványt kapnának a IV. akadémiaig bezárólag a hegedű, zongora, ének, gordonka, fuvola tanszakok, valamennyi elméleti tanszak és operai tanszakon.
2. akik általános műveltség és zeneszeretet céljából végzik tanulmányaikat, ezek városi bizonyítványt kapnának.

Az év végén a Zeneművészeti Főiskolának vizsgabiztosai és a szegedi tanközséti főigazgatóknak zenei szakfelügyelők jelenlétében vizsgáztatnák a növendékeket.

Szükség lenne az iskola keretében az operai tanfolyam felállítására is. A Szegedi Nemzeti Színházban operatársulat állandó szerződhetése is terítve van véve, a szegedi zenekonzervatórium megfelelőképpen gondoskodni tudna az operai társulat állandó és

97

szükségszerű utánpótlásról. Mármost pedig a zenekonzervatórium felállításával megoldást nyújthatna állandó jellegű városi zenekar létesítése is.

A fentiekből kitűnik, hogy úgy kulturális, mint pedig szociális szempontból teljesen indokolt a szegedi városi zenekolának zenekonzervatóriumi rangra való emelése. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a szegedi városi zenekolának zenekonzervatóriumi rangra való emelése az államháztartásra semmiképpen nem róna, amennyiben az továbbra is a városi költségvetés keretében működne, annál is inkább, mert az operai tanszak kivételével a többi fent említett tanszakok a városi zenekolában már 70 éve, mint megszervezett tanszakok működnek.

Dr. Pálffy György s.k.
h. polgármester

Tartalék, UMKL XIX.1-1-4-2004-1945.

29/B

Szeged, 1945. szeptember 6.

ELŐADÓI FELJEGYZÉS A SZEGEDI VÁROSI ZENEISKOLA ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL

Szeged város polgármestere a 7.000/1945. IV. sz. s. kelt feljegyzésében kéri, hogy az 1876. évben alapított szegedi Városi Liszt Ferenc Zeneiskola állami zenekonzervatóriumi rangra emeltesse.

A polgármester előadja, hogy Szeged a háború pusztítását nagyrészt elkerülte, így különösen alkalmas arra, hogy déli zenei centrumot képezzen az országban. A zeneiskola államosítása azért is lenne indokolt, mert elavult szervezetével a magasabb követelményeknek megfelelni nem képes, márpedig a városi zenekar, az operai kórus és zenekar utánpótlása, a filharmoniai zenekar kiépítése, és a szabadidő játékok felújítása a zenekolának új feladatokat ír elő.

A polgármesteri feljegyzés szerint a leendő konzervatórium kétféle bizonyítványt adna ki: 1. azok részére, akik zenei tanulmányaikat hivatászerűen végzik, a IV. ak. osztályig terjedően államérvényes bizonyítványt, 2. azok részére pedig, akik nem hivatászerű céllal, hanem csak az általános zenei műveltség megszerzése végett, könnyített tananyagot végeznek, városi bizonyítványt.

A zeneiskola költségvetését a kérés szerint az állam venné át, a város azonban addigi teljes zeneiskolai költségvetési összegével továbbra is hozzájárulna. Hogy ez az összeg mekkora, sajnos, a polgármesteri beadványból nem derül ki.

A beadvány melléklete felsorolja név szerint az öt véglegesített és kinevezett tanárt (Zongora: Kollár Pál mb. igazg., Körffy Endre, dr. Magyariné Vesztyény Gizella, Jónásné Baranyi Ilona, magánórák: dr. Csakayné Hilbert Jankai nem jelöli azonban meg, hogy ezek milyen fizetési osztályokba tartoznak. Kivülük még hat ideiglenes megbízott tanár működik.

VII. Neuner Mátyás és növendékei

VIII. Fénykép a tanári karról 1956.-57.-es tanévből, baloldalon kezdve: kürttanár (nevét nem tudjuk), Papp Románné (zongora), T. Renyé Anna (ének), Szathmáry Géza (elmélet), Kollár Pálné (zongora), Höchtl Margit (zongora), Madácsy Lászlóné (zongora), B. Rác Lili (zongora), Sebestyén István (fuvola), Varga Klára (elmélet), Báthory Sándor (cselló), Papp Román (hárfa), Deák József (klarinét), Holló Sándor (elmélet), Pattogató Ernő (harsona). Aracsi Lászlóék szíves közléséből.

Collegium Musicum hangversenyeinek műsorai

Collegium Musicum bérletsorozat első hangversenye, 1947
november 16-án a Zenekonzervatórium hangversenytermében

Höschl Margit Chopin-estje

1. 24 Præludium.
2. Szonáta (h-moll)
3. 12 Tanulmány. Op. 10.

Collegium Musicum második hangversenye, 1947 november 27-én

Szabó András zongora-estje

1. Bartók: *Præludium all'ungarese*
2. Bartók: *Szonata* (1926.)
3. Bartók: *Fantázia* (1903.)
4. Bartók: *Román néptáncok* (1915.)
5. Bartók: *Improvizációk a magyar parasztdalokra* (1920.)
6. Sztravinszkij: *Petruska-szálló*
7. Debussy: a) *Hépeljének tánc*
b) *A lenhajú lány*
c) *Mit látott a nyugati szél?*
8. Prokofjev: *Clavotte és Induló*

Collegium Musicum harmadik hangversenye, 1947 december 8-án

Csuka Béla gordonka-estje

I. *Palatinusz Ilona* (zongora) közreműködésével

1. Caporale, Andrea († 1746.): *Szonáta*
2. Bach, J. S.: *Scott* (d-moll) (gordonka szóló)
3. Beethoven: *Szonáta* (g-moll) op. 5., 2. sz.

Előadják: Dr. Baranyi János (zongora)

Fejes Imre (oboa)
Dedk József (klarinét)
Ékes Péter (fagott)
Bácskai Péter (kürt)

2. Debussy: *Trio* fuvola, viola, ábrfúra

Előadják: Bón Lajos (fuvola)
Várnagy Lajos (viola)
Papp Róbert (hárfa)

3. Beethoven: *Septettó*, op. 20.

Előadják: Budaházy-Fehér Miklós (hegedű)
Várnagy Lajos (viola)
Rúcz Zoltán (cello)
Németh Miklós (contrabasszus)
Dedk József (klarinét)
Ékes Péter (fagott)
Bácskai Péter (kürt)

Collegium Musicum tizedik hangversenye, 1948 május 5-én

Várnagy Lajos hegedű-estje

Közreműködik: Holics Kálmán (zongora)

1. Mozart W. A.: *E-moll szonáta hegedűre és zongorára*
2. Ravel M.: *Szonáta hegedűre és zongorára*
3. Saint-Saëns: *Introduktió és Rondo Capriccioso*
4. Ravel M.: *Cigány (Kocsmarapszóna)*
5. Takács J.: *Lama és friss*
6. Novacek: *Perpetuum mobile*

Collegium Musicum tizenegyedik hangversenye, 1948 máj. 14-én

Dr. Baranyi János és Höschl Margit kétzongorás-estje

1. Mozart: *Szonáta D-dur*
2. Schumann: *Andante és variációk*, Op. 46.
3. Mendelssohn: *Scherzo*, Op. 16. (Gobbi átírt)
4. a) Manuel de Falla: *Spanyol éj* (kétzongorára átírt Dr. Baranyi János)
b) Rimsky-Korsakov: *A dög* (két zongorára átírt Dr. Baranyi János, első előadás)

5. a) Liszt: *A Villa d'Este szökőkútja*

b) Liszt: *Don Juan fantázia* (Liszt átírt)

Collegium Musicum tizenkettedik hangversenye, 1948 jún. 2-án
Szerdahelyi-Csuka vándorégyes kamarazene-estje

Köllér Pál (zongora) közreműködésével

A vándorégyes tagjai: Szerdahelyi László, B. Fehér Miklós m. v.,
Várnagy Lajos, Csuka Béla

1. Mozart: *Vándorégyes* (D-dur Köchel jegyz. 575. sz.)
2. Schumann: *Zongorapálya* (Esz-dur 44. mű)
3. Vassy Viktor: *Vándorégyes*. (Kézirat. Bemutató előadás)

Collegium Musicum tizenharmadik hangversenye 1948 jún. 9-én

B. Fehér Miklós hegedű-estje

Közreműködik: Bón Sándor (zongora) és B. Rózsa Lili (zongora)

1. Vivaldi: *Concerto*, e-moll (B. Fehér Miklós kadenciájával)
2. Brahms: *Szonata*, A-dur
3. Chopin: a) *Nocturne*, e-moll
b) *Scherzo*, cis-moll
Ravel: *Ondine* (Bón Sándor)
4. Bartók: *I. Suite*, op. 14.
Liszt: *Spanyol rapszódia* (Bón Sándor)
5. Tartini-Kreisler: *Ördögtrilla*
6. Bartók: *Magyar népdalok*
7. Zsolt: *Színház*
8. Wieniawski: *Souvenir de Mazow*

Collegium Musicum tizenötödik hangversenye, 1948 jún. 21-én

II. Kamarazenekari-est, barokk zene

Közreműködik: Lovencz Kornélia és Littyay
György (ének), Csuka Béla (viola da gamba)
Az Állami Nemzeti Színház tagjaiból alakított
kamarazenekari Szalmári Géza vezényli

1. Pergolesi (1710—1736): *Stabat Mater*
a) *Stabat Mater dolores*

IX. Koncertek műsorai az Évkönyvből

Tárgy: Kinevezések.
Hiv.szám:
Ell.szám: 4

V. Alkotmány- u. 3.
Telefon: 123-520.

109.730/1947.
-----szám.
VII.Ü.o.

*Vincenzófy
Bárdossy*

*615-947. kkt. min. alatt
eljegyzés nélkül
947. évi 1.*

*Pilip
f. k. k.*

Kifejeztem az Igazgatóságot, hogy az állami
zenekonzervatórium tanárok létszáma Vaszy Viktor zenakonzervátor
főiskolai rendes tanárt, jelenlegi címének érintetlenül hagyásával
a VI. fozatás osztály 1. fokozatába, Szathmári Géza zeneszerzőt és
Cauko Béla okl. gondnokművészt a VII. fozatás osztály 3. fokozat-
ába a Szegedi Állami Zene Konzervatóriumhoz zenakonzervátornak, ren-
des tanárnak kineveztem.

Tekintettel arra, hogy a fent felsorolt személyek
a Szegedi Nemzeti Színház alkalmazásában állnak, - a 8900/1946.M.E.
számú rendelet 3. §-a értelmében csak a-y helyről, illetőleg a-y cí-
men kaphatnak a köz színház állományát, - így a Szegedi Nemzeti Szín-
házról csak nem főfoglalkozásu tisztviselőikben részesülhetnek.

Budapest, 1947. évi július hó 29-én.

dr. Ortutay Gyula s.k.

A kiadvány hiteltelül:

Vincenzófy
Irodavezető.

Szegedi Nemzeti Színház Igazgatóságának,

S z e g e d.

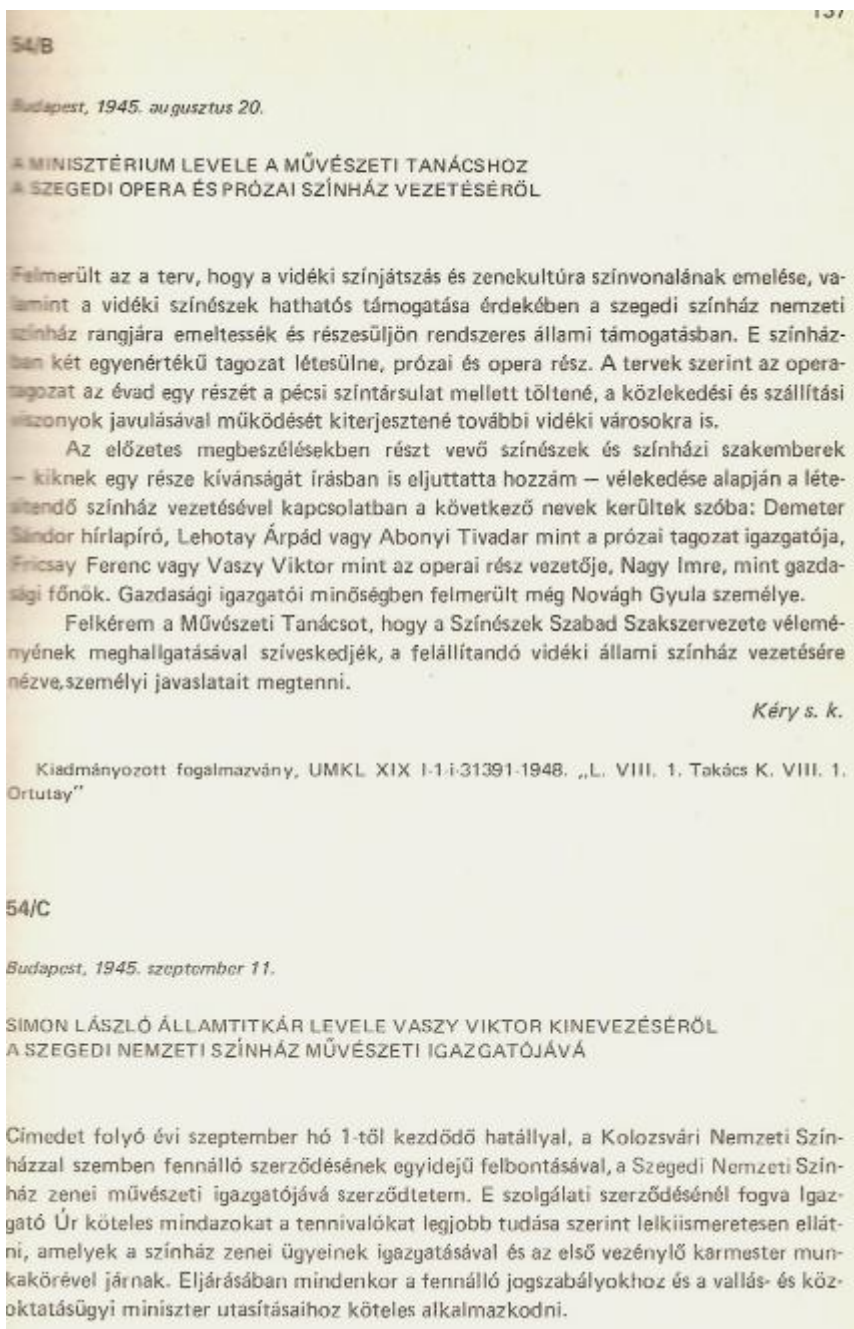

XIV. A Szegedi Nemzeti Színház ma. (Zsigmond Gábor felvétele)

XV. A Kolozsvári Nemzeti Színház. Archív képeslap

XVI. A VKM irataiból. Vaszy kinevezéséről.

pótlékának 60 %-ban való megállapítása ügyében a pénzügyminiszter úrhoz vált évi december 31-én intézett, a c. tárgyban való előfoglalásomat képviselő átiratom másolatát.

A Szegedi Nemzeti Színház Üzemi Bizottsága azt kéri, hogy az eddigi 50 %-os színházi pótlék a színház tagjaira nézve is 60 %-ban állapíttassék meg úgy, mint az a másik két állami színháznál, a Magyar Állami Operaháznál és a Nemzeti Színháznál is történt. A beadványt - amelyet a színház igazgatósága a legmöglegesebb pertellessel terjesztett fel - szíves előfoglalás végett Miniszter úrnak csatoltan megküldöm az al: megmondandónak tartom a II. lakbérosztályba tartozó városban működő állami színházi tagok részére BUDAPESTI illetmény folyósítását. Budapest, 1946. december 31. A miniszter helyett: Dr. Simon László m. k. Államtitkár.

Kiadványozott fogalmazvány UMKL XIX-1-1-135947-1946.

228. a.

Szeged, 1946. november 23.

A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ IGAZGATÓJÁNAK BEADVÁNYA A VKM MINISZTERHEZ AZ ORSZ KATONAI PARANCSSOKSÁG ÁLTAL IGÉNYBE VETT PÁHOLYOK KÜLSŐSÉGEINEK MEGTÉRÍTÉSÉRŐL.

Miniszter úr!

704

A Szegeden állomásozott orosz katonai parancsnokságok az 1945/46. évi évadban előadásokként összesen 3 földszinti páholyt vettek igénybe.

A 3 páholy a színi évadban megtartott 170 előadás, mint al nem adható hely az előírt parancsnokságok részére fenntartott, s ezáltal előadásokként 180 Ft-tal kevesebb bevételt állott a színház rendelkezésére.

Tisztelettel kérem ennél fogva Miniszter urat, méltóságsók intézkedni, hogy a 170 előadás után előadásokként 180 Ft, vagyis összesen 30 600 Ft a külügyminisztérium útján a Szegedi Állami Nemzeti Színház részére előbb megtéríttessék.

Tisztelettel jelentem még, hogy az idő szerint a még itt lévő orosz katonai parancsnokságok 2 páholyt foglaltak le. Az ezek után térítendő összeg ügyében később teszek előterjesztést.

Vaszy Viktor a. k.
a Szegedi Állami Nemzeti Színház
igazgatója

Tisztázat UMKL XIX-1-1-1-28928-1947.

228. b.

Szeged, 1946. november 29.

A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ IGAZGATÓJÁNAK ÚJABB BEADVÁNYA A VKM MINISZTERHEZ AZ ORSZ KATONAI PARANCSSOKSÁG ÁLTAL IGÉNYBE VETT

705

XVII.-XIII. VKM irataiból. Vaszy kéri a kieső bevétel pótlását.

PÁHOLYOK UTÁN TÉRÍTENDŐ ÖSSZEGRŐK.

Az az idő szerint Szegeden lévő orosz katonai parancsnokságok az 1946/47. évi évadban összesen két földszinti páholyt foglaltak le.

E két páholy az 1946. évi december hó végéig megtartott - összesen 76 előadás - mint al nem adható hely, az orosz katonai parancsnokságok részére tartatott fenn a ezáltal előadásokként 100 forinttal kevesebb bevételi lehetőség állott a színház rendelkezésére.

Tisztelettel kérem ennél fogva Miniszter urat, méltóságsók intézkedni, hogy a megtartott 76 előadás után előadásokként 100 forint, összesen tehát 3 600 Ft, azaz Hétvezerműtűz forint a Magyar Külügyminisztérium útján a Szegedi Állami Nemzeti Színház részére előbb megtéríttessék.

Egyben tisztelettel kérem Miniszter urat, hogy a most kiutalt összeggel egyidejűleg az 1946. évi I. 071 számú feltevésemetekben említett, a az 1945/46. évi évről járó 30 600 Ft sürgős megtérítése iránt is méltóságsók intézkedni, mert a színház nyomozató anyagi helyzetére tekintettel ezekre az összegekre nagy szükség van.

Vaszy Viktor a. k.
igazgató

Tisztázat UMKL XIX-1-1-1-28928-1947.

Az ügyirat az előbbi feljegyzés olvasható: "A minisztérium

706

kérte a Külügyminisztériumot, hogy a korábbi évi jelen levőre is valószínűsítsék."

229.

Szeged, 1947. február 13.

A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ IGAZGATÓJA AZ 1946-49-ES SZABADSÁGHARC EMLÉKTÁJÁRA KIÁNDÓ OPERAFÉLVÁZAIHOZ PÉNZÜGYI TÁMOGATÁST KÉR A VKM MINISZTERTŐL.

1946-49-ben lezáró évzárados fordulója a egyaránt szabadságharcának. Ebből az alkalomból a Szegedi Állami Nemzeti Színház országos operafélvázatot hívott ki, amely részben a zenei művészt állapítását, részben pedig a Szegedi Nemzeti Színház operai tagozatának publicitását kívánja megvalósítani.

E pályázat két részre tagozódik. Első rész: egyelőre megadott pályázati díj a szabadságharcra vonatkozó kiadványok kiadására, amelyek a szabadságharcra vonatkozó kiadványok kiadására vonatkozóan a pályázatnak határideje 1947. május 31-ig lenne. A második rész: a pályázatra megadott 1948. évi szeptember 1-ig határidővel lejáró pályázati díj a szabadságharcra vonatkozó kiadványok kiadására.

I. díj 2 000 Ft
II. díj 1 500 Ft

707

XIX. A VKM irataiból. Vaszy nem engedi elmenni énekeseit.

	III. díj	1 000 Ft
	Összesen:	4 500 Ft
Égész estét betöltő dalműpályázat	I. díj	10 000 Ft
	II. díj	5 000 "
	III. díj	3 000 "
	Összesen:	18 000 Ft

Kérem Miniszter urat, hogy a pályázat kiírására az engedélyt a legsürgősebben megadni, illetőleg saját hatáskörében intézkedni méltóztassék. Egyben kérem Miniszter urat, hogy a pályaművek jutalmazásához szükséges hitel fedezetét a pályázat-hoz rendelkezésre bocsátani méltóztassék.

Vaszy Viktor S. K.
igazgató

Tisztázat UMKL XIX-I-1-i-35011-1947.

A Művészeti Főosztály december 27-én kelt válaszelevelé szerint a hitelt fedezet hiányában nem bocsátották a színház rendelkezésére.

230.

Szeged, 1947. május 14.

A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ IGAZGATÓJÁNAK FELTERJESZTÉSE A VKM

708

MINISZTERHEZ A KÖVETKEZŐ ÉVAD SZERVEZÉSI ELŐKÉSZÜLETEIRŐL.

Miniszter úr!

A Szegedi Állami Nemzeti Színház tagjainak szociális érdekeit szem előtt tartva, valamint a jövő évad alapos és gondosan előkészített megszervezése érdekében kérem, hogy a jövő évadra vonatkozó szervezési munkálatok folyamatba tétele irányában intézkedni méltóztassék, és mekora a szervezési munkálatok segédítését haladéktalanul engedélyezni sziveskedjék.

A fent említett indokokon felül kérszem az is indokolja, hogy a bécsi opera igazgatója - mint arról írásbeli értesítést kaptam - a hó vége felé Magyarországra látogat, magyarországi énekesanyag tanulmányozása végett, és ez alkalommal több napot kíván Szegeden is tölteni. Sem a színháznak, sem az országnak nem érdeke, hogy azokat az énekeseket, akiket gondtal és fáradsággal kinevelünk, külföldre vigyék. De a késői szervezés ezért is hátrányos, mert a színház prózái és operett-színháza esetleg valamely magánérezínházhoz szerződnek - ettől eltekintve mind a budapesti, mind a vidéki színházak szervezkedésben megelőz- nek bennünket, és a jó színész- és énekesanyag fölött való vé- lopatás lehetőségétől elcsúszva, kénytelenek lennünk késő- vagy harmadrangú erőkkel megelégedni.

Kérszem mihamarabb elintézését kérve maradtn tisztelttel

Vaszy Viktor S. K.
igazgató

Tisztázat UMKL XIX-I-1-i-75951-1947.

709

Budapest, 1949. szeptember 6.

AZ OPERAHÁZ FŐTITKÁRÁNAK KÉRELME A MINISZTERHEZ
A SZEGEDI OPERAEGYÜTTES FELOSZLATÁSÁVAL FELSZABADULÓ
HANGSZEREK ÉS OPERADÍSZLET ÁTENGEDÉSE TÁRGYÁBAN

Miniszter Úr!

752/1949. sz. alatt e hó 3-án kelt felterjesztésemhez csatlakozóan tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy a szegedi Állami Színház operaegyüttesének feloszlásával felszabadult hangszer és operadíszlet anyagot a M. Állami Operaház rendelkezésére bocsátani szíveskedjék.

Az Operaház hangszerkészlete már évek óta pótolandó volna, és a szükséges hangszereket valuta-nehézségek miatt külföldről behozni nem áll módunkban, ezenkívül pedig a Városi Színház-i előadásokkal kapcsolatban kibővített és esetenként megosztott zenekar nem rendelkezik kellő számú hangszerrel.

A díszletanyag átengedése pedig elsőrangú fontosságú volna az Operaház vidéket járó (stagione) társulatának 100-at meghaladó előadásai szempontjából, és a megtakarításokon kívül rendkívül megkönnyítené az Operaház műsortervének elkészítését is, minthogy ez esetben a vidéket járó társulat külön díszlettelárral rendelkezne és nem vinné magával az Opera műsorán szereplő művek díszleteit.

Mihály András s. k.

igazgató h.

Tisztázat, UMKL XIX I-1-i-241572-1949.

A minisztérium válaszelevele szerint: „a szegedi színház operaegyüttesének megszűnésével a hangszereket a miniszter rendeletére a szegedi Zenekonzervatóriumnak adták át. A díszletekre közlöm, hogy azok a szegedi színház színpadára alkalmazhatók átalakítás nélkül. Átalakítás esetén viszont, mint selejtanyagot lehet csak felhasználni, amivel az Operaház nem lenne kisegítve. Budapest, 1949. október 26. Dabronaky s. k. K. Olvashatatlan aláírás X, 28.”

XX. A VKM irataiból.

MANON LESCAUT

BEMUTATÓ A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZBAN

Prévost abbé, akit senki sem vádolhat prűlériával, a világirodalom egyik leghíresebb zserelmi regényét írta meg a Manon Lescaut-an, igen őszintén és átélt szenvedélyességgel. A maga korában afféle „botrányos könyv” volt, az amszterdami megjelenést követő 1733-s első francia (roueni) kiadást el is kobozta a rendőrség. A Manon Lescaut-t mindenki eldávasta, szerencsére zeneszerzők is. Másfél század múltán Puccinét és Massenet-t egyaránt megihlette. Így lett halhatatlanná operaszínadon is a csodálatosan női regényalak.

A témát Puccini érzelmes stílusa tudta mélyebből megragadni. A férfikorba lépő, de érlelmileg még elsődlegesen friss és kiaknázatlan dász zeneköltő a Le Villi s az Edgar után 1893-ban Manon Lescaut-jával teremtette meg a *dramma lirico* típusát, Puccini hallatlanul gazdag invenciója a hajdani abbé őszinte szenvedélyességét hatványozottan érezte meg a zínpadai zene nyelvén. A lírai dráma forró égkörében születtek meg Puccini kiáradó, gyönyörű, érzékletes és vallomás-szerű dallamai, ző kifejezései. Ha a Manon Lescaut nem is a egtökéletesebb — dramaturgiai fogyatékos-ságokra gondolunk —, de mindenesetre a leg-zebb operája a verismo nagy mesterének, s átrán mondhatjuk: nem ismeri igazán Pucci-út az, aki a Manon Lescaut-t nem ismeri.

Nagyon helyesen tette a Szegedi Nemzeti Színház, hogy közönsége elé vitte ezt, a nálunk már elfeledett művet. Igazi Puccinét adott, őszinte képet arról a zeneköltőről, aki a szerelmet, az élet nagy kalandjait, a tragikus elbukásokat, s a nagy halált oly elevenen élte és érezte. A kitűnő előadás csak úgy sikerülhetett, hogy az újjászervezett szegedi Operának rendelkezésére álltak a Manon Lescaut igényelte művészi erők. S hadd fejezzük ki ezen a ponton örömünket amiatt, hogy a Tiszapart kulturális központjában ismét szárnyat bonthatott az Opera, amely jó egy évtizeddel ezelőtt már jelentős sikereket ért el. A kényszerű sorvadás esztendei után újra nyitva áll a fejlődés útja, s hogy máris mennyire kedvezőek a fejlődés jelei, azt éppen a Manon Lescaut magas színvonala mutatta meg. Szeged, a százéves Puccinra való emlékezés évében ezzel az előadással méltóképpen veszi ki részét az operairodalom nagy költőjének ünnepléséből, sőt dieséretes módon *elkezd* az ünneplést.

Jól tudjuk: ahhoz, hogy megfelelő együttes, ensemble jöjjön létre, időre van szükség. A talpra állított szegedi Opera együttesét Vaszy Viktor igazgatónak meglepően rövid idő alatt sikerült összekovácsolnia — hiszen mindössze ös öt dolgoznak. Csak megfeszített munka

Jelenet a harmadik felvonásból

Manon (Moldován Stefánia) és Des Grieux (Szabó Miklós) a zárójelenetben (Fény. Szöv. Szeged – Siflis felv.)

és lelkes művészi ambíció eredményezhette a sikert. (Nem lehet elhallgatni Rubányi Vilmos érdemeit sem, aki a pangás éveiben, elégtelen eszközök birtokában, mégis ébrentartotta Szegeden az opera szellemét.) Vaszy Viktor, mint igazgató és karnagy kétségtelenül összefogó ereje, lelke és motorja a társulatnak, a Manon Lescaut igényes megoldásában pedig különösen jelentős része van. Karmesteri vérmérséklete, emocionális fűtöttsége, színes zenei képzelete rendkívül elevenen hat mindazokra, akiket irányít: elsősorban természetesen a zenekarra, de nem kevésbé a színpad művészeire, az énekesekre, sőt a rendezésre is. Az előadás szerencsésen egységes stílusa így alakult ki. Ez a stílus a szenvedélyből fogant, és a szenvedélyt hordozza, viszi végig a drámai kifejtéig. Ezt a szenvedélyes stílust igényli a Manon Lescaut;

ha nem így tolmácsolnák, a mű elveszítené természetes hatóerejét és egész varázsát – magát Prévost abbát és Puccinit.

Az egészében jól összeválogatott szereplőgárda élén a Manont megszemélyesítő Moldován Stefánia és Szabó Miklós (Des Grieux) kiemelkedő teljesítményt nyújt. A szegedi sokoldalú drámai szopránja (lírai szerepeket is énekel!) ezúttal ismét hálás feladathoz jutott: az izgatón nyugtalanító karakterű színpadi hősnőt, – aki az őszinte szerelmi szenvedély s a szenvedélyeiben nem kevésbé erősen érzett pénzvágy és jólétben-csillogás közt tévelyeg, hogy végül tragikusan bűnhődjék állhatatlanságáért – egyre fejlődő művészi pályájának legszebb alakításai közé sorolhatja. Drámai vivőerejű orgánuma átível a zenekar legforróbb szerelmi áradásain is, de éppúgy megtalálja a szituációkból folyó, szükséges piano-éneklet árnyalatait. Játéka szintén sokat megéreztek Manon változó sorsából. Szabó Miklós Des Grieux-je az olaszos stílusú tenorista jegyét viseli magán. Színdarabja egyben a természet. Ilyen tulajdonság már eleve biztosította az átélte előadásnak. Szabó Miklós az ifjú szerelmes nyílt őszinteségével énekel s leplezetlenül engedte érvényesülni izzásig hevült hangjait. A fiatal Sebestyén Sándorban (Lescaut) értékes baritont, tehetséges énekest, jó színészt ismertünk meg. Horváth József Geronte alakjában hasznosította operaszínpadi tapasztalatait s otthonosságát. Hangban, játékban rokonszenves Edmondo diákot formált Vargha Róbert. De a többi szereplő is, mint Szalma Ferenc, Halmágyi Mihály, Gaál József megtalálta helyét az együttesben.

Abonyi Tivadar rendező a zene, a cselekmény, a kor és a színhely megértésével élénk és színes képeket varázsolt a színpadra. Nem egy leleménye, különösen a harmadik s a negyedik felvonásban, az igazi értelemben vett hatásosságot szolgált. Támogatták elképzeléseiben Varga Mátyás díszletei (köztük a monumentális Le Havre-i kép s a negyedik felvonásbeli, szuggesztív erejű pusztaság), továbbá Bene Jánosné és Horváth Ferenc jelmezei. Külön megemlékezünk Árkos Judit ölelő, korfestő koreográfiájáról. A zenekar, passzionátus és színekben dús játékaival kiszolgált a legnagyobb dicséretre, s a kórus (karigazgató Komarniczky Tamás) ugyancsak elismerést érdemel.

A régen nélkülözött Manon Lescaut visszatért nemcsak a hálás szegedi közönségben keltett mély visszhangot, hanem az operatársulat fővárosi vendégjátékán, a budapestiekben is.

Szenthegyi István

1366./1958.sz.

Tárgy: Előterjesztés a Szabadtéri
Játékok terveinek gyakorlati
kivitelenésével kapcsolato
s szakályi megbízásokra.

Szeged Mjv. Tanács Végrehajtóbizottságának

S z e g e d

Az 1959. év nyarán megrendezendő Szegedi Szabadtéri Játékok elő-
készítő munkálatainak folyamatos végzése és eredményes befejezése
érdekében kérem a Végrehajtóbizottságot, hogy az egyes fő felada-
tok megoldásával a következő elvtársakat bizza meg:

- 1./ A színpadi előadások művészeti vezetésével Vaszyx Viktort, a
Szegedi Nemzeti Színház igazgatóját,
- 2./ a technikai felszerelés / műszaki berendezések, nézőtér meg-
építése/ megtervezésével, s a jóváhagyott tervek kivitelezésé-
vel Kalsár Ferencet, a tervosztály, és Bárdos Miklóst, az
építési és közlekedési osztály vezetőjét,
- 3./ a hazai és külföldi propaganda anyag, továbbá a szabadtéri
játékokra szóló belépőjegyek elkészítésével és terjesztésé-
vel Gács Györgyöt, az idegenforgalmi hivatal vezetőjét,
- 4./ vidékről /külföldről / a szabadtéri előadások megtekintésére
Szegedre érkező vendégek elszállásolásával, továbbá élelem-
mel és iparcikkkel történő ellátásával kapcsolatban előkészí-
tő és szervező munkálatok végzésével Dáni Sándort, az igazga-
tási osztály és Wison Nándort a kereskedelmi osztály vezető-
jét,
- 5./ 1959. év július- augusztus havában Nyári Szabadegyetem szerve-
zésével Gruber Lászlót, a Tudományegyetem rektori hivatala
tanulmányi osztályának vezetőjét.

Szeged, 1958. július hó 10.

Tari János
Tari János /
osztályvezető h.

854/1958.sz.
E. Korek József

Tárgy: Városi énekkar létesítése.

Szeged Mjv. Tanács Végrehajtóbizottságának

S z e g e d

Szeged zenekulturájának szintje a Szabadtéri Játékok megrendezésének közelgő perspektívája szükségessé teszi, hogy a városi viszonylatban magas zenei műveltséggel rendelkező énekesekből mintegy 150 tagu városi énekkart szervezzünk Vaszy Viktor, Szeghy Endre stb. karnagyok vezetésével a zeneiskolák, s a zenekonzervatórium tanárai és növendékei közreműködésével.

Az énekkar a városi Tanács égisze alatt működne. Egy évi költségvetése kb. 100.000.- Ft. lenne. E kiadás egyrésze megtérül azzal, hogy a Szabadtéri Játékok előadásai során a helyi erőket tudnánk szerepeltetni, s nem kellene Budapestről - adandó alkalmakra - énekkart lehozni, hiszen ezt a kiadást egy Budapesti énekkar 2 napos vendégszereplése igénybevenné. Az énekkar évi 3-4 hangversennyel mintegy 20.000.- Ft.-os bevételt tudna biztosítani, amely összeg a költségfejlesztési alapra folya be. Az 1958-as évre működéséhez havi 3.000.- Ft. támogatásra volna szükség. Az összeg természetben, kóta beszerzés és személyi kiadásokból áll.

Kérem a Végrehajtóbizottságot, hogy a kórus megalapítása és működése feltételeként havi 3.000.- Ft. támogatást a költségfejlesztési alaphoz biztosítson, erre az évre. Kérem a Végrehajtóbizottságot engedélyezze, hogy a további működéshez szükséges évi 100.000.- Ft.-os költséget, költségvetésükben előirányozhassuk.

Szeged, 1958. május hó 2.

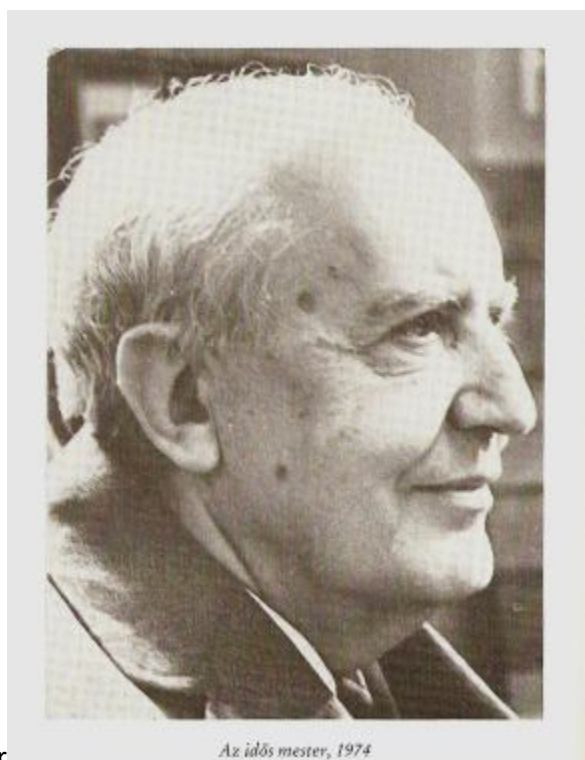
Tari János
/ Tari János /
osztályvezető

Ha a szervezendő városi énekkar a Városi Tanács égisze alatt működne, úgy valamilyen kulturális intézmény költségvetésében kellene szerepelnie. /művelődési otthon, zeneiskola/
Költségeit és bevételét a megfelelő költségvetési címen, az 1959. évi költségvetés tervezésekor - az anyagi lehetőségek figyelembevételével - kell biztosítani.
Községfejlesztési alaphoz a havi 3.000 Ft. támogatás biztosítását a pénzügyi osztály nem javasolja. Különösen abban az esetben nem, amennyiben a felmerülő költség személyi jellegű.
Szeged, 1958. május hó 6.

Rintan
pü. osztályvezető.

XXIV. Vaszy emléktáblája a Színház oldalán. (Zsigmond Gábor felvétele)

XXV. Vaszy Viktor

Az idős mester, 1974

XXVI. Vaszy Viktor szobra a Szegedi Nemzeti Színházban, Tóth Valéria alkotása, 1986 (Zsigmond Gábor felvétele)

